

BRIDAL
KINGSEB

De-Marca
Piane
Demets

305227

A Magyar
és
Világirodalom
Kincsesháza

DUNANTULI BANK ÉS TAKARÉKPÉNZTÁR

RÉSZVÉNYTÁRSASÁG KÖNYVTÁRÁBÓL

CSOPORTSZÁM • HELYRAJZI SZÁM

17.

10082

Joh

"CORVIN"
kölesönkönyvtár
Mosonmagyaróvár

PIANELLI DEMETRIO.

OLASZ REGÉNY.

IRTA

DE-MARCHI EMILIO.

FORDÍTOTTA

MUNTUREANU H. JULIA.

„CORVIN”
ELSŐ KÖTET.
kölsönkönyvtár
Mosonmagyaróvár

BUDAPEST.

AZ ATHENAEUM IROD. ÉS NYOMDAI R. T. KIADÁSA.

1898.

2
R

305227

ORSZ. SZÉCHENYI-KÖNYVTÁR	
B	Növedéknapló
195 év	3286.....SZ

R
1965

ELSŐ RÉSZ.

Lord Cosmetico.

I.

Úgy dél felé Pianelli Cesarinóhoz belépett a hivatalba Martini pénztárnok, a szokottnál halványabban, földult arczczal, kezében távirattal.

— Nos? — kérdé Pianelli.

— Rögtön el kell utaznom, haldoklik! — felelé Martini, de a zokogás, mely torkát fojtogató, elvágta szavait. Szegény ördög! egy év előtt vette volt feleségül: a szegény asszony megajándékozta egy gyermekkel és most végképen elgyöngülve, Nerviben haldoklott, a hová a doktor tanácsára ment a telet tölteni.

— Menjen Martini, maradok én. Bátorság, még nincs minden veszve.

— Jelentést kellene tennem a parancsnok úrnál, de a vonat tizenkét óra negyvenöt perczkor indul és nincs időm; majd írok neki. Nézze Pianelli, ebbe a pénztárba zárom a nagyobb értékeket és magánál hagyom ennek a másik kasszának a

kulcsait. Akarja a pénztárt rovincsolni? Körülbelül tiz, tizenkétezer lira lesz mindössze.

— Ha ön bizik bennem, a mi engem illet, a rovincsolás fölösleges, — viszonzá készségesen és előzékenyen a segéd-pénztárnok.

— Jótéteményt tesz velem. Kisérje figyelemmel a napi kiadást és bevételt, ez minden.

— Bizzék bennem; menjen, ne veszítse idejét, — mondá Pianelli, mialatt óráját az udvar elektrikus órája szerint igazítá.

— Szükség esetén sürgönyözhet nekem.

— Ne essék kétségbe; a meddig élet van a testben, még mindig lehet reményleni.

— Köszönöm, — rebegé Martini. Könyeit lenyelni iparkodva, kezét szorított Pianellivel és távozott.

— Szegéuy ördög! — mormogá a másik, helyére visszatérve. — Becsületes ember, azt mindenki elismeri.

Farsanghét csütörtökje volt. Pianelli Cesarino, az úgynevezett lord Cosmetico, segédpénztárnok a postánál, megemlékezett, hogy két órára találkát adott Pardinak a Carini-kávéházban; sietve végezte tehát napi teendőit. A mai nap félig-meddig úgy is vakáció-nap volt; ő azonban különben is mester volt a szabad napok csinálásában.

Ezen napon megigérte nejének, Beatricenek, hogy elvezeti a »Gran Mercurio« erkélyére, az álarczosokat nézni.

— Látjuk egymást ma este? — kérde őt Buffoletti, kidugva fejét a fizető-osztály kis ablakán.

— Igen, de tizenegy óra előtt nem.

— Elviszed a feleséged?

— Igen.

— A »Ragione« tudósítója, Argo, megígérte nekem, hogy egy hosszú cikket ír az ünnepélyről lapja számára. Hogy hívják a feleségedet.

— Beatrice. Ha Argo úrnak kellemes, leszek oly bátor neki feleségemet bemutatni.

— Vigyázz, az újságírók veszedelmes emberek.

Pianelli, a ki egyidőben írt, szivarozott és beszélt is, bizonyos affektációval hosszú füstfelhőt bocsátott ki ajkain, mintha mondani akarná: Fúvok egyet az újságírók képibe!

— A parancsnok is jön?

— Személyesen hívtam meg őt; de meg van hülve, nem tudja, jöhet-e.

— A viszontlátásig.

— Szervusz, fiu!

A »Monzu Trevet« nevezetű kört Pianelli Cesarino alapította meg a farsang első napjaiban, hogy alkalmat nyújtson a különböző adminisztrációk hivatalnokai és azok tisztjes családjainak kevés költséggel szórakozni és magokat kissé kiugrálni.

A fölhívás és kis programm nemcsak a postahivatalnokok által lett támogatva — kivéve a főbb tisztviselőket, — de városi és bankhivatalnokok

által is, kik mind lefizették Pianellinek a húsz lira beiratási díjat és a további öt lira havi díjat a téli hónapokra.

Reménylették, hogy a kör nem fog a tél végén megszűnni, de idővel alapíthatnak egy klubot, esteli összejövetellekkel, olvasóteremmel, segélyegylettel vagy egyéb szövetkezettel.

Pianelli Cesarino nem volt nagy eszmék híjában és ha százezer lira volna a kezei között . . . De a főhibája az volt, hogy nem rendelkezett ez összeggel. Mindenesetre nagyon találóan nevezték lord Cosmeticonak. Reászolgáltak: uraskodó, kihívó modora, feszes inggallérai, divatos, drága »haute nouveauté« nyakkendői, porcellánfehérségű kézelői és főleg fényesre kefélt, kipomádézott haja, mely kettéválasztva a halántékra tapadt és füle mögött mint két nyitott legyező volt fölfésülve. Nem volt már egészen fiatal és mindenesetre közelebb a negyven, mint a harminczöt évhez; de jól tartotta magát és arisztokratikus soványsága folytán még egy ideig jogot formálhatott az örökkön szép ifjú címére. Kettéválasztott göndör, fekete szakálla bizonyos diplomatikus külsőt kölcsönzött neki.

Szomorú farsang csütörtökje volt. Esett. Ennek daczára az utcza mégis hemzsegett ama bizonyos emberek tömegétől, kik akkor is találnak látni valót, ha nincs mit, és jobbnak hiányában egymást bámulják. Néhány földiszített erkély, néhány álarczos kiabálása, néhány csengővel ellátott kocsni némi

kis illuziót keltett, mintha valóban farsang csütörtökje lenne; de azután újra esni kezdett.

Pianelli találkozott Pardival, mint azt előre megbeszélték volt, a Carini kávéházban a keleti kapuk alatt. Pardi Melchisedocco selyemszalaggyárat birt a Fabri-hid mellett. Jó ötvenes lehetett; kövér, hájas, duzzadt testű, de jószívú, nem ostoba ügyeiben és szokása volt nagyokat fujni orrlyukain át felöltőjének vastag gallérjába. Pardonnak is szokták volt hívni jó szive és nagy hasa miatt.

Azonfölül, hogy igen jól értett ügyeihez, azon érdelemmel is birt, hogy férje is lehetett a szép Pardinénak. Ez az asszony csupa csont és szellem volt, egy darázs, veszedelmes szemekkel; leánykorában a gyárban dolgozott, néhány garast érő ruhákat hordott, de ha a rossz nyelveknek hinni lehet, a szalagkészítésen kívül nagyon értette a saját érdekeit is legombolyítani.

Pardi Palmira és Pianelli Beatrice egy nyári szünidő alatt találkoztak Tremezzóban, a Como-tó partján, a Bazzoni-szállodában, hová a rendes szombati vonattal nem egyszer férjeik is kirándultak hozzájuk.

Falun az egymásnak szimpatikus emberek hamar kötnek barátságot. És ki ne szerette volna azt a jó, vastag embert, a ki annyira értett a finom piemonti borokhoz? Mindig jókedvű volt, zsebei duzzadtak a bankjegyektől, ő akart mindig és min-

denütt fizetni, úgyannyira, hogy Pianelli, nehogy szégyenben maradjon, kénytelen volt a nőknek külön kis lakomákat rendezni a terrasszon.

— Már régen vársz reám?

— Csak most jöttem; reggel kaptam meg levélkédet.

— Nos? Kölcsönözhetnéd nekem a kétezer lirát?

— Úr Isten! — viszonzá Pardi a füle tövét vakarva. — Hogyan lehet szükséged kétezer lirára?

— Malőröm volt egy fizetésnél.

Pianelli hangja kissé bizonytalanná vált; lát-szott, hogy nem értett a hazugsághoz.

— Mondd inkább, hogy kártyáztál, vesztettél és amen!

— Ki mondta neked, hogy vesztettem?

— Palmira.

Cesarino szemei egy pillanatig a levegőben révedeztek.

— És azt is mondta, hogy a tenoristával játszottál . . .

— Igaz, játszottam és vesztettem; de ez olyan szerencsétlenség, a mi bárkin is megeshetik.

— Ha nekem azonnal megmondod, hogy ebben a ti körötökben kártyáznak, nem fizettem volna le a húsz lira beiratási díjat.

— Nem hogy nem játszanak, de tiltva is van egy bizonyos órán túl azonban, ha van a ki kísértésbe hoz, nem kénytelen senki Szent Antalnak lenni.

-- Én igazán nem értem, mi az ördögöt találtok ezekben az átkozott kártyákban?

— Mindenkinék meg van a maga izlése, Secco. Te például szeretsz a tyúkokkal lefeküdni; vannak azonban, a kik az izgalmakat kedvelik.

— Tudja a feleséged?

— Mi köze hozzá az asszonyoknak! — felelé lord Cosmetico, mély megvetést affektálva az asszonyok iránt. Pardi tükön látszott ülni; szemei a pinczért keresték és végre sört parancsolt.

Cesarino abszintot rendelt.

— Nos, mit határoztál? — kérde egy hosszú szünet után Pianelli, mialatt csöppenként önté a vizet a poharában levő zöld abszinttra.

Pardi fejét rázta, fölfujta arczát, és mint a reszkető kis leány, a ki nem akar, felelé:

— Nagyon sajnálom, de most az egyszer igazán nem segíthetek rajtad.

Cesarino nem volt a tagadó válaszra elkészülve, de azonnal kitalálta, ki tanította be ezt a jó Ambrus barátot. Az ő sardonikus nevetéseinek egyikével, melylyel az ő nagy szellemi felsőbbségét szokta bebizonyítani, kérdezé:

— Ezt is a feleséged mondta neked?

— Ah! — mondá a jó Pardone és elfordult, hogy kinézzen a térre, a hol a tömeg nőttön-nőtt. Pianelli nem csalódott. Palmira szigorúan megtiltotta, többé egy garast is kölcsönözni ezeknek az embereknek; szót kellett neki fogadni.

— Hallgass ide, ha akarod, váltót adok a pénzről.

— Micsoda váltót! Nem adhatok, mert nincs.

— Tudod, ez becsületbeli adósság!

— Becsület, becsület! Az a becsületes, a ki dolgozik és megfizeti becsülettel másnak a munkáját.

— A becsület többféle, Pardi, és nagyon kelemetlen mások előtt rossz színben föltünni.

Cesarino kicsi, fájdalmas szemekkel, melyek nagy aggályt tükröztek vissza, kéréleg nézett Pardira, de az elfordult és az álarczosokat nézte.

Egy halvány napsugár utat törve magának a nedves légen át, fehér, átlátszó fényt árasztott a kávéházban, kissé fölvidítva azt, míg a tér másik részén az első álarczos menet a zenével általános zajos mozgást keltett.

Egy újabb hosszú szünet állt be, mely nyomasztó, keserves volt az egyiknek, feszélyező, alkalmatlan a másik félnek és mely alatt Pianelli azon gondolkozott, leküzdje-e büszkeségét és nem inkább indítaná-e meg barátját az egész keserves való bevallásával.

A dolog így állt:

A kétezer lira, melyet a híres tenoristával játszva, elvesztett, nem volt egyéb, mint a körnek mulatságok czéljára beszerzett tőkéje.

Lord Cosmeticohoz illő nagyzásból, Pianelli azonnal megfizette becsületbeli adósságát, s nem lévén pénze, barátainak pénzét használta. Most

pedig sohajthatott, mert nyakig volt a bajban és igaza volt, midőn azt mondá: nagyon kellemetlen mások előtt rossz színben föltünni . . .

És most nemcsak egy becsületbeli adósságról volt szó, de többről: mert e gyöngéd kérdésben a köztisztelet, a közbizalom forgott kockán; és ez jobban fájt Pianellinek egy törszúrásnál.

— Megfizetem neked a kamatokat — próbálta mondani.

— Nincs pénzem és ha nincs, épen annyi, mintha kőből vizet akarnál sajtolni — viszonzá a jó Pardi Melchisedecco, kit Secconak vagy Pardone-nak is hívtak, a boszantott ember hevességével.

— Bocsánat . . . sietett válaszolni lord Cosmeticó, összeszorított ajkakkal, ki azt képzelte, már eléggé megalázta volt magát.

— Kölcsönt kérek tőled, nem kegyadományt, ha megengeded.

— Nem . . .

— Bocsánat, azt hittem, egy jó baráthoz és nem egy uzsoráshoz fordulok.

— De ha . . .

— Bocsánatot kérek tőled. Te utasításokat kaptál és jól teszed, ha követed őket. — És itt lord Cosmeticó egy még sokkal gunyosabb nevetéssel, mint az előbb, félbeszakította szavait.

Azután folytatá:

— Végre is inkább arra gondolj, hogy mi sem háborgassa csöndes álmaidat.

Pardone furcsa szemekkel nézett reá. Mit akar ezzel barátja mondani?

Lord Cosmetico büszkén, urasan, mint az kiváló alkalmakkor szokása volt, oda dobta a tálczára a pénzt az abszintért és kiment, mereven, egyenesen tartva magát, mintha botot nyelt volna.

Egy pillanatra megállt a küszöbön és kisujjának hosszú, hegyes körmét nézte, mint azt szokása volt tenni, mikor gondolkozott. Azon törte a fejét, ne menjen-e innét a Campari kávéházba, hogy ott valami bizonyos Guerrinit, kit Botolának is hívtak, fölkeressen és ki pénzt kölcsönzött harminczas kamatra. De a tér e pillanatban túl volt tömve.

Pardone, kövér könyökét az asztalra és székre támasztva, kidüledt szemekkel tovább nézte az álarczosokat.

Nagy fölindulás vett rajta erőt, mely megremegteté hájas testét.

Szót fogadott Palmirának, a ki megtiltá neki több kölcsönt adni, és Palmirának igaza volt.

A Pardi-ház nem szent Patriciusnak a kútja; és nem először történt, hogy Cesarino kölcsönről, váltókról beszélt.

Először háromszáz lirát kért, azután ötszázat, később nyolczszázat és most kétezret . . . ej, ej, sok szalagot kell gyártani, a mig ennyi pénz öszszegyül . . .

Ha signor Pianelli a lordot akarta adni és

a feleségét luxusra szoktatta, nem igazságos, hogy a számlákat a jóbarátok fizessék. És épen most van az ideje egy szegény iparost nyúzni, mikor oly rengeteg fölment a selyemnek az ára!

— Váltók! — folytatá gondolatait a szegény Pardone, a kit egészen fölízgatott, hogy kénytelen volt az ő jó szívének parancsolni. — Mikor nincs más jövedelmünk, a hivatalnok csekély fizetésén kívül, mikor szép, fiatal, ambiciózus feleségünk és három nevetlen gyermekünk van, akkor a váltók annyit érnek, mint a, mint a . . . gyermekek szennyes pelenkái.

Pardone fölfujta magát, mint a boa constrictor, és kétszer-háromszor is ismételte ezt a monológot magában. Kinézett, de nem látott semmit, sem az álarczosokat, sem a tömeget, mely a Viktor Emánuel galleria íve felé tartott.

Végre ismét rendelt egy sört a kis borfiúnál.

— Vajjon mit akart azzal mondani: iparkodj, hogy semmi se háborgassa nyugodt álmaidat? Csak nem célzott Palmira és a tenoristára?

Jó ember volt, kettő helyett is, de nem három helyett; és signor Cesarino igazán helytelenül cselekedett, mikor boszúságában ilyen minden alapot nélkülöző frázisokat bocsátott világgá. Igazán butaság!

A kimenet felé fordult, azon reményben, talán még megpillantja ott Pianellit.

Meg akarta magának eme mondat értelmét

magyaráztatni. Igazán nagy barom volt, hogy rögtön nem vonta kérdőre.

Jobbra, balra nézegetett, de Pianelli már elment volt. Pardone ezen szavak értelméért nem két, de négyezer lirát adott volna és ráadásul még vérét is.

Borzasztó szomjúságot érzett és egy hajtásra kiüríté a »krügli« bécsi sört, kövér, fehér kezeivel törölve le a sör habját bajuszáról.

Pianelli ajkain megfagyott a gúnyos kaczaj. Visszament a keleti kapu másik végére, a hol a kör helyisége néhány sarokteremben, a piazza del Duomo és a via Carlo Alberto között volt.

— Ügyefogyott! — mondá magában Pardia gondolva. — A helyett, hogy a feleségedre hallgatsz, jobban tennéd, ha megtiltanád neki a nagyon is gyöngéd kettősöket a tenoristával.

A »Kör« termeit nyitva és ama rendetlenségben találta, mely minden ünnepélyt megelőzni szokott. A munkásoktól környezve ott voltak Miglioretti és Bianchi Adone is, kik fölgyürt ingujjakkal segítettek a kárpitásoknak örökzöld- és virágfüzereket a bálterem falaira megerősíteni.

Bianchi azon időben az első szerepeket adta a Fillodramatico színház bohózataiban. A mint meglátta Pianellit, elébe ment, félrehúzta és szokott hidegségével mondá neki:

— Gyülöld az árulót! Itt volt maestro Cappelletti és azt mondta: ha nem fizeted meg neki a

hátralékot, nem énekel a kórusban, vagyis zongorájával és kis zenekarával a Porta Genovához vándorol. Öt óráig vár, azontúl fölmentve érzi magát irányunkban minden kötelezettség alól. Ez azután szép dolog! Kicsit bajos lenne zene nélkül táncolni! Repülj, köss szárnyakat talpaid alá, sisakot a fejedre és tartóztasd föl az árulót, különben valamennyien az »Uomo di Pietra«-hoz pártolnak. Ez egy. Azután itt volt a Carini kávéház tulajdonosa és azt mondta: szomjas.

— Mi ez? — kérdé Pianelli komor arccal hallgatva, mialatt egészen lerágta szép, hosszú körmét.

— Száz dolgot összehadart. Követeli, hogy legalább valamit fizess neki a mult havi szolgálataiért; úgy látszik különben, ő is a faképnél akar bennünket hagyni. Mondtam neki, nem vagyok én a pénztárnok, de még a pénztárnok fia sem; de megígértem, hogy beszélni fogok veled. Még hagyján a zenészek! de ha még frissítőink sem lesznek, az Isten szerelméért mi lesz velünk!

Bianchi páthosza nem volt képes Pianellit megnevettetni, hidegen, egykedvűen felelé:

— Szeretném tudni, ki azon eszelős, a ki ilyen ostoba színjátékokat improvizál. Mikor kiadtam a rendeletet . . .

Pianelli minden színlelt nyugodtsága daczára csak nagy nehezen bírta ijedtségét leküzdeni, melyet mindezen újdonságok szívében fölébresztettek.

A nap folyamában már számlát számla után és pénzsürgetést eleget kapott, és most valami titkos kéz működését látta, mely gyanút akar kelteni ellene és hitelének lerombolásán dolgozik.

Tudták, hogy játszott és vesztett, talán azt is tudták, hogy a társulat pénzével fizetett és talán épen a tagok küldték nyakára a hitelezőket, hogy falhoz szorítsák.

Ha este előtt nem fizethet Cappelletti, Carini és a többinek, és ha az ünnepély az ő hibája folytán elmarad, kénytelen lesz barátai és ellenségeinek bevallani, hogy nincsen pénze. Rút helyzetbe jut, szent Isten! Ezt okvetlen el kell kerülnie.

Még kevésbé büszke természettel bíró férfi is elborzadt volna ama gondolattól, bevallani társainak, mily gyöngédtelenül visszaélt a benne helyezett bizalommal.

Ezért kérte Pardit, ezért könyörgött neki annyira . . . de számításaiból kihagyta az asszonyt . . . Kitalálni látszott, ki mérte reá a csapást! Óh az asszonyok!

A baj az volt, hogy Beatrice az egész farsangon át mindenütt a legszebb és legelegánsabb volt és ily sikereket nem könnyen bocsát meg egy másik asszony, a ki sovány és galans. Pardiné még azonfölül, hogy irigy természettel birt és igazi darázs volt, megszokta mindenütt győzni és győzedelmeskedni és talán nagyon is hidegnek, szarkasztikusnak találta a szép Cesarino modorát irá-

nyában . . . és a soványok az ilyesmit nem bocsátják meg.

Mindezeket átgondolva, Cesarino, ki heves, gyanakvó természetű levén, mindig hajlandó volt a túlzásra, roppant izgatott lett.

Azt gondolta, egész Milánó titokban összeesküdött ellene, hogy ártson neki, feleségének, gyermekeinek.

Lemenve a kör lépcsőin, újra átment a keleti kapukon, épen akkor, midőn az álarczos menet a legélénkebben forrongott, de a helyett, hogy a Carobbio-utcza felé vette volna útját, vagyis hazafelé, a hol Beatrice várt reá, visszafordult a Palazzo di Corte üres kis tere felé és a Rastrelli átjárón öt perc alatt a postához ért.

Minden gondolkozás nélkül, ösztönszerűleg ment oda.

Még itt is egy sárga borítékot nyújtott át neki a portás. A gáztársaság számlája volt; hozzá mellékelve egy kis jegyzet, melyben az igazgató sötétséggel fenyegetett azon esetre, ha a régi számlák nem lesznek kiegyenlítve.

Cesarino, mint a vízben elmerült, már érezte, mint homályosul el körülötte minden. Ez összeesküvés volt; rendszeres összeesküvés. Valakinek kedve telt őt kínozni, őt szenvedni látni.

Ha legalább ideje lett volna apósának írni . . . De az a jó ember Melegnanóban lakott és a pénz rögtön kellett. Jó, mivel tehát rosszakaróinak érde-

kében van őt kompromittálni, majd felel ő nekik pénzzel. Négyet ütött az óra, midőn a pénztár helyiségébe belépett. Nem volt ott senki sem, az ajtók be voltak téve. A portás még a redőnyöket is behúzta és a szobában szürke homályba volt burkolva minden, csak a két zöld, fénylő vasszekrény négyszögletes tömege tünt szembe vaspántos ajtajaival. Ez a két szekrény telve volt pénzzel.

Pianelli rettegő kétségbeesésében a vason keresztül is érezte a démon kisértését és a nyughatatlanság kínozni kezdte. Néhány lépést tett a szobában, megtörülte izzadtságtól gyöngyöző homlokát, nézte, nincs-e a folyosón vagy a mellékhelyiségben a portás; nem látott senkit, betette az ajtót, lassan reáfordította a zárban a kulcsot és egyedül maradt a két vasszörny társaságában, melynek öblös hasa hatalmasan hívta, csalogatta őt.

Nem akart piszkos dolgot elkövetni. Hiszen nagyon gyakran tanúja volt már mások ilyenemű visszaélésének nyomorúságát szemlélhetni és sokkal jobban ismerte a rossz következményeit, semhogy vakon ily veszedelmes kártyát kijátszott volna.

Martini bizott benne, bizott mint egy testvérben; azért bármennyire is kisértette az alkalom, daczára, hogy hivatalosan nem volt felelős és egy szabálytalanság könnyen kimenthető azzal, hogy rendes rovincsolás nem történt, daczára, hogy a vizbefuló ember minden lelkifurdalás nélkül belekapaszkodik a másikba, még ha magával rántja is

társát, mindezek daczára ő többet tartott magáról, semhogya oda sülyedjen, hogy egy rossz tettel takarja visszaélését.

Nem is gondolt ő arra, hogy egy szegény ördögöt megkárosítson, vagy a pénztár számadásaihoz nyuljon: csak föl akarta Martini távollétét használni, hogy pillanatnyi borzasztó zavarából meneküljön.

Ezer lirával kezében a legkönyörületlenebb hitelezőit elhallgattathatja, elhárítja a gyanút, visszanyerheti barátainak bizalmát, törlesztheti adóságát Carini, Capelletti és a gáztársaságnál, megsemmisíti, szellőzteti cselszövényeit amaz irigyeknek kik gyűlölik őt szelleme, szarkasztikus modora, felsőbbsege miatt és végre, mert férje Milánó egyik legszebb asszonyának. Az ambicziózusok élénk fantáziájával megáldva, ő csakugyan hitte, hogy valamennyien titokban üldözik és mivel ez ellen más óvszer nem volt — — — — —

Forró homlokát az egyik pénzszekrény falára tapasztá és egy perczig jól esett neki a fém hidege és élvezettel szivta magába a festék penetráns szagát. Azután, mintha két idegen kéz működött volna helyette, kinyitá az egyik ajtót és egész testével előrehajolt. Két sorban voltak egymás mellett a kis sodrony tálczák, tömve különböző színű banknótákkal; némelyik arannyal volt tele, másik ezüsttel. E pénz láttára elfogta a becsületesség érzete és visszanyerve önuralmát, fölemelte fejét, mintha mon-

dani akarná: Mi az ördög! Nem lopni jöttél! Kihúzta tárczáját, kivette belőle névjegyét és irónnal reá írta: Fölvettem 1000 lirát. Azután a névjegyét visszatette a kis rekeszbe, a két ötszáz bankjegy helyére, melyeket tárczájába zárt. Egészen nyugodtan, mint máskor is, bezárta a pénzszekrényt, egyet járt le és föl a szobában, hogy zsibbadt lábaiban mozgásba hozza a vért, azután egy dalocskát dudolva kiment s szándékosan hívta a portást: Gerolamo A portás kétszer is hívatta magát, végre megjelent a lépcső mellett öntözővel kezében. Pianelli kissé nyers hangon néhány parancsot adott neki, de azután jóakaróan hozzátette:

— Nem tartozom neked szivarokért?

— Igen, a ma reggeli öt virgóniáért.

Pianelli egy lirát nyomott a portás kezébe és nem kért vissza belőle. Büszke, igen, de adakozó. Midőn kiment, már sötétedett. Az idő esős, borulttá vált. Sokan jöttek a belvárosból elégedetlen arczokkal, itt-ott fénylettek a nyitott esernyők a korábban megvilágított kirakatok gázlángjainál. Pianelli kocsiba ült és egy negyed óra alatt kifizette Carinit, Cappellettit, a gáztársaságot és nem mutatott sem haragot, sem vigságot, de egészen természetesen viselte magát, mint az olyan, ki be tudja osztani idejét. Még háromszáz lirája maradt, melylyel még homokot hinthetett volna a hitetlenek szeme közé, de még a körben is akarta mutatni

magát, ott a munkások épen az utolsó teendőiket végezték.

Beatrice annyira el volt merülve szép, gyöngyszinü surah ruhájának nézésébe, hogy feledé a korzót, a maszkokat és az ebéd idejét.

Madame Josephine ezt a diszes ruhát egy Castiglioni grófné számára készítette, a ki azonban egy közbejött gyászeset folytán azt nem használhatta, a varróné tehát visszavette és Rómába akarta egy színésznő számára elküldeni, a ki a Valle-színházban szavalt volna benne a börtben. Beatrice véletlen meglátta az öltözéket és beleszeretett. Ez a ruha nem volt ugyan az ő körülményeihez illő, de olyan elragadtatással beszélt róla Cesarinonak evés közben, hogy a férj rögtön egy kedves meglepetést tervezett számára.

Ékesszólásának sikerült a Madamét rábeszélni, hogy a ruhát megfelelő díjért a farsanghét csütörtök és szombati estéire átengedé és a dolgot rendbe hozva, az öltönyt feleségének ágyára teríté.

Midőn Beatrice azt a kincset maga előtt látta, nagyot kiáltott örömeben, karjaival átfonta Cesarino nyakát és majdnem hanyat esett nagy boldogságában; férje is majdnem sirt.

Elisa, madame Josephine fiatal, első varrónéja, maga jött a ruhával, hogy a szükséges változtatásokat megtegye rajta; a derék és alj körül

arany csipkeszegélyt varrt, mely igen jól vette ki magát. Ez időben így hordták.

Beatrice nem is akarta többé a szobát elhagyni, csakhogy folyton ezt a csodálatos öltönyt bámulhassa; ez is egy ok volt, a miért Cesarino nejét a »Ragione« »Argójának« bemutatni óhajtotta.

Bármily hosszú is volt a farsang utolsó csütörtökje, a Pianelli házban e napon nagyon keveset és rendetlenül ettek.

A kis fiukat elküldték a szomszédokhoz, Gris-siniékhez.

Beatrice megelégedett azzal, hogy időről-időre borba mártott piskótát evett, habos kávé, vagy állva csokoládét rágicsált egy darab kenyér mellé. Cesarino az ünnepély rendezésével levén elfoglalva, a vendéglőben étkezett.

Kilencz óra tájt haza ment öltözködni, de nem volt már helye a hálószobában, mely valóságos bazárrá változott át. Az ágyon, székeken, a földön mindenütt csipkék, virágok, szalagok, keztyük, cipők, nyitott dobozok heverték szerteszét. Signor Pianelli kénytelen volt ruháit összeszedni és a mellék-, az ugynevezett dolgozószobában öltözködni.

Pillanatnyira nagy vihart hárított el feje fölött és ezért örömmel készült erkölcsi elégtételét élvezni irigyei fölött, kik azt hitték, tönkre tehetik őt. Holnap azután apósának fölkeresésére Melegnanóba szalad; és minden rendbe jön.

Épen nyakravalóját kötötte a tükör előtt, mikor Elisa kíséretében belépett hozzája Beatrice az ő szép uj ruhájával, ragyogón mint egy hercegnő.

A ruha, mint egy keztyü, ugy simult gömbölyü vállaira, széles mellére. Hófehér nyakát egyetlen nagyszemü gyöngysor köríté, a háznak régi kincse, fehér, meztelen karjait csak két keskeny arany karperecz ékíté a csuklóknál.

Sötétszőke haja sűrű fonatokban övezte körül fejét és koronát képezve, még jobban kiemelte finom arczbőrének porcellán fehérségét, miáltal Pianelli Beatrice kifejezéstelen kék szemeivel ama babákhoz hasonlított, melyek karácsony táján kirakatokban láthatók. És mivel szép volt és üres, Milanóban »bella pigotta«-nak nevezték el, és mivel a lombardiai tájszólás emez elnevezése anyira illet reá, lord Cosmetico barátai csak így beszéltek róla.

Cesarino, a ki jó izlés dolgában elvitázhatlan bíró volt, megforgatta Beatricet, itt egy szalagot igazított meg, kijebb huzta a hajfonatokba tűzött gyöngyház-tüt, kezeivel a ruha derekát egyengeté, mely, ugy tetszett neki, nem elég jól áll.

— De édesem, hisz már alig bírok lélegzetet venni — mondá Beatrice, nagyot fujva.

Arabella, Pianelliék kis leánya, gyertyával kezében járt körül és bámulta az ő szép mamáját. Okos gyermek létére megigérte, hogy otthon marad Cherubinával, kis öcseire vigyázni és jól tartja

őket nyalánkságokkal. Naldo, egy négy éves kis fiu, egészen boldog volt a nyalakodás reményében.

A csütörtöki ünnepély kitünően sikerült a Monsu Travet-féle körben. Argo, a »Ragione« tudósítója, a szép Pianellinét egy arany felhőből alászálló fiatal Junóhoz hasonlította.

Az asszonyok, élükön Pardiné, rögtön reáösmertek Josephine művére és ama fagyos csodálkozással néztek össze, mely közelebb áll a sajnálat-hoz, mint az irigységhez.

Cesarino egész este vig, gondnélkül volt; kedves és udvarias iparkodott lenni mindenkivel, főleg pedig azokkal, kiknek barátságában és bizalmában leginkább kételkedett.

Pardone nem mutatkozott. Eleget bosszantotta őt ez a kör és nem akart Cesarinóval találkozni.

A pezsgő segített Pianellinek gondjait eloszlatni, de megtalálta azokat fejevánkósán, amint fölébredt. Feledé, hogy Martini távolléte folytán ma nem szabad a hivatalból kimaradnia; nem akarván sok időt veszteni, hirtelen kiugrott ágyából és még egészen álmosan a táviró-hivatalba szaladt, hol következő sorokat küldte signor Chiesa Izidoro számára Malegnanóba:

»Égető szükségem ezer lirára. Hozd magaddal. Nagy baj. Beatrice.«

Azután visszatért hivatalába és egész tiz óráig ott maradt. De tükön látszott lenni, azért

kérte Migliorettit, helyettesítné őt egy pillanatra; hamar haza szaladt, hogy megnézzze, nem érkezett-e meg a posta, vagy nem küldött-e táviratot? Semmi sem történt. Kissé otthon maradt, evett egy harapást, mialatt Beatrice ébredezni kezdett, a kifáradt asszony, mély álmából. Dél felé ismét hivatala felé indult.

Még nem jutott a via del Pesce végére, midőn a postaépület nagy kapujában megpillantá Martinit. Meglátni őt és összerendezni egy volt. Halántékán oly erősen vertek az üterek, hogy feje majd megrepedt.

Alig volt ideje kissé összeszedni magát és előzékeny, résztvevő arcot mutatni.

— Hogyan? Nem utazott el? — mormogá.

Martini kezét nyújtott barátjának és erőtellenül szorítá meg jobbát, elfordítá arczát, zsebkezdőjét kétszer is szemeihez vitte, mialatt ajkai hangtalanul tagolták: meghalt!

— Meghalt? — kérdé élénk részvétellel Pianelli és lesütötte fejét.

— Ma reggel négy órakor . . . — suttogá reszkető ajkakkal Martini.

— Három napi szabadságot jöttem kérni a Parancsnok urtól és önre várok a ravancsolás miatt. — Milanóba akarom őt hozni . . .

A fölindulás elfojtá szavait a szegény embernek, ki mindent elkövetett, hogy sirásba ne törjön ki mások előtt.

Pianelli is összeszorulni érzé szívét. Ebben a pillanatban kész lett volna vérét ontani, ha elkerülhette volna a ravancsolást, mely az ezer lira hiányát kiderítheti. Kevésbé borzadt a saját szerencsétlenségétől, mint inkább azon gondolattól, hogy egy ilyen szegény, szerencsétlen ördögre még egy újabb csapást mérjen.

— A hivatalban találom önt három órakor?

— Igen, ott leszek . . . viszonzá Pianelli. —
Ime, itt jön a parancsnok.

Az igazgató láttára, Martini elébe ment, mi alatt Pianelli elsietett, menekülni akarván e fájdalmas párbeszéd elől. Vadász léptekkel ért a hivatalába. Kalapját egy székre, botját az asztalra dobta, azután kezeivel homlokát kezdte dörzsölni, kétszer, háromszor, mintha pókháló lenne szemeiben.

Dél volt. Martinit 3 órára várta. Három óra alatt lehetetlen ezer lirát előteremteni, hacsak apósa meg nem gondolja magát az utolsó pillanatban: vagy a pénzt az égből nem küldi neki az ur isten, gyermekei iránt való könyörületből.

Istenem! Istenem! (mindezen gondolatok szikraként pattantak elő megrémült lelkében.) Ha legalább huszonnégy órát hagytak volna neki! Ujra arra gondolt, hogy még egyszer fölkeresi Pardit, de hol akad reá? És nem; ez a szamar egészen a felesége által hagyja magát vezetni. Többi barátja vagy nem birta bizalmát, vagy nem akarta magát

előttük megalázni, vagy pedig oly szegények voltak, hogy csak havi fizetésükből éltek.

A folyó számadások között sok kifizetett számla volt az igazgató tudomásával Martini által aláírva, ezek között volt egy, Inganni építómester részére, ki bizonyos javítást és átalakítást végzett a postaépületben. A számla épen kétezer lirát tett ki. E számlát néhány nappal előbb Pianelli sajátkezüleg írta, előbb betükkel írva ki »kétezer«, azután a számla szélére a négy számot jegyezte 2000, hosszú, vékony számokkal, mint a hogyan már a segédpénztárnok ideges írása rendszeren lenni szokott.

Nem okmányhamisításról volt itt szó, se másnak megkárosításáról: csak kikerülni akart egy nyomorult, megalázó pillanatot maga és egy halálos döfést Martini számára; időt akart nyerni, nehogy kettesben bukjanak alá a sötét feneketlen mélységbe.

A hónap 15-ét irták; a hó vége előtt nem vizsgálják át a kasszát és a számadásokat. Elég tehát, ha e pillanatban Martini elhiszi, hogy Inganni építómesternek háromezer lira utalványoztatott és nyugodt lélekkel távozhatik, időt hagyva Pianellinek a pénz megtérítésére és az utalvány kiigazítására. — Egy csepp klorvizzel a toll hegyén könnyen kijavíthatja az okmányt és a 2-ből ugyanazon kéz által lesz 3.

Ha gyermekeinek élete is függött volna tőle, még akkor sem tette volna ezt, ha csupán arról

lett volna szó, hogy idegen pénzt dugjon zsebre: de ő csak huszonnégy órát akart nyerni és ily módon két család életét és becsületét megmenteni.

Előtte feküdt az utalvány; szemeivel majd fölfalta. A száraz tollal végigment a betükön, mintha megpróbálni akarná. Néhány vonás által mily borzasztó botrány lesz elkerülhető; meg nem tenni kegyetlenség lenne az ártatlanok iránt való tekintetből. Az Inganni utalványt ő fizette ki és Martininak bizonyára nem volt se kedve, se ideje valamennyi fizetést egyenként utána számolni. Nem akart ő jelenleg mást, mint a pénztárt rendben fölmutatni, hogy a másik elutazhassék és nyugodt lélekkel távol maradhasson hivatalától három-négy napig.

Pianelli azon emberek közé tartozott, ki képes a pénz megtérítése után bocsánatot könyörögve barátjának mindent bevallani.

A világ legbecsületesebb embere is kritikus helyzetbe juthat néhány órára és negyven éves becsületességet nem képes néhány kis tollvonás 24 óra alatt megdönteni. A tulajdonképeni bűn, a rossz szándék.

Vagy van, vagy nincs az emberben becsület-érzés; a kiben van, annál akarata ellenére is fölszínre jut, bármint is iparkodik azt elnyomni; míg a másiknál, mint a vízbe dobott kő, azonnal eltűnik.

Cesarino lelke mélyében becsületesnek érezte magát és ha egy átkozott véletlen folytán kénytelen

volt is kezeit bemocskolni, időt kellett neki engedni, hogy azokat tisztázhassa. Én Istenem! hisz ő is utálta a sarat . . . ! Nem kellemes dolog tolvajjá lenni.

Ujra letörülte hideg izzadtságtól gyöngyöző homlokát. Azután klórba mártotta tollát és annak hegyével eltávolítá a fölösleges betüket, tintával kijavította a betüt és számot és sok-sok porzót hintett reájok bizonyos dühvel, mint mikor a gyilkos mindenáron eltüntetni akarja a vérvomokat.

— Isten, Istenem . . . — mormogá fölállva, tört tagokkal, mintha legalább is egy hegyet mászott volna meg. Visszatért a pénztárhoz, az utalványokat helyre rakta, a saját névjegyét ezer darabra tépte és messze lökte magától, de azután lehajolt, fölszedte valamennyit és zsebre dugta, mindent jól bezárt . . . és kilépett a tornácra friss levegőt szivni.

Martini három órára mondta, de már két óraker belépett a hivatalba, ingadozó, siető lépésekkel.

Pianelli már elkészítette a pénztár kimutatását, részvétellejesen ment elébe és mondá: »Oh szegény . . .«

Martini halálsápadt volt és minden mozdulatán, egész viseletén meglátszott a heves izgatottság.

Reggeli öt óraker távozott szegény halottja mellől, miután az egész éjjelt ágya mellett töltötte,

kinos, hosszú haldoklását nézve. Az ő szegény Emiliája nem akart huszonöt éves korában meghalni.

Hosszu, sovány karjaival átfogta Arturja nyakát és a haldoklás csuklásai közepett folyton kis Teresáját hívta. Az ilyen borzasztó éjek kiragadnak bennünket az életből; és a haldokló lelkünk egy darabját viszi magával.

Az elhunytat rokonaira bizva, rögtön elutazott és most újra vissza készült halottjáért.

Az igazgató gyöngéd, jószívű ember volt és nem tett nehézségeket; rögtön egy heti szabadságot adott neki, de egy percze hivatalos szobájába vonva őt, félhangon kérdé tőle.

— Rendes rovincsolást végzett Pianellivel?

— Tegnap nem volt időm, ma reggel éppen ezért tértem vissza.

— Ez baj! Nem szeretném, ha kellemetlenségei lennének. Sok mindenfélét hallottam . . . De elég, ne veszítsen időt és ne tegye ki magát bizonyos veszélyeknek . . . Ha akarja, segítségére küldöm Migliorettit . . .

— Köszönöm, majd meglátom . . .

Martini kissé nyugtalanul távozott a parancsnok szobájából. Finom érzésű és skrupulozus ember volt és e szemrehányás fájta neki; ha szívében nem dult volna egy sokkal nagyobb, egész lényét betöltő fájdalom, e kis gyanu elegendő lett volna vérét forrongásba hozni.

Pianelli úgy tett, mintha valaki a pénztárhoz hívná; helyére ült, tollat vett a kezébe és egy tabellát kezdett másolni. Másolt, másolt vagy tíz percz óta egy hosszú sor számot egészen öntudatlanul, gépszerűen, mialatt esze egészen mással volt elfoglalva.

Martini kinyitotta a nagy szekrény ajtaját, melynek kulcsait itt hagyta volt és szótlanul, mint a megtört szívü ember lenni szokott, egymásután vizsgálta a könyveket és értékeket. Azután a kis szekrényre került a sor, melynek kulcsait Pianelli kezei között hagyta.

Pianelli akaratlanul megmozdult és mondá:

— Nézze meg, rendben van-e minden?

— Kétségkívül . . . — dadogá Martini.

Pianelli visszatért helyére és tovább írt, de szemei előtt vörös volt minden.

Martini folytatta vizsgálódásait, megforgatta a könyveket, utána számolt, és folyton néma, szótlan maradt. Még mindig nem volt megelégedve és kielégítve.

A másik pedig írta véghetetlen, vérvörös számait, és összeszorult szívvel várta, mikor hallja a kulcs fordulását, mely elzárja becsstelenségének okmányát.

Ez a túlbuzgó vizsgálat egy olyan ember részéről, ki egy nappal annak előtte még teljesen megbizott barátjában, arra a meggyőződésre hozta, hogy társához is eljutott ama titkos gyanúsító hang,

mely két nap óta lépten-nyomon bizalmatlanságot, gyanút kelt ellene.

Ismét egy negyed óra mult el, mely Pianellinek száz évnek tetszett. Végre is Martini fátyolozott hangon, mely nagy megerőltetésébe látszott kerülni, kérdé:

— Emlékezik Pianelli, mennyit fizettünk Inganni építőmesternek?

— Azt hiszem háromezret — kiáltá Pianelli fölugorva, készséges előzékenységgel futva társához.

— Nekem kevesebbnek tetszik.

— Itt az utalvány, nézze . . .

— Látom, — viszonzá Martini gyöngé hangon, lesütve szemeit és elpalástolni igyekeztén kezeinek reszketését.

— Mit? — kérdé Pianelli élesen, majdnem kihívólag.

— Semmi, bocsánat . . . én hibáztam.

Pianelli elfordítá arcját. Azután hozzátette:

— Majd meglátjuk a hó végén . . .

— Bocsánat . . . — ismétlé Martini, mialatt számolni kezdett a padon fekvő papírlap egyik sarkán.

— Nem gondolja? — kérdé ismét Pianelli, szivarra gyújtva, mi által félig elfödte arcját.

Martini kétségbeesett mozdulattal dobta el tollát. Ujra kezeibe vette az utalványt, idegesen forgatta ujjai között, néhány lépést tett a szobá-

ban, meggörnyedve, mintha a szerencsétlenség és áruság nehezedne vállaira, megállt Pianelli asztala mellett, melyre leejtette az utalványt, egyik ujját reá téve, háromszor is megkopogtatta körmével, a nélkül, hogy szólni képes lett volna. Halálsápadt arca ijedtséget tükrözött vissza.

Cesarino úgy tett, mintha nem értené. Kétszer is kérdően emelte föl fejét, mint a ki magyarázatot kíván, de fülei égtek, és finom, átlátszó bőre megfeszült izgatott arcizmain. Torka kiszáradt.

Martini minden erejét összeszedve, kezével egy székre támaszkodott, végre képes volt szólni.

— Pianelli, legyen könyörülettel, hisz ön is családapa . . .

— Mit akar? — bátorkodá még egyszer kérdeni, összeránczolt szemöldökkel, kihívóan, lord Cosmetico.

— Könyörüljön rajtam, Pianelli. Szegény ember vagyok én is . . .

— Mit akar?

— Bocsánat . . . — dadogá megint Martini. — Tudom, hogy egyedül én vagyok a pénztárért felelős, de önt barátomnak tartottam . . .

— Martini, az istenért . . . — tört ki hirtelen Cesarino, nem bírván továbbra ellentállni e fájdalmas baráti hangnak.

— Az égre kérem . . . gyermekeimért, a maga gyermeke . . . szegény elhunyt Emiliája nevében kérem, ne árusjon el. Igaz, a szükség vitt reá, ba-

rátaim fondorkodása. De két óra mulva a pénz kezei között lesz.

— Ma estig várok. A parancsnok már szemrehányásokkal illetett, a miért a pénztárt rendszeres rovincsolás nélkül hagytam itt; megígértem neki a számadásokat ma este átadni.

— Legkésőbb ma estig . . . meglesz.

— Ha a parancsnok nem ohajtaná, nem sürgetném annyira . . .

— Ma este nyolcz óra előtt . . .

— Nálam odahaza?

— A hol akarja . . . Rögtön Malegnanobasietek apósomhoz. Ne kompromittáljon.

— Az Isten szerelméért, nem én vagyok az, a ki önt kompromittálja.

— Sok a rosszakaróm. Legyen türelemmel . . . Ne állítson pellengérré!

— Hiszen látja, hogy nem kevésbé szenvedek önnel. Egy haldokló ágya mellől jövök és áru-
lást találok.

— Igaza van, nyomorult vagyok . . . De ne áruljon el. Ha ma estig nem bírnám a pénzt előteremteni, írásbeli nyilatkozatot hagyok hátra . . . és megölöm magam.

— Iparkodjék becsületét megmenteni . . . felelé Martini, mialatt Pianelli izgatottan magára ölté felöltőjét, vette kalapját és hirtelen elhagyta a hivatalt.

II.

Nem ösmertem Pianellit közelebbről; néha találkoztunk a lépcsőházban és köszöntöttük egymást, ez volt az egész.

Azért igen elcsodálkoztam, midőn a farsang-hét szombatjának estéjén, úgy hét óra felé, megjelent ajtómban, báli öltözékben, felöltőjével karján, klakkjával kezében, sápadtan, sápadtan . . .

— Ön az? Mivel szolgálhatok? Tessék beszélni — mondám.

— Köszönöm, csak két szó mondani valóm van. Feleségemtől hallottam, hogy ma este signora Lucia is megy az ünnepélyre . . .

— Igen, a nővérem annyira kért . . .

— Igen kérném, ha megengedné, hogy feleségem is önökkel mehessen; egy sürgős ügyben távoznom kell és nem térhetek vissza kilencz órára . . .

— De, nagyon szivesen.

Pianelli egy perczig gondolkozni látszott, mintha más valami kérdésen törné a fejét.

Azután folytatá:

— Ezer bocsánat . . . és a viszontlátásig, — és elsietett, mintha kergetné valaki.

A kör rendező-bizottsága nem fukarkodott a költségekkel, csakhogy a szombati estély még fényesebben sikerüljön a többinél.

Az örökzöld füzérek között kis kristály lámpások lógtak viaszgyertyácskákkal. A lépcsőt szőnyeg borítá, és a sarkokat növények és gipszfigurák díszíték.

A hölgyek a belépésnél egy szép kaméliát kaptak a tánczrend mellé, mely egy bristol-lapra arany betűkkel volt nyomtatva.

Az asszonyok (kevés leány volt és nem igen tündököltek) tüzzel vettek részt a farsang utolsó csatájában, mely sokaknak közülök a fiatalság Waterlooja volt.

A nagyterem hemzsegett az emberektől; ragyogott a drágakövek, arany és a szemek fényétől, szindús vegyületet képeztek a ruhák, fehér vállak és legyezők; az élénk, folytonos csevegésbe hangos kaczaj, tapsolás vegyült, melylyel Bianchi szavalatát jutalmazták, a ki a társaság fő mulattatója volt.

Daczára, hogy az ünnepélyt kissé feszélyezte egynémely notabilitás jelenléte (a többi között a pénzügyminisztérium osztályfőnöke, a terjedelmes testű Malvano parancsnok az ő gömbölyű élettársával, ki egy nápolyi báróné volt), azért egészben véve mégis családias jelleggel bírt az estély, a hol a sok heterogén egyén azon törekvésében, hogy mulathasson, összevegyülni iparkodott.

Ha jól emlékezem, nem hiányzott Porti városi hivatalnok sem, jól ösmert két leányával, kiket tizenkét év óta hurczolt magával a bálókba, a szegény

leányoknak egészen megnyult már a nyakuk a folytonos férjkeresésben.

Ott volt Balzalotti lovag is, egy jól konzervált, de ötven évet meghaladott férfi, ki mindig szeretetreméltó és előzékeny volt a nőkkel szemben és örömet fizetett nekik frissítőket. Szerencsétlenségére és szerencséjére rút, beteges, de nagyon gazdag nőt birt feleségül, a ki az év kétharmadát falun tölté; természetes volt tehát, hogy a lovag vigaszt keresett abban, ha másokat tánczolni látott és a nőket fagylalttal traktálhatta.

Pardiné is eljött Pardonéjával, kinek terjedelmes testét csak részben fedték el a frakk szárnyai és nem mert leülni, nehogy elnyomja az álom, mely ellen folyton küzdött.

Ott volt Quintina, a folyton bókoló könyvivő is, egy elegáns kis pupos, folyton az asszonyok szoknyái között forgolódva és megszólva felebarátait.

Ott volt Casati, Pensotti és még sokan.

A néhány gögös parancsnokné kivételével, a nők mind milánóiak voltak. Férjeiknek fizetése nem haladta meg az 1800—2000 lirát és nagyon sok közülök egy csomó gyermeket hagyott odahaza, a csecsemőt a nagymama gondjaira bízva.

Majdnem valamennyi férfi frakkban volt, fehér nyakkendő, fehér keztyűvel. Csak néhány szerény állású hivatalnok, a ki nem merte költségbe verni

magát, lapult a falhoz megalázva, szégyenlősen, mint a szarka, a kit megfosztottak szárnyaitól.

— Ön is Milánóban van? — mondá nekem Pardina asszonyság, mellettem elhaladva és egyet ütött orromra tollas legyezőjével. Karonfogvást ment a híres tenorral, a római Altamurával, ki nagy sikereket aratott a télen a stagione alatt a Trovatoreban a Dal Verme színházban.

Miglioretti körülkeringőzött Pianellinével, helyére vezeté őt és karomba kapaszkodva a buffetbe vonszolt, mialatt két zsebkendővel is törülgette izzadt nyakát, arczát és homlokát.

— Tánczol, igen, de csak kényszerüségből és mindig kijön az ütemből.

— Mikor olyan jó ülni . . .

— A férje kedvéért tánczol, az akarja. Látad mister Pike-nak a tengeri oroszánait? A férje kényszeríti a milanói jargon beszélésére is és sikerül a szegény fókának. Csak néha-néha csuszik ki a száján egy-egy »propri di bon«, a mi elárulja Melegnanot és hátrányára válik a baba tökélyének.

— Milyen gonosz nyelv! igyál, szomjas lehetsz.

Mialatt Migliorettival a buffetben nevetgélünk, felénk tartott kopasz fejével és kidülledt szemével Bianchi, kérdezve, nem láttuk-e Pianelli Cesarinot?

— Láttam őt, — viszonzám.

— Mikor?

— Az est kezdetén.

— Mit mondott?

— Semmit.

— Komoly hírek keringnek róla . . .

Bianchi lassan-lassan halkítá hangját és állát három ujjával támogatva, félig lehunyta szemeit és mély lélegzetet véve ismétlé:

— Nagyon komoly.

Intett nekünk kezével és egy ablakmélyedésbe vont bennünket, a nagy terasse közelébe, mely a Dóm-térre nyilott.

— Komoly hírek?

— Martinit egészen kétségbeesve találtam.

— Meghalt a felesége . . .

— Hagyjuk a feleségét! Azt mondta nekem, hogy Pianelli ellen ki van adva az elfogatási parancs.

— Ugyan menj! — kiáltánk egyszerre Migliorettivel.

Bianchi, kinek nagy márványsima homlokán visszatükrözödtek a terem összes gázlángjai, előre nyujtá nyakát, kezeit frakkjának szárnyai alá dugta, fejét forgatta, mint a kuszó hernyó az erdőben és lehunyt szemekkel mondá:

— Mindig mondtam, hogy ez a fiu így fogja végezni. — Sikasztás és okmányhamisításról van szó.

— Mi az ördög!

— Lehetetlen!

— Pianellit nem tartom alávaló tette képesnek, de szükség visz az alkalom kihasználására. Pianelli a kártyán vesztett, fülíg eladósodva a mi

pénzünkből fődözte kártyaadósságát. Látva, hogy gyanakodni kezdenek reá, bizalmunkat a hivatalos pénz árán vásárolta meg; időt akart nyerni, mely alatt majd talál valami pártfogót. De a gödörből a gödör mellett gödör lesz, mondja a közmondás és folyton turva a földet, hogy a lyukakat betömhessük, a föld egyszerre csak elfogy lábaink alól . . . Szegény ördög, felesége, gyermekei vannak . . .

— És nincs mód rajta segíteni?

— Ma estére ígérte a pénzt, de már két óra éjjel és senkisé sem látta őt . . . Martini ennél fogva egészen jogosan jelentést tett a hivatal főnökénél és az okmány jelenleg az államügyész kezei között van.

— De hogyan jutott ennyire?

— Hogyan jutott? . . . Ha az ember a lordot játssza vagyon nélkül, ha feleségének a fényűzést, minden szeszélyt megenged, ha úgy él, mint egy kis herczeg, ha senkire sem hallgat, ha nagyobbakat lép, mint lábszárai engednék . . .

— Csöndesen . . .

Társunkat egy könyöklökéssel hallgatásra intők. Pianelli Cesarino e perczben lépett be halál-sápadtan, elegáns estélyi öltözékben, öntudatlan léptekkel, mint az alvajáró. A zenekar rázendített egy vig Strausz-keringőre.

Cesarino, Martinival való heves szóváltása után elhagyva a hivatalt, nem vesztegette el idejét a pénteki napon.

Lóvonaton a Porta Romanához ment és itt a melegnanoi lóvasutra ült, hogy apósát, Chiesa Isidoro urat fölkeresse, ki tiz év óta tartozott már neki Beatrice hozományának kamataival.

Isidoro ur valaha egyike volt a legtevékenyebb bérlőknek, de évek óta már csak visszaemlékezéseinek élt.

Az ő rendkívüli ügyességét nagy hangon szerette hirdetni, roppant bőbeszédű volt és ama meggyőződésben élt, hogy nálánál ügyesebb, ravaszabb ember nem létezik; folyton működő agyában mindig ezer tervet, ezer reformot forgatott. Pianelli Cezárban megtalálni vélte a szive szerinti vőt.

Egy bizonyos hasonlatosság jellemök és hajlamaik között meggátolá őket egymás hibáinak fölismerésében; két vásári trombitás is, ha közel trombitálna egymás mellett, nem hallaná társának hamisan vett hangjait.

Eme két férfi korlátlan tiszteleit viseltetett képességeik iránt és ennek folytán a közös cél felé törekedve bámulatos módon segítettek egymásnak tönkre menni. Darab idő óta már csak a kölcsönös jó vélemény nyilvánítására szorítkozott barátságuk, mely által még bizonyos tekintélyre jarkodtak szert tenni az emberek előtt, de ez nem elegendő.

Signor Isidoro, midőn Cesarinot a lóvonatról leszállani látta, oly örömmel ment elébe, mint a kis kutya, mely urát meglátja. Ferriani ügyvéd azt

irta neki, hogy egy bizonyos ügy folytatására, melyről Cesarinonak is tudomása volt, legalább is hétszáz lira szükségeltetik és Cesarino néhány hó előtt megígérte e hétszáz lirát. A jó após tehát azt képzelte, veje a pénzt hozza — — — —

A táviratról említést sem tett.

Hogy párbeszédök nem volt épületes, az képzelhető.

Az izgatott, ideges Cesarino fölhevülésében oly szavakra ragadtatta el magát, melyeknek értelme az volt: hogy Chisa Isidoro őt befonta. Ami Isidoro urat illeti, ő meg szemére hányta vejének, hogy nem tartotta meg szavát és majdnem követelte költségeinek megtérítését, melyeket az ő ígéretének következtében tett.

Haragban váltak el.

A városba visszatérve, Cesarino fölugrott az első kocsiba, melylyel találkozott és Martini házához hajtatott. Nem találta hon, de a postán sem. Abbeli félelmében, hogy talán Beatrice gyanakodni fog, haza ment ebédre; elkésett ugyan, de talált mentséget. Keveset evett és igen gondolkozó volt. Az éjjel keveset és nyugtalanul aludt, de szive mélyében azért meg volt győződve, hogy ezer lírát könnyen lehet Milanóban találni, csak keresni kell. De eljött a dél és itt volt a szombat délutáni két óra is. Két-három barátjához is fordult pénzért, sikertelenül. Valamennyi végtelenül sajnálta, de hiába, az adó, — a sok költség, a rossz termés . . .

Egyszer már egészen a Ponte di Fabbrihoz ért abbeli reményben, hogy talán az utcán találkozni fog Pardi-val és megindíthatja szívét, de azért nem volt bátorsága őt a gyárban fölkeresni és inkább a bástyák magányába vonult elmélkedni.

Egyedül, lehajtott fővel, lassu lépésben haladt a kopár gesztenye-fasorban, mintha sétálna; inkább izgatott, mint szomoru volt és időről-időre megvető tekintetet vetett az ő nagy hitelezője, a város felé, mely a szép derült márcziusi ég alatt félkörben terült el, házaival, kupoláival, tornyaival a Dóm közzé tömörülve, egészen a veteményes kerteken tul.

Irt Martininak és ujabb 24 órai határidőt kért, de ezen idő is hasztalanul mult el.

Ezer lira miatt, egy ember, kinek egy év alatt százezrek fordultak meg kezei között, egy Pianelli Cesarino, kit mindenki ösmert, kénytelen volt kezét kinyujtani, mintha alamizsnáért könyörögne.

Keserü harag dult szívében, gyűlöletet érzett Pardi, Martini, apósa és klub-barátai iránt, kiket nyomorának főtényezőiül tekintett.

Már majdnem az Ospedale dei Cromiciig ért, a bástya egyik legnedvesebb részére, mely rideg, szomoru volt, mint a hideglelés, midőn gondolataiból borzasztó kiabálások rázták föl.

Egy lepedőkkel letakart, nemzetiszinü zászlókkal fellobogózott parasztszekeret látott közeledni,

telve festett képü álarczos parasztokkal, kik seprüket tartottak kezeikben.

Ekkor eszébe jutott, hogy farsanghét szombatja van.

Ezek a szegény, durva emberek, kiket magasra dobált, rázott a rozoga szekér, köszöntötték őt, intettek neki, oly mozdulatokat téve, mint a ki gombóczot eszik, és hívták őt is a corzóra.

Lord Cosmetico bizony örömet cserélt volna velök egy napra.

Félhármat ütött a kórház toronyórája. És a kórház szomorú nagytermében a sok beteg közül talán egy sem cserélt volna vele! Gondolatban összehasonlítja magát egyikkel is, másikkal is és irigységet érzett szívében, mely érzés egészen új volt előtte. De azért még mindig bizott magában és nem tudta elképzelni, hogy Pianelli Cesarino egy pohár vízbe képes belefutadni; még erőt érzett magában a küzdésre. Most az egyszer kivételkép félreteheti a haragot és fölkeresheti fivérét, Demetriót, kivel már tiz-tizenkét év óta haragban volt régi ügyek miatt. Azután nagybátjához is fordulhat, a dóm kanonokjához.

Gondolatainak fonalát követve, lassan-lassan végig haladt a San Barbara és dell'Ospedale néptelen utczáin, átment a fahidon és a San Clemente utczára ért, hol Demetrio fivére, egy igazi falusi medve, már több év óta lakott három kis padlás-szobában, a Mazzoleni házban.

A házmesternétől megtudta, hogy Demetrio a Boazze Cascinéba (majorság) menekült a farsang szombatjának zaja elől.

A Boazze Cascine Milano és Melegnano között majdnem az uton fekszik és Cesarino épen egy nappal előbb járt arra.

Megállt a kapuban és gondolkozott, ne szálljon-e újra lóvonatra, hogy oda visszatérjen.

Szembe vele kimagaslott az érsekség szürke falu palotája. Itt lakott a kanonok nagybácsi; de túlszigorú pap volt és sohasem akarta öcscséül ismerni a félig republikánus, félig szabadkőműves Cesarinót, ki a »Secolot« olvasta, misére nem járt és gyerekeit inkább a forma kedvéért, mintsem meggyőződésből kereszteltette meg. Belépett az érseki palota csöndes udvarába, melynek komor csöndje nagy ellentétet képezett a Corso vig zajával, mely mint a tenger hullámai jött és megtört a palota szürke falain.

A portásnál Pianelli kanonok után kérdezősködött. Egy ajtót mutattak neki jobbra a kapu alatt, Áron és Mózes fehér szobrai között; ezek voltak egyedüli lakói ezen szomorú zárt helynek.

Csöngetett; egy nőcseléd nyitott neki ajtót.

— Monsignore?

— Beteg . . . felelé félhangon az asszony és abbeli félelmében, hogy a látogató talán be akar menni, elállta az utat.

— Nem beszélhetnék vele?

- Lehetetlen, mustártapaszt raktak reá.
- Próbálja meg . . . Öcscse vagyok, Cesarino.
- Megkísértem.

Az asszony bezárta az ajtót az öcs előtt, kinek szivén, egyedül maradva, ugyanazon bizonyos félf hideg érzés nyilallott át, mint gyermekkorában, mikor anyja őt gyónni vitte.

Ezen hideg, komor falakon túl, melyek mintegy haraggal őrizték meg a fényes mult emlékét, a farsang zaja tombolt. Cesarino hallotta, de a vig kiabálások közé egy ijesztő, kinzó érzés vegyült, ama tudat, hogy számadásait át kell adnia.

— Nem fogadhat senkit . . . jött mondani zajtalan léptekkel Ludovina.

— A pap mindig pap marad! — mormogá fogai között Cesarino, a tér felé közeledve. Kihez fordulhatna? Sem Bianchihoz, sem Migliorettihez: mindkettő szegény ördög, a ki fizetéséből él. Egy pillanatra Balzalotti lovagra gondolt, a ki régi, kitartó, platonikus imádója volt Beatricénak. Ha Cesarino azon férfiak közé tartozik, a milyen elég van a világon . . . nem sok fejtörésbe került volna ezer lirát találni!

Zuzott szivvel, öntudatlanul hagyta magát vonszolni a zajló tömeg által, mely a Dómon túl le s föl hullámozott a corzón.

A szines föllobogózt kocsik kimagaslottak a fekete tömeg közül, mely összetömörült az ifju leányok és maszkokkal teli balkonok alatt.

Hogy tova üzze egy pillanatra kinzó gondolatait, ő is a tömegbe vegyült és épen akkor ért az árba, midőn egy csomó szakácsnak öltözött álarczos óriási üstből sárga porból készült vegyületet szórt ki, mely risotto akart lenni.

Az álarczosmenet szép, gazdag, brilláns volt és főleg pezsgett, a hol a Campo-Santo, Corso és Santa-Radegonda-utczák keresztezik egymást. Az ablakokból, a virágok és szőnyegekkel diszített erkélyekről álarczosok, sötét csuklyákba burkolt nőcskék, mint elkárhozott lelkek kiabáltak és dühösen harcoltak, dobálva bonbonokat, virágokat, süteményeket.

A tömeg hullámozott, mint a viharos tenger a sziklák között . . .

Cesarino a Baj-féle czukrászda fölött lévő erkélyre föltekintve, fölismerte Pardinát a dominóban. A legsoványabb volt az asszonyok között. Mint valami démon, sivitott capuchonja alatt, sovány karjai, mint két vívótőr, mozogtak.

Megállt, úgy nézte őt. Nagyon is megsértette ezt az ambiciózus asszonyt, kinek szerencsés udvarlója könnyen lehetett volna, a mint voltak mind a Pardi-háznak kiválóbb ügynökei.

Megsértette őt családi boldogságának tulzott dicsénekével és egy felejthetlen gunyolódásával a légies asszonyok fölött. És mivel a férj iránt őszinte barátsággal viseltetett és nem akart fejére szarvakat

rakni, most türnie kellett nagylelkűségének következményeit . . .

Ilyen a világ.

Az ár ellen menve sikerült neki a Galleria kapuit elérni. Bemenekült Camparihoz. A kávéház egyik zugába húzódott, cigarettára gyújtott, sietve lenyelt egy pohár abszintot és nyugodtan nézte a farsang bolondjainak hóbortjait; látszólag nyugodt és közönyös volt, a mint szokása volt magát rendesen mutatni, ha a billiárdnál vesztett. A hűtelen szerencse ellen mitsem tehetett, de leste az alkalmat, hogy egy mesterfogással visszahódíthassa.

Előtte ült, majdnem a kávéház közepén, egyedül, godolkozóan Guerrin úr, az úgynevezett Botola, a »Perseveranza« vezércikkébe elmerülve; ajkai mozogtak olvasás közben és minden új sor kezdeténél egyet bólintott a fejével.

Csunya kis ember volt, se öreg, se fiatal, rövid lábszárakkal, gömbölyű, puffadt arczcza¹, szájába lógó fekete bajuszszal. Egy szerény családapa módjára volt öltözve, ki gazdálkodási szempontból rövid nadrágokat hord és régi, ezerszer átvasalt czilindert, nehogy megvonja gyermekeitől a kenyeret.

Cesarino melléje ült és félhangon beszélgetni kezdett vele, de a jó ember nem sok hajlandóságot mutatott őt meghallgatni.

— De hisz ön lehetetlent kíván és az embert ily módon a börtönbe kergeti — mondá megvetéssel Cesarino.

— Semmit sem akarok, éiesem. Ön akarja. Keressen jótállót.

— Ha tönkre akarom magam tenni, olcsóbban is hozzá juthatok.

— Az már igaz — felelé Botola, a nélkül, hogy az olvasást félbe szakítaná.

A corso vége felé járt. A mint sötétedni kezdett, megvilágosodtak a boltok és a via del Torino végében a Corrobio-utcza felé végig fölgyultak a gázlángok. Az emberi árral haladva Cesarinot haza felé vonszolta a tömeg, a bohócok lármája, kivilágított boltok és bazárok között, melyek tömve voltak nevető álarczosok, komikus bohócokkal. És ez az egész sivítő, ujjongó Milano, mely vigan készült az éjet átdorbézolni, nem rendelkezett ezer lirával, hogy egy szegény családapát a szégyentől megmentsen.

De azért Cesarino még sem adta meg magát.

Reménylette, találni fog a körben az estély kezdetén valami kevésbbé fősvény könyörületes lelket: talán sikerülni fog neki megindítani Pardi vagy Pardiné szívét, vagy legalább is reábirja Martinit újabb határidő adására.

Odahaza Beatricenak nem igen volt ideje férjével törödni. Elisa, a varróné, Grissininé, Arabella, mind körülötte voltak és oly áhítattal segítettek neki az öltözködésben, mint mikor a Madonát cifrázzák.

A kis fiukat Ferruccio vitte magával a gyerekszínházba.

Cesarino felöltözött, valami okot adva gyorsan távozott s reánk bizta feleségét. Egy levelet vitt Buffolettiékhez, azután Martini keresésére indult, ki már Milanóból eltávozott volt. Kilencz óra felé a Körbe jött, azután éjfél felé másodszor mutatta ott magát . . .

Az előszobában a szolga egy levelet adott át neki Martinitől, ez állt benne:

»Kilencz óráig vártam. Mindent följelentettem a parancsnoknak; igazolja magát nála.«

Lord Cosmetico el volt veszve.

III.

Néztem a négyest. Pianelliné úgy forgott, mint egy összekuszált motolla.

Egyszerre csak egy gyöngéd kéz érintését éreztem vállamon.

— Bocsánat, még egy szivességre kérném.

— Kérem, a mi tőlem telik . . . — dadogám, megijedve a szegény Cesarino ijedt tekintetétől.

— E perczben kaptam egy levelet, melyben tudatják velem, hogy egy régi bajtársam a kórházban haldoklik. Szegény egyedül van, elhagyatva, minden rokon nélkül. Mivel a feleségem még maradni óhajt a bálban, ha önnek nem lenne alkalmatlan, kérném, kísérnék őt haza . . .

— Nagyon szivesen, — felelém — a meddig a nővérem marad, rendelkezésére állok.

— Csakugyan mégysz, Cesarino? — kérdé Beatrice hozzánk lépve, föl volt hevülve és nagyon elégedettnek látszott.

— A szomszédunk olyan szives . . . Lehet, hogy holnap egész nap a kórházban maradok; mindenesetre jobb, ha nem vársz.

Pianelli ijesztően hidegen ejtette ki ez utóbbi szavakat. Egy perczig ujjá hegyeire bámult, mereven, bánatos tekintettel.

A szép babaasszonyra néztem, nem árul-e el hideg, sima porcellánarcza valami gyanút, megindulást? De ez a nagy, nyugodt arcz, a tágra nyílt, gyermekes örömet visszatükröző szemek, mit sem árultak el. Még azt sem vette észre, hogy férjének arcza hirtelen ijesztően elsárgul.

Cesarino még egyszer fölpillantott, és keményen, mereven, hogy idegeinek rezgését legyőzze, folytatá:

— Délfelé talán visszatérek.

-- Addio, ne nagyon fáraszd magad.

Ezek voltak az utolsó szavak, melyeket Beatrice férjéhez intézett.

Altamura, az előzékeny tenorista közeledett feléje, fölkérdni őt a kotillonra.

Cesarino sietve hagyta el a termet.

Zajos kiabálások az utolsó gyorspolkát rekla-

málták, és a zenekar, fölviányozva az élvezett bortól, reá kezdte: »Villám és dörgés között«.

Szikra volt ez a lóporos hordóba. Az első ütemekre tiz pár özönlött a terem közepére, mint a hánytatott sajkák, melyeket a váratlan vihar a keskeny öbölbe hajt.

Midőn végre sikerült a rendet némileg helyreállítani, egyszerre csak öt pár keringett a teremben, elasztikusan, hévvel, mint a czirkusz betanított lovai és mindegyik viselt magán valami farsangi bolondságot; az egyik bohócsapkát, másik hamis orrot, harmadik álarczot stb.

A Balzalotti lovag gondjaira bizott csöngetyü hangjaira az öt tánczó pár egyszerre elvegyült s a kimenet felé tódult helyet keríteni magának; a fölviányozott párok összegomolyodtak és a sok szép fiatal nő, ki ficzkándozott mint a hal a vízben, az ajtó mellé szorult s Balzalotti lovag terjedelmes testéhez ütődött.

Egy másik ajtón át most újabb öt pár tűzzel, valami láthatatlan erőtől kergetve törtetett elő; talán az ördög hajtotta őket?

Kis nőcskék fölbontott, lebegő hajjal, a tánczótól lihegve, halványan az élvezettől, fölviányozva az Asti bortól, tova rebbentek tánczosaik karjaiban és keringtek, mint a szalmaszál a forgószélben.

Mit tud végzetéről a szalmaszál? És mit tud az asszony?

— Ha áttörhetnénk a falakat — mondá Quin-
tináné, az elegáns kis púpos felesége Bianchinak, a
ki tréfából udvarolt neki — és repülhetnénk folyton
az ürben?

— Milyen boldogság! — kiáltá Bianchi a
szerelmes macska nyávogását utánozva.

Mindnyájan nevettek.

Ki tartott volna igényt e bohó perczekben
komolyság, illem és modorra?

— Hop, hop, hop, — kiáltották a legbolon-
dabbak, az örült galopp ütemét verve.

— Hop! hop! hop! — kiáltá Garofoletti és
a harmincz éves férfi teljes erejével vonszolta az
ütemből kijött Pianellinét. Ő is viselt a fején
egy kis hegyes kalapot tele csengőkkel, a mi által
még sokkal nagyobbnak tetszett.

Nehézkes lépteinek zökkenésénél junói teste
megremegett és a szűk atlaszruha, melybe idomai
szorítva voltak, fénylett mint a gyöngyház. Oly
forróság áradt ki belőle, akár egy sütőkemenczéből,
lihegett, hajáról csepegett az izzadtság, de azért ő
is kiabálni akart: hop, hop, hop, hogy élénknek,
bohónak tessék, mert így szerette őt Cesarinója, de
azért a tisztátalan gondolatnak még árnyéka sem
homályosította el tiszta lelkének jóságát.

Midőn a zene megszűnt, sajtáságos ellentétet
képezett a heves eső kopogása az ablaktáblákon.

Cesarino lerohant a lépcsőkön és rohanó lép-
tekkel haladt át a homályos udvaron, a kapun ki

a Fontana-tér felé, a nélkül, hogy a sűrű, fagyos esőt érezte volna.

Utolsó útja volt.

Végre is eleget könyörgött, eleget kért. Az emberek halálát akarták.

Nemcsak a mellnek szegezett késsel lehet egy embert megölni, de akkor is, ha becsületétől megfosztják. Ezt tette Martini. Miután ügyét a parancsnok kezei közé tette, annyi volt, mintha a gályákra küldte volna. Mit? Ezer lira miatt a gályákra menjen egy Pianelli? Ezt soha.

Ez a soha akkor merült föl homályos gondolatainak tömegéből, midőn elhagyva a via Alciatot, az igazságügyi palota mellett haladt el.

Villámszerűen cikázták át agyát mindazon hirhedt bűnügyek, melyeket a »Secolo«-ban olvasott és annyi érdekléssel vitatott volt meg barátaival. Egy-kétszer neki is volt alkalma az esküdtek között szerepelni és közlelről figyelhette meg az egész pör lefolyását, láthatta a ketreczbe szorult vétkest a fapadon, mellette az őrző angyalokat, az öröket, szemben vele a közönséget, e könyörtelen százfejú, durva szörnyet, mely szemeinek delejével kiszívja a szegény, szerencsétlen bűnösnek lelkét, gondolatait és vad örömmel észleli remegését, verejtékét, öntudatlan mozdulatait és nevet tehetetlen erőlködésén, melylyel minden szalmaszálba kapaszkodik, melyet a véletlen segítségére küld, csakhogy megmenthesse haldokló becsületét.

— Az emberek rosszak! — gondolá zavarosan, mialatt a Zenzuino és Pasquirilo kicsi, tekervényes, katakombákhoz hasonló utczáin bolyongott. Végre kiért a nagy corso Vittorio Emanuelre.

Egy pillanatra megállt, hogy lélegzethez jusson és csillapodjék heves oldalszúrása. Csak most vette észre, mennyire átázott.

A víz hideg kigyóként csurgott végig hátán.

Itt-ott, szorosan a fal mellett haladva, csoportok voltak láthatók kifeszített, fénylő, csepegő esernyőkkel. Néhány részeg Pierrot az utca közepén nehézkes, fáradt kézmozdulatokkal a forradalmat éltette.

A sötét utcákból, az átjáróknál, az álarczosok nevetése, kiáltása hallatszott, a mint a pocsolyákba léptek szép selyem cipőikkel.

Az Európa kávéház a Passarella utczában még nyitva volt. A rossz idő sok kóborlót kergetett ide, köztük néhány kalandhajhászó vén bűnöst, néhány léha nőtlen embert, ki nem talált már egyéb mulatságot, néhány zubbonyos munkást, ki idejött a farsang-éjjelt bevégezni.

Cesarino belépett a kávéházba és egy erős puncsot rendelt.

Végignézett magán; mintha csak most húzták volna ki a pocsolyából. Elhozták neki a kék lánggal égő puncsot, melyet majdnem a lángokkal ajkain üritett ki, összeégette szájpadrólását, de fölmelegedett tőle; rögtön másikat rendelt és íróeszközöket kért.

De mikor a toll a kezében volt, fejét lehajtá bal tenyerébe és homlokát dörzsölte.

Martininak akarta az ígért nyilatkozatot megírni, de a toll egyszerre ólomsúlyú lett kezében, égette ujjait . . .

Hogyan írja valaki sajátkezüleg egy fehér, fénylő papírlapra, hogy ő tolvaj, okmányhamisító?

Ne forduljon-e inkább egyenesen a parancsnokhoz elnézésért könyörögve? De eszébe jutott, hogy e derék ember neki egy napon azt mondta:

— Pianelli, ön túlságosan költ.

És mit felelt ekkor Pianelli úr?

— Parancsnok úr, a magamét költöm.

Most tehát nem volt képes térdre esni előtte és a bűnbánót játszani.

Gondolatai egyszerre összegomolyodtak, akaratát megbénult. A tehetséges ember mindinkább elveszett rohamosan homályosodó gondolatainak ködében, mint a hogy eltéved a turista a hegyeket borító ködökben. A punci gőze égette gyomrát és forróságot terjesztett körülötte, fantasztikus homályba burkolta agyát, melyen kis kékes lángok cikáztak át.

Az órára nézett. Fél négy volt. Az asztalon levő képes ujságot kezdte lapozni, a lapokat gyorsan fordította, a nélkül, hogy a képeket látta vagy megértette volna; messze lökte el magától, buta, szemrehányó tekintettel nézett körül a teremben, két kezével a pamlagra támaszkodott, fölgombolta

felső kabátját, mellényét is és egy perczig volt tartásában valami az exaltált, a tragikus és a részeg emberből.

A két pohár gyorsan lenyelt puncs hatott; gyors, édes mámorba ejté, úgy érezte magát, mint az, a ki csukott szemekkel hintázik. Egyszerre hirtelen eszébe jutott, hogy nincs veszteni való ideje, a puncsért a tálczára dobta a pénzt, fölugrott és kiment. Az ajtó előtt kissé megigazította rendetlen ruháit, végignézett jobbra-balra a corsón, rágyújtott egy, a zsebében talált szivarcsutakra és a helyett, hogy a Dóm felé, balra fordult volna, mely a legrövidebb útja volt hazafelé, jobbra tért a Naviglio hidja felé.

Az esőcsöppeket még mindig sűrűn, dühösen csapkodta a szél. Bár könnyű báli öltönye, a kivágott lakkcipők épen nem voltak alkalmasak ilyen rossz időnek ellentállni, Pianelli ur, az ugynevezett Lord Cosmetico, örömet látszott találni benne, hogy kellemetlenséget okozzon önmagának és talán még valakinek, a ki nem volt már ő. Lassan, lépésben haladt le a hid felé, rágta keserü szivarját egy még sokkal keserübb elhatározással egyetemben, oly közönyösen nézve a világba, mint az ifjú, ki sétálni megy a berekbe.

A kövezet elkoptatott, lemosott kövei különböző színekben, mint egy régi mozaik emelkedtek ki a kocsi-uton, míg a járdák az esőtől fényesen, egyenlő vonalakban huzódva végig a corzón, vissza-

tükrözték a két sor gázlángot egészen a Porta Venezia sorompójáig. Egy lélek sem járt erre ebben az órában. Az ablakok mind sötétek voltak, mindenütt némaság, csönd. Álom szállt mindenre az éj emez utolsó óráiban, mikor pihenést talál még a beteg is, és örökre elszunyad a haldokló.

Pianelli még mindig lépésben haladt.

Midőn a hidra ért, egészen komolyan azt kérdezte magától, beleölje-e magát a Naviglióba?

Annyit szenvedett már a megalázástól, segítségért való könyörgéstől, hogy nem érzett magában többé erőt egy skandalózus pör izgalmait lopás és okmányhamisításért kiállani.

Belefáradt, megunta, megutálta az életet és embereket.

Megdült a korláton és lenézett a fehér, tajtékzó vizre, mely magasan fölbugyogott a beömlő kanális torkánál és a két korlát közé szorulva, sivítő vadállathoz hasonló hangot adott. Ehhez hozzávegyült még az ereszeokről alácsurgó viz kopogása, a mint szétfolyt a járdákon.

Ez a vitzömeg széles csatornává vált agyában és megsiketíté, elbódítá eszét, érzéseit. A viz és ő már egyet képeztek. Egy szál sem volt már száraz rajta. A posztó reá tapadt testére, az elázott cipőkből csurgott a viz, kalapja szivacscsá vált. Ugy érezte, feje is megtelt vízzel.

Hirtelen vak kétségbeesés szállotta meg, futva lement a folyó melletti kis utra, mely egészen a

viz mellett, a hid alatt vezet. Innét már csak egy lépést kell annak tennie, ki végezni akar életével.

Az emberek halálát akarták: ő is akarta. De mikor lenn volt a sötétben, egy gondolat, mely eddig elrejtve maradt szívének legmélyebb zugában, melyet százszorosan visszafojtott, egy kevésbé nemes szenvedély, egyszerre csak föltámadt lelkében és ifjú erővel, energiával, kétségbeesett akaraterővel elállta utját a szegény ember utolsó lépésének.

Mi lesz a szegény gyermekből? Az ő kedves kis Arabellájából? Erre a szép szőke, nyulánk gyermekre gondolt mindenekelőtt.

Hisz mikor a bálba ment, időt sem vett magának előbb megcsókolni őket; minden áron látni akarta gyermekeit, mielőtt meghalt.

Hisz csak nem halhat meg, mint valami állat, a nélkül, hogy előbb meg ne mentené, ha nem is saját becsületét (az lehetetlen volt), de legalább a gyermekeiét, pártfogást keresve számukra. Legalább hasznára válják halála valakinek.

Négyet ütött az óra; e négy ünnepélyes, komor, intő hang fenyegető szózatként hangzott el a sötétben és a szegény, szerencsétlen négy könyörületlen kalapácsütést érzett a fejére hullani.

Pianelli összekuszált gondolatainak daczára is érezte, hogy haza kell térnie. Visszament a hidra és ama siető lépéssel, mikor a vonatot félünk elmulasztani, haladt újra végig a corsón át a Dómtéren, fölpillantott a kör kivilágított ablakaira, hol

még mindig tánczoltak, végigment a via Torinón, elhaladt S. Giorgio előtt a nélkül, hogy látta vagy hallotta volna a farsang bolondjait, kik kiabáltak és tántorogtak maskarájokban, figyelembe se vett és majdnem lábaikra taposott egy kapualjba meghuzódott két kéregetőnek; így ért a Carrobio-utczába.

Nem tudom, kergette vagy vonzotta őt ide utolsó gondolata, mely most egyedül élt benne, mert minden többi érzése elhalt. Teste még jobban megdermedt a szeszes ital mámorának verejtékétől, melyet jéghidegen érzett vállain.

Kihuzta zsebéből a kis kapukulcsot, kinyitá a kaput, a sötétben megtalálta szokott utját, a szokott lépcsőt, melyet erélyesen, éberén kezdett megmászni, mintha a lépcső megmászása visszaadta volna neki mindennapi gondolatait.

A harmadik emeleten, egy majdnem egészen új kis lakásban lakott, két erkélylyel az utczára.

A kis falépcső nemcsak az ő emeletére vezetett, de a háztető nyitott terrasszára is, melyre a padlásajtó nyilott.

Ezen a kis terrasszon Cesarino néhány növényt tartott. A padlás nehéz fa-ajtaja ma is, mint rendszeren, nyitva maradt és Cesarino gondolatban haragudott a vendéglős szolgájára, ki rendszeren feledé azt betenni, mikor szénért ment a padlásra. A szél, mely a padlásablakon behatolt, csapkodta az ajtót és a lépcsőházban bömbölő hangokat adott. Cesa-

rino fölpillantott és két fekete gerenda között egy kis darab szürke eget látott.

Zajtalanul dugta a kulcsot a zárba és benyitott.

Giovedi, a csuf házi kutya, melyet Cesarino egy zöld-csütörtök éjjelén az utcán szedett föl, megmozdult az előszoba egyik zugában fekvőhelyén és ugatni kezdett; de megismerve urát, elhallgatott és visszafeküdt.

Cesarino lábujjhegyen közeledett a hálósobához és hallgatódzott.

Beatrice fél óra óta tért volt haza a bálból és édesen aludt; a tánczene hangjai ringatták.

Folyton lábujjhegyen menve, visszatért kis dolgozó-szobájába, mely ama kis udvarra nyílt, mely átjárót képezett a vendéglő és a tejárus boltja között.

Meggyújtotta a gyertyát, a földre vetette vitzől csepegő kalapját, lerántotta magáról felöltőjét, frakkját.

Egy törülközőkendővel kissé megtörülte nadrágját, kezeit, nyakát és felöltött egy az ágyon talált házi köntöst.

Kimerülten, félig betegen rogyott le egy karosszékbe és egészen megmerevedve, mozdulatlanul ült ott.

A ház, a város csöndes volt még e korai órában, az egyedüli zaj a padlásajtó csapkodása volt, mely odaütődött egy kiálló vaskapocshoz.

Szemeit rámereszté az íróasztal szélére állított gyertya fehér lángjára, mely körül kis fénylő pontok kört képeztek.

Szemeihez emelte kezeit. Könyezett. Szomorú, átkozott sors, mely nyomorult ezer liráért halálba kerget egy embert. És ez az ember háromszor ment tűzbe hazájáért és Rómában volt a hetvenes években. Pianelli Cesarino két érdemjellel és kitünő obsifos levéllel dicsekedhetett.

És mégis, még három napot sem engedélyeznek neki ügye rendezésére.

Egy gyönyörű kis nikel óra a kandallón háromnegyed ötöt ütött.

A mellékszobában, melyet csak egy tapétafal választott el a dolgozószobától, aludtak kis fiai, a hat éves Mario és a negyedfél éves Naldo, két szép gyerek, kik atyjok szemeit és anyjok fehér arczbőrét örökölték.

A tizenkét éves Arabella egy távolabb eső szobácskában aludt. Cesarino rendkívül szerette gyermekeit és bár őket ambiciózus, fenhéjázó ideáinak szemüvegén látta is, szeretete azért nem volt kevésbé igaz, őszinte. Arabella főleg a szívéhez nőtt, mert leány, a legöregebb és szép volt. Ez a világosszőke haju gyermek, pompás fekete, eszes szemeivel, rendkívül gyorsan fejlődött egy arisztokratikus kis egyéniséggé. Birta atyjának ideges természetét és anyjának lágy, jó lelkületét.

Mi lesz ezekből a gyermekekből huszonnégy

óra mulva? Hogyan állná ki a szegény apa ennek az értelmes gyermeknek könyes tekintetét? És ugyan mit adott volna nekik ez a szegény apa enni? És ki vette volna feleségül egy hamisításért elítélt, börtönből kikerült ember leányát?

Ki tartaná el, ki nevelné fiait?

A világ rossz. A világ kutya, a kutyánál is rosszabb.

A padlásajtó még mindig dörömbölt a szélben.

Cesarino még gondolkozott kissé, de azt találta, csak egy mód van szerencsétlenségének orvoslására.

Az íróasztalhoz lépett és a következőket írta:

Mélyen tisztelt Parancsnok ur!

Alulírott husz évi, a hazának tett hű szolgálata után azon sajnálatra méltó helyzetbe jutott, hogy 24 óra lefolyása alatt nem képes 1000 lírát visszafizetni. Miután nem vélik szükségesnek, neki egy hosszabb határidőt engedélyezni, kénytelen annak elnyerését önmaga biztosítani.

Ezen nyilatkozatom által ezennel igazolom Martini pénztárnok urat és föláldozom életem, hogy megbühödjek egy vétékért, melyet elkövetni nem volt szándékomban. Reménylem, nem fognak egy halott ellen pört indítani és ekként megmentik gyermekeim becsületét.

A mi az anyagi kárt illeti, Demetrio fivé-

remet biztam meg, ez ügyet Martini pénztárnok úrral rendezni.

Tisztelettel

Pianelli Cesare.

Most egy új papirlapot vett elő és ezt írta föléje:

»Demetrio bátyámnak«

és alantabb:

»Kérem bátyámat, lenne szives Martini pénztárnok úrnak 1000 lirát (ezer) kifizetni, mely összeggel adósa vagyok neki. Kérem továbbá örködjék gyermekeim érdeke fölött, illetve járjon nyugdíjam, úgy mint feleségem teljes hozományának kiadatása után. Bizonyítványul ide mellékelve apósom melegnoi Chiesa Isidoro úrnak írásbeli ígéretét.

Iparkodjék, hogy gyermekeim sohase tudják meg, miként halt meg apjuk.«

Minden egyéb nélkül aláírta, bepecsételte a leveleket, megírta a czimeket és fölemelte fejét, mint a ki mély álomból ébred föl.

Naldo boldogan gagyogott álmában.

Cesarino izgatott, büszke szive megrendült e gyöngéd, gagyogó hang hallatára, mely egy édes álomról tanuskodott.

A szegény ember öklei közé szorította fejét. Ismét bemártotta a tollat és írni kezdé:

— Kedves Beatrice . . .

De egy könyzápor elhomályosítá szemeit. Elég volt a szeretett asszonynak csak nevét is leírni és lelkében mindent megvető bátorság ébredt föl, vad szeretet az élet iránt.

Nem merte magának bevallani, hogy talán akaratlanul ez az asszony vitte az örvény szélére; nem merte feleségét vádolni, szerencsétlenségének részesévé tenni.

A mit érte tett volt, az ajándékok, a fényüzés, az élet kellemei, a szegény asszony nem követelte; Cesarino önszántából adta neki, felesége nagy szépségének adózott vele, hisz örülten szerette és örülten féltette.

Arra a gondolatra, hogy a halottak nem látják többé, mi történik a földön: és Beatrice túlélve őt, lehet. más férfit fog boldogítani, Cesarino fölugrott, messze lökte magától a tollat és ökleivel a homlokát verdeste.

Mily borzasztó kisértések üldözték. Sohasem hitte, hogy ölni képes valaki, ha nem örült, ha nincs vad deliriumban és most mégis egy láthatatlan erő a mellékszobába akarta őt vonszolni, oda a szép asszony ágya mellé, a ki még az övé, egészen az övé . . .

Most megértette, miként ragadhat valaki kést, hogy öljön.

Rémülten fölugrott. A hideg rázta, feje égett, mint a tűz. Nem sirt többé. A tükörbe nézett és megijedt önmagától. A feje mintha már megmeszesedett volna, ajkai megmeredtek, vonásai megnyultak, az egész arcz a halál bélyegét viselte magán, haja égnek állt, szemei üvegések voltak, mint az örült emberé.

Örült volt-e már? Ez talán még megmenthetné. Egy örültnek sokat megbocsátanak, a mit meg nem bocsátanak a halottnak: és az örültek még visszanyerhetők az életnek. De nem, nem lehet örült, a ki ily okoskodásokra képes. Agyának logikus szerkezete nagyon rendesen működött és meggyőzte őt, hogy a tolvaj és okmányhamisító számára csak egy marad hátra: a büntető törvény . . .

Erre a gondolatra, melyet többször ismételt magában, gyomorémelygés fogta el, szédülni kezdett, s egész testét verejték borítá, beleit összegomolyodni érezé. De ez a rosszullét is gyorsan elmúlt: nem birt sem megörülni, sem meghalni.

Sajátkezüleg lesz kénytelen életét kioltani.

Elfújta a gyertyát, kezei közé temeté arczát, s a sötétben maradt; talán beleszokni akart a végtelen sötétségbe, melyben eltünni készült.

Főleszmélve merengéseiből az ablakon a hajnal első derengő fényét észlelé. Főállt, kinyitá a kis udvarra nyiló ablakot és lenézett a még nedves, esőtől csepegő falak sötét mélyére. A hajnali friss szellő itt-ott szétszakítá az égen a fellegeket és

fölszárítá félig a házfedő cserepeit. A hold most még idejében előbukkant és reszkető, visszás fénynyel elárasztá a nedves házfödeleket, de ez a fény fájt a szemnek.

Cesarino végtelen utálatot érzett élni, szemei az udvar mélységét vizsgálták, fejjel lefelé akart leugrani.

De az udvarban gyertyafény bolyongott. A tejárús bádog-kannáinak csörömpöléséhez emberi hangok vegyültek.

Már késő volt az ablakon kiugrani.

E perczben fölhangzott a hajnali trombitaszó a San-Francesco-kaszárnyában és a távolból, talán a lovassági kaszárnyából, egy másik trombita felelt.

E két éles hang e korai óra csöndjében egész raját a gondolatok és emlékeknek ébresztette föl benne. Visszaemlékezett ama boldog időkre, a mikor még a dzsidásoknál szolgált és kint a táborban kidugta fejét sátorának függönyei között és a lát-határon, a Ticino magas jegenyéi mögött, az első hajnal sugarát látta derengeni.

Egészen a magasba följutott a társzekerek tompa dübörgése, melyek a hajnali órákban zöldséget, fát, szénát hoznak a városba. E morajba belevegyült egy távoli kis falusi templom hajnali harangja is és a Porta Genovai indóház éles füttye.

Cesarino visszahőkölt az élet eme hívó hangjai elől és gyorsan bezárta az ablakot. Miután bepillantott kis fiainak kamrácskájába és pár perczig

magába szívta a meleg levegőt, a melyet az ő kis tüdejök kilélegzett és melylyel a szoba telve volt, Arabelláját akarta megcsókolni.

Halkan ment át a másik szobába, nehogy a kis leányt fölébreszsze. Nem sirt többé, nem gondolkozott, nem is szenvedett már: csak mint villám cikázták át a gondolatok eme sötét elhatározását, melyet legyőzhetlen büszkesége a kétségbeesésig sodort. Ez a kétségbeesés majdnem áldozatnak tün-tette föl őt. Vagy nem szent áldozat-e egy apának halála, ki gyermekei becsületének megmentéseért öli meg magát?

Arabella édesen aludt fehér párnáin. Szőke haja leomlott a hajnali félhomályban vakító fehér kis vállaira. A kis mell pihegett, talán egy álom következtében, mely tizenkét éves korunkban megdobogtatja szívünket. A félig nyitott ajakon érezni lehetett tiszta lélegzetét, és a paplanok között átmelegedett kis test tiszta kigőzölgését.

Ez a gonosz világ, a mely ma a börtönbe akarta kergetni az apát, talán néhány év múlva ugyanazon durva kezekkel a bűnbe, szégyenbe fogja taszítani akarni leányát, örvendve gyöngeségén. De mit is lehet várni (így gondolkozik a világ) egy börtönben meghalt tolvaj, okmányhamisítónak leányától?

A padlásajtó most kétszer egymásután becsapódott, úgy, hogy a ház rengett bele.

— Jövök.

Reáhajolt kis leányára, utolsó könnyei reá hullottak aranyos hajfonataira, még egyszer imádatlalt nézett reá, azután energikusan, zajtalan léptekkel ment a konyhába, egyenesen a ládához, melyben a fa állott.

Itt egy kis dobozt talált, melyben néhány perczig kezeivel keresgélt valamit, a mit megvizsgált az ablakon át beszürődő hajnali fénynél és Beatrice szobájának ajtaja elé ment.

Hallgatódzott.

Beatrice mély lélegzéssel aludt.

Összeszorított öklökkel állt meg a férj ez ajtó előtt és úgy érezte, éles kést szúrnak szívébe. Nem volt több vesztetni való ideje. Az előszobában Giovedi megmozdult és nyöszörgött kissé.

— Aludj, szegény állat!

Az előszoba ajtaja nyitva maradt. Zajtalanul betette és gyorsan sietve szaladt föl a padlás kis lépcsőjén.

Arabella e perczben azt álmodta, a zárda kis kápolnájában virágokkal diszíti a madonna szobrát. Az első áldozásához készült néhány hét óta és szive telve volt vallásos érzésekkel: hirtelen hangos kutyaugatás ébreszté föl. Fölemelte kissé fejét, sajátszerű, ijesztő érzés fogta el, szívéhez kapott, szúró fájdalmat érzett ott, mintha tört döftek volna oda. Szemeit körüljártatá.

Az ablakok megvilágosodtak. A S.-Sisto ha-

rangjai megkondultak. Párnájára hajtá fejét és a gyermek édes álma újra elnyomta.

A kutya szétterpesztett lábakkal, merev testtel állt a lépcső fokain és még egy darab ideig ugatott a sötétben a nyitott padlásajtó felé. Szemeivel a sötétben kutatott, de nem mert egy lépést sem tenni, se előre se hátra, mintha a hangját kivéve a szegény állat megkövült volna.

IV.

Pianelli Demetrio a böjt első vasárnapján úgy hét óra felé misére ment a Szent Antal templomba, midőn a S. Clemente sarkán Ferruccióval találkozott, ki ijedt szemekkel mondá neki:

— On Cesarino ur fivére?

— Nos? — kérdé Demetrio, homlokát ránczolja.

— Jöjjön, Cesarino ur megölte magát.

— Ki, kicsoda? ki vagy?

— Az apám küldött.

— Kicsoda, ki az? Ki az apád?

— Beretta, házmester a Carrobio-utczában.

Ma reggel találták meg az urat halva a padláson.

Ferruccio, mialatt e szavakat kiejtette, reszketett, mint a nyárfalevél.

Demetrio előtt minden elhomályosult, úgy érezte, elveszti az egyensúlyt. Azután szikrázni kez-

dett minden szemei előtt. Ösztönszerűleg ő is futni kezdett a fiu után, ki időnként visszafordult és elbeszélni igyekezett a történeteket.

A hír elterjedt a Carrobio-utczában és a nép gyülekedni kezdett.

— Mi történt?

— Fölakasztotta magát.

— Kicsoda?

— El Poncin del Carobbi! — mondá egy fodrász egy szép varrónénak, a ki a dologba ment.

— Ehi reverissi! (Hadd lássuk!)

A szép szőke iparkodott a kaput elálló tömeg közé furakodni. A szomszéd pék valamennyi munkása kiszaladt. Egyik, a legsoványabb, ingben, alsó nadrágban, felgyürt ingujjakkal (a hideg daczára) be akarta lisztezni a szép kis szőkét.

— Éretted, szép kicsikém, én is megölném magamat — mondá az öltözetlen sovány, kinek a szél földuzzasztá hátán az inget.

— A házi ur akasztotta föl magát, mert sok volt a pénze.

Egyik kiejtette Lord Cosmetico nevét és rögtön elterjedt a hír, hogy egy angol lett öngyilkos.

— Hol?

— A »Gran Brettagna« szállodában.

Az ablakokban megjelentek fehér hálóköntösben reggeli főköttös asszonyalakok és ekként kérdeztek, feleltek, kiabáltak át egymásnak:

— Szentséges szüz Mária! Édes Istenem, milyen borzasztó. Hallja csak, Rachélla asszony!

Ferruccio megérkezett, utána Demetrio. A fiut at tört magának a tömegben és ordítá:

— Itt van.

E perczben a komisszárius is megérkezett néhány rendőrrel. A suttogás, lárma a lépcsőn és lent engem is fölébresztett. Gyorsan felöltözém és lementem megnézni, mi történt az udvarban. A vendéglős szolgálja reggel öt és hat óra között fölment a padlásra egy kosár szénért és fejét beleütötte két lógó lábszárba. Lélegzet nélkül, megrémülve futott le, elbeszélte a dolgot Berettának, a ki rendőrökért küldött. Csöndesen mentek föl, lábujjhegyen haladva el Pianelliék lakosztálya előtt, hol minden csöndes volt még. A mészáros, egy bikaerejű ifju, karjaiba vette a még folyton a padlásajtó felé ugató Giovedit, egyik kezével befogta a száját, hogy elhallgattassa és elvitte őt. A szegény állat fickándozott, mint az ángolna.

Beretta megmutatta nekem a halott kezét, melylyel magát ellódítá és melyet nyitva messze tartott el testétől, mintha már nem is tartoznék hozzá.

Demetrio úr megérkezett. Először láttam e fivért, ki csöppet sem hasonlított testvéréhez. Nem annyira korban különböztek egymástól, mint inkább arczuk színe, öltözési modoruk által. Míg Cesarino azok közé tartozott, kiket Milanóban rendszeren »car-

tina-nak (divatbaba) neveznek, finom, fehér arcbőrrel birt s mindig arisztokratikusan tiszta volt, azalatt Demetrio valami öreg, ünnepi ruháiba öltözött munkáshoz hasonlított. Arczbőre le volt sütvé, barázdás volt; alacsony homlokát elfödte vörös haja, mely éppen olyan durva volt, mint bajusza is borotvátlan állá fölött.

Elálló és az elfagyás nyomait viselő füleiben, az alsó lombardiai parasztok szokása szerint, kis arany fülbevalókat viselt, azon hiszemben, hogy ez meggátolja a szemfájást. A néhány szónál, melyet egymással váltottunk, észrevettem, miszerint a más-salhangzókat erősen hangsúlyozza.

— Hol van? — kérdé kidülledt szemekkel.

— Itt; a fő, hogy családja mit se tudjon meg, ha lehetséges. Szegény emberek!

Együtt tettük meg a néhány lépést a kocsi-szinig. A fal mentén, kerekek és egy szekér között, a kövön egy kiterített gyékényt láttunk, mely alól kinyult egy pár fényes báli czipő. Nem mertük a küszöböt átlépni. Lesütött fejjel és ama számtalan, különböző érzéstől lenyugözve, melyet egy halott látásánál érez az ember, megindulva álltunk ott, midőn egy pár czipő hangos kiporolása fölpillantani késztetett.

Arabella volt. Nyitott hajjal lépett a kis udvarra nyiló terrasszra és dudolgotott a vidám márcziusi reggelen, mialatt mamájának báli czipőit porolgatta. Énekelve ment vissza.

— Ugyan mit tehetnénk, hogy tévútra vezessük a családot? — kérdém Demetrio urat.

Ő jobbra-balra, a földre nézett, az udvar zugaiban keresgélt, mintha ott keresné, mi tévő legyen. Miután Cesarino azt mondta volt feleségének, ne várja őt e napon, volt időnk valami valószínű hazugságot kitalálni. Azután majd el lehet a hozzátartozóival hitetni, hogy váratlan roszszullét, vértódulás, vagy a bál utáni meghülés következtében hirtelen meghalt.

Demetrio úr igenlőleg intett fejével ezen indítványomra és hozzátette:

— El lehetne őket a Cascinébe (majorba) küldeni.

A kórház szolgálói megérkeztek, a halottat a hordágyra helyezték, azt elfüggönyözték és elől a rendőrökkel, a néptömegtől követve, a via Torinon át a kórház felé siettek.

Másnap este felé egy ló által vontatott fekete-ládás gyázkocsi hagyta el a Naviglio partján álló nagy kórházat és átmenve a hidon, lassan haladt az elhagyott San Barnaba uton a bástyák és a régi, úgynevezett »Foppone« temető felé, mely a Porta Vittoria mellett fekszik.

Az eső csepergett.

A gyázkocsit könyezve, egy nagy ernyő alá temetve, 5—6 lépésnyi távolságban, mintha restellené mutatni magát, Demetrio követte. Pap nem ment elől s egy jóbarát sem volt látható.

Mindent elkövettek, hogy oly órában vigyék ki az öngyilkost, midőn mindenki az ebédhez siet. A hirlapok, egynek kivételével, elhallgatták az esetet és így nem volt lehetetlen Beatrice-szel elhitetni, hogy egy véletlen szerencsétlenség, szélütés ölte meg férjét. Cesarino heves fejfájásokban szenvedett; a farsarg fáradalmai, a szaladás, a túlfeszített erő, egy régi barát haldoklása, szóval egy és mással és főleg az ékesszólással, melyet ilyen alkalmakkor a szájalom sugalmaz, sikerült nekik a borzasztó hirt egy szent hazugságba burkolva, az özvegygel elhitetni. Kocsit hozattak és Demetrio sok jó szóval a Cascine Briazzóba egy rokonhoz vitte az özvegyet és gyermekeit, kik sokkal inkább el voltak bódulva, semhogy gondolkozni képesek lettek volna. Demetrio rögtön visszatért Milanóba.

Most az előtte forgó kocsikerékre meresztett szemekkel, két napi futkosás, fáradozás, izgalmak után, kezdte kissé gondolatait rendezni. Fájdalmas álom volt, melyből nincs ébredés.

Demetrio, Pianelli Vincenzo első házasságából született.

Apja, míg a szerencse kedvezett neki, ügyes bérlő volt, de a későbbi nehéz időkkel képtelen volt megküzdeni.

A meddig Demetrio anyja élt, eszélyessége s rendkívüli takarékoságának segítségével sikerült neki a gazdaságot összetartani. De halála után Vincenzo papa azt az ostobaságot követte el, hogy

egy húsz évvel fiatalabb nőt vett el s akkor vége volt az eszélyességnek, vége a takarékoságnak!

A könnyűvérű fiatal asszony azért ment az öreg Vincenzóhoz, mert gazdag házasságot hitt tenni. Fényűzést, költekezést kezdett; finom kis kalapokat, selyem ruhákat viselt, míg az első feleség megelégedett a gyapju és karton ruhákkal és egész életében talán háromszor volt finom czipő a lábán.

Vincenzo, a ki azon időtájt egy nagy bérletet birt, hamar észrevette, hogy a hajója ily módon léket kap, de annyira szerelmes volt Angiolinájába, hogy nem volt ereje nemet mondani. Minden lép-ten-nyomon, mint a kis kutya követte őt és egészen elbutult feleségének folytonos bámulásába és a szegény Teresa, ki annyi éveken át dolgozott érte s most a temető egyik zugában pihent, el volt feledve, mintha sohasem is létezett volna.

Ezen új házasságból kilencz hónapra reá született Cesarino; az öreg Teresának fia kiesett a nyeregből, mint mondani szokták.

Cesarino bálványa lett Vincenzo papának. Külön hozattak számára Varallo Pombiából, hol az asszonyok mind szépek, dajkát, csakhogy a fiatal mama üde szépsége meg legyen kimélve.

A keresztapa Menorini lovag, Luoghi Pii jószágigazgatója lett, ki mindig különös gyöngéd hajlamot mutatott Angiolina iránt.

Cesarinoban összpontosult szeretetök, minden reményök. A tiz-tizenkét éves Demetriót a béresek

és azok családjai nevelték és úgy nőtt föl, mint a lovak s a tehének. Csuda még, hogy megtanult írni és olvasni.

És minél nagyobb lett Cesarino, annál nagyobb lett a különbség a két testvér között.

Cesarino örökölte a Pianelli-ház eszét, azért őt doktornak vagy ügyvédnek szánták.

Alig érte el a megkivántató kort, Milanóba a Calchi-Taeggi nevelőintézetbe adták.

A másik néhány évig volt csupán Sodiban egy könyvvivő mellett és alig hogy kissé számolni megtanult, hamar haza hívták, mert szükség volt reá. Föl kellett vigyáznia az istállókra és sajt-készítésre.

A szünidők alatt Cesarino néhány napot otthon is töltött. Csinosan, előkelően állott rajta fekete, ezüstgombos posztóruhája, jól illett neki homlokán szétfésült, fürtös haja és csak néha véletlenül találkozott az istállókból kilépő Demetrióval, kinek láb-szárai térdig meztelenek voltak, lábain durva fapapucsot viselt, kezében vasvillát, esetlen teste pedig istállószagot terjesztett.

Igazán csoda, hogy e két testvér, ha találkozott, úgy félhangon egy köszöntést váltott.

Egy perczig meglepetve, majdnem csodálkozva bámultak egymásra, azután hátat fordítottak egymásnak.

Cesarino rövid ideig maradt a Cascineben, a

szünidő legnagyobb részét mamájával a Como tó partjain töltötte.

A szép Angiolina nyolcz évi házasság után újra más állapotba jutott, de nem kimélte magát, időnek előtte szült és vérmérgezés következtében meghalt.

Vincenzo papa kétségbeesésében egészen elbutult s jobban el volt adósodva, mint valaha. A hitelezők foglalni kezdtek, a bérletet fölmondták és igy lettek a Pianelliék úrból szolgálkká.

Most itt lett volna az ideje, hogy Cesarino is segített volna munkájával atyjának vagyonát megmenteni, de Minorini lovag tanácsára egy katonaintézetbe helyezték, honnan káplári ranggal lépett ki. Azután kiütött az 1866. háború s ő Isten hozzádot mondott otthonának. Az adósságok, pörök, foglalások, az öreg, beteg, elbutult apa újra a szegény béres vállaira nehezedett, a ki nem hiába volt az öregebb fiú. Mialatt a ház mindinkább pusztulásnak indult, az öreg Vincenzo papa kiült a kapu elé a napra, tátott szájjal, veres-csíkos, kötött sapkával a fején, melynek bojtja égnek állott, akár a Szentlélek tüzes nyelve, kezei térdein nyugodtak, szemei a levegőben és a zöld mezőkön révedeztek és egy millió légy, mely majd megette, dongta körül.

Demetrio eladta kis anyai örökét Maggiolinóban, és apjával Milanóba költözött, hol egy pap nagybátyja, don Giosue Pianelli, a dóm kanonokja,

ideiglenesen irnoki állást szerzett neki az érseki hivatalban.

Daczára, hogy mindent eladott, a mit csak megmenthetett a hitelezők körmei közül, épen csak annyijuk maradt, hogy éhen nem haltak.

Az öreg Pianelli, ha mást nem is, de legalább kevesebb legyet talált Milanóban. Három év mult el ekként. Isten segítségével és Tereza mama hozományának utolsó morzsáival csak kihúzták valahogy, míg végre az Ur Isten megengedte Vincenzo papának viszontlátni a paradicsomban az ő szép Angiolináját. Midőn el kellett temetni, Demetrio, nem birván többé segíteni magán, mindig morgó, haragos pap nagybátyjához fordult, a ki kölcsönzött is neki rendes elismervény mellett ötvenhét lirát a temetésre. Demetrio nem akarta don Giosue tanácsára az öreget kórházba küldeni, s így nagyon természetesen neki kellett a temetési költségeket viselni.

Mintha csak az előtte forgó kerék legombolyítaná visszaemlékezésének fonalát, úgy vonultak el Demetrio lelki szemei előtt eme képek.

Cesarino, ki ezen időben Palermóban tartózkodott, azonnal irt Demetrionak, kérve a hagyatéki számadásokat és apai örökét.

A fivér azt felelte, hogy a pap nagybácsitól kölcsönzött ötvenhét lirával temette el apjokat; ingóság mi sem maradt; a betegség költségeit ő

viselte, így tehát nevetséges számadásokról és örökségi részről beszélni.

De Cesarino azt felelte: Ő tudja, miszerint Angiolina mama ötezer lirát hozott férjének és ha eddig volt is elnézéssel és nem kérte a számadásokat, most, mikor azon a ponton áll, hogy elhagyja a katonaságot, kénytelen jogait érvényesíteni.

Demetrio azt válaszolta a katona úrnak, hogy mit sem tud a hozományról és ha lett volna is valami, az ötezer lira odaveszett a többivel. Csak jöjjön és győződjék meg maga, mi maradt a Pianelli házból.

A két fivér még inkább meghasonlott, midőn Cesarino elhagyva katonai szolgálatát, Milanóba jött hivatalt keresni. Felsőbbséget gyakorolni szerető modora még kihívóbbá, büszkébbé vált, mióta katona volt. Katonai merevsége elejétől fogva ingerelte a fivért, ki nem feledte el a sok megaláztatást, mi őt öcsce miatt a multban érte.

És mivel sem a papa, sem a mama nem élt többé, az őrmester úrnak nem egy keserű igazságot mondott, a mi a torkát fojtogatta. Cesarino, ki már akkor is nagyon Lord Cosmetico volt, gúnyos, megvető nevetéssel és egy népies közmondással felelt, melyet szebben így lehetne kifejezni: túskebokor nem teremhet rózsákat.

Erre a szemtelenségre, a mely az ő elhunyt anyjának szent emlékét sértette, Demetrio becsukta ajtaját az őrmester orra előtt és ezen naptól fogva

— vagyis épen tiz éve annak — nem beszéltek többé, nem néztek egymásra.

Demetrio fölpillantott a fekete ládára és iparkodott a halottnak őszinte szívből megbocsátani.

A halál mindent leró; vagy ha nem is mindent — — — — nagyon sokat — — — —

Évek multán Demetrio elhagyta ideiglenes állását az érseki hivatalban és mint harmadosztályú számtiszt lett alkalmazva a bélyeg- és illetékkiszabási hivatalnál 1300 lira fizetéssel, míg azután Balzalotti lovag különös pártfogása folytán 100 lira fizetésemeléssel jobb állást kapott.

Cesarino mindig az öreg Menorini lovag segítségével és pártfogásával, úgymint kitünő katonai bizonyítványa és két érdemjelének következtében rövid idő alatt állást talált. Előbb az utazó posta személyzetéhez lett beosztva a Como-tavon közlekedő gőzhajókon; azután kinevezték postatisztnek Melegnanoba, hol Chiesáékat megismerte s néhány év mulva Milanóba helyezték át a pénztárhoz 2500 lira évi fizetéssel.

Emigyen megmutatta béres testvérének, miszerint egy szellemes ember nem szorul senkinek a kegyelmére.

Kétezeröttszáz lira évi fizetéssel egy tehetséges szép férfi, egy királyi hivatalnok, ki jó nevelésben részesült, igényt tarthatott valami nagyon előnyös házasságra. Nem sok időbe telt és egy szép vasárnapi napon egész Milano láttára karonfogva

vezette a korzón nagy fényüzéssel, galambszinű se-lyembe öltözött fiatal nejét, ki fehér kalapot viselt olyan nagy tollal, hogy Monzáig is ellátszott.

Chiesa Beatricenak, nagy szépsége és viruló egészségén kívül, még negyvenezer lira hozományt kellett volna hozni kötényében. De mikor fizetésre került a dolog, Isidoro csak három-négyezer lirát mutatott elő és a többi pénzről csak a kamatot ígerte. Ennek a három-négyezer lirának nagyobb része a fehérneműbe volt beleszámitva, a mit a Chiesa család már régen gyűjtött. Vagyis világo-sabbban szólva: nyolczvannégy női ing finom házi vászomból, melyet még az ősanyák szövettek (ilyen vásznat nem is készítenek már többé), százhusz pár czérna harisnya, továbbá huszonöt majdnem új nagy abrosz, harmincz személyre, melyeket néha nagy ebédek alkalmával használtak a Chiesa házban, több mint kétszáz asztalkendő, melynek mindegyike oly nagy volt, hogy bele lehetett volna burkolni valakit; négy tuczat finom vászon lepedő, számtalan párnahéj és törülköző. Ez is mind otthon készült, otthon szövött holmi volt.

A Pianelli házaspár azonnal nagylábon élt.

Nem hiába születik valaki Lord Cosmetico-nak, szereti a szépet és nem azért lesz férje egy szép asszonynak, hogy vágya ne jöjjön őt mutogatni.

Már az első évben esztelenül költekeztek és hozzá nyultak az ezer lirához, a mit az após a hozományból előlegezett.

Pianelliék nem gyakorolták Teresa mama fővénységét és nem tették félre a kenyér héját és a felig elégett gyufákat, mint ő tette volt.

Ebédre mindig két tál étel volt, édesség, gyümölcs; reggelire legjobb Marsala bort ittak és az estét a Biffi kávéházban, a Galleriában, a nyilvános kertekben, vagy a színházban töltötték. Ősszel beutazták a tavakat, vagy falun: Erbán, Besamán vagy Brianzzán töltöttek egy hónapot . . . És ez az út vezette Cesarinót az öngyilkosságra, az öngyilkosok szekérének ládájába.

— Itt megy a szekér! — mormogá Demetrio, újra fölnevezve a gyászkozsira, mely elhagyta a kis San Barbara templomot és reátért az elhagyatott della Pace utra.

De mit vétettek a gyermekek?

Az igaz, ő könnyen vállat vonhatott és kezeit mosva tettethette volna magát, hogy senkit sem ösmer, de vannak dolgok, a miket csak mond az ember.

Kötelező a családi név is, itt vannak az ártatlanok és a hitvallás gyakorlása nem egyedül a mise hallgatása és a husvéti gyónásból áll.

És e gondolatok úgy ellepték agyát, mint az égből hulló eső. Demetrio összehúzódott esernyője alatt, mialatt a halottas kocsi elhagyva a Rontonda dei Cronicit, a bástyák puha, agyagos földjén haladt.

Igen, nagy felelősség zúdult fejére!

De vajjon köteles-e elfogadni ezt a szomorú örökséget, minden egyéb anyagi előny nélkül? Hogyan tartson ő el évi ezernégyszáz lira fizetéssel egy asszonyt és három gyermeket?

Cesarino levele, melyet zsebében szorongatott, egy nagy, Martininek kifizetendő ezer lirás adósságról szólott . . . Köszönöm! Ha volt valami teljesíteni való szent kötelessége, úgy ez volt, mert egy egész család és a szegény halott becsülete forgott szóban. Rövid, kétségbeesésében irt levelében, Cesarino nyugdíjról és feleségének hozományáról beszélt, de a postahivatal nem ismerte el a jogait a nyugdíjra, a ki pedig Chiesa Isidorót ismerte, jól tudta, hogy a jó ember csak arrogancia és képzelődéssel birt.

Ime így menekül valaki a baj elől és mártja be a hátramaradottakat.

Mintha bizony a zavarok és gondból nem jutott volna ki már neki elég az életben! S hogy ezeknek a jövőben kiteve ne legyen, azért élt távol az emberek és asszonyoktól, bujt el kis fészkeben a házfödelek alatt s esküdött meg, hogy egyedül fog meghalni.

Utolsót fordult a halottas szekér és kiment a Porta Vittorián. Az előváros utolsó házain túl, ott fenn a katonai erősség mellett, a talaj mindig lágyabb, sárosabb lesz. A távolban a kopasz, esőtől csepegő fák mögül a nedves, fagyos szél egy harang hangjait hozta, talán a kálváriáról! Nem szép hely

ez erre: egy oldalt sövénydarabkák, az út mentén a temető kerítése, a pocsolyák zöld vize! A távolban elterülő lapályt mindinkább homályba borítja a szürke szomorú esthomály.

Demetrius szívét is szomorúság tölté el; két napi lőtás-futás, fáradozás után, most midőn Cesarino koporsóját letették a gyászkozsíró, a régi, haragos érzés alatt fölébredt benne a testvéri szeretet, a szájalom.

Szegény fiú, szegény áldozat — ily fiatalon, ismétlé szívében egy hang a sok szomorú és keserű visszaemlékezések halmaza alatt, mely úgy nyomta lelkét, mint egy zsák szurós szeg.

Két könyecsep tódult szemébe, ott rezegtek szempilláin és elhomályosították gondolatait. A sírásók vállaikra emelték a fehér fakoporsót és nagy földbuczkák között, szitáló esőben, átszelték az agyagos mezőt. Demetrio követte őket. Nézte, a mint a koporsó eltűnik a gödörben, hallotta a puha föld koppanását a fakoporsón. Összeszedte minden erejét, hogy lerázza magáról kínos, keserű gondolatait s nagy sohajjal ament mondott.

Már sötét volt, mikor a városba visszatért és nem vette észre, hogy lecsüggesztett fővel egy kutya követi. Áthaladt ösvényeken, utakon, tereken, utczákon nehézkes béres lépteivel, néha-néha föl-emelte fejét, mint a ló, a mely fáradt a hámot viselni. A San Clemente-utczába érve, a sötét kapu alatt egy hang nevéen szólította.

— Mit akarnak még tőlem? — kiáltá a bozantott ember hangján.

— A kórházból jövök. Elhoztam az elhunyt ruháit és czipőit. Ha oly kegyes akarna lenni uraságod . . .

Demetrio néhány érthetetlen szót mormogott, a kapuhoz közeledett és a gázláng világánál pénztárczájában keresgélt.

— Akár egy czukorkát, oly elővigyázattal helyeztem el őt a koporsóban, — folytatá a sötétben beszélő ember hangja.

Ennek is egy lirát kellett adni.

MÁSODIK RÉSZ.

Egy szegény ember zaklatásai.

I.

Beatrice egy hétig maradt a Cascinéban és egész idő alatt sirt, panaszkodott. Kegyetlennek találta, hogy nem hagyták őt még egyszer megnézni az ő Cesarinoját és ezért Demetrio nyers önfejtőségét vádolta. Lassan-lassan a jó háziak gondozása, szívélyes szavai, a szép természet látása, a gyermekek gondtalan gagyogása eloszlatták első ijedelmét és más gondolatoknak adtak helyet. Demetrio irt neki és kérte, jöjjön Milanóba, mert beszélni valója van vele.

Midőn újra otthon volt és körüljártatá szemeit lakásában, a magány érzete fogta el és szédült, mint a magasban: nem tudta, mihez kezdjen, mit mondjon, mihez nyuljon.

Cesarino annyira imádta, hogy még a gondolkozás fáradságától is megkímélte. Előrelátó, pontos, kicsinyes, némely tekintetben nagyon is asszonyos lévén, a konyha kivételével ő gondoskodott minden-

ről: a czipőkről, a gyerekek ruháiról, nevelésökről és még felesége ruháinak szabását, színét is ő határozta meg.

Váratlan halála tehát egészen megbénítá a szegény asszonyt.

Nem tudván, mitévő legyen, megérkezése után rögtön sógoráért küldött.

Demetrio füle tövét vakarta és őrzőangyalát hívta segítségül. Érezte, hogy nem nagyon óhajtják jelenlétét, bármennyire is küldenek érte.

Cesarino mindig úgy beszélt róla, mint egy fősvény ajtatoskodóról, ki képes minden imádkozása mellett másnak ezer liráját maga számára kaparítani: felesége sem gondolkozhatott máskép felőle.

A mi a gyerekeket illeti, azok nem ösmerték őt, de semmi esetre sem szerethették.

S ezen előzmények után menjen ő most a Carrobio-utczába, prédikáljon takarékoságot, rendet, a kis leányt adja talán varrodába, a fiukat boltos inasoknak . . . és emellett fizessen néhány ezerre rugó szent tartozást, tartsa titokban a nyomorult okokat, melyek egy családapát kétségbeesve, az erőszakos halálba kergettek. De hisz ő könnyen mondhatná:

— Nem ösmerlek benneteket . . .

Vagy:

— Nincs időm.

De akkor kőszívvel kellene birnia, vagy azt

hinnie, hogy a házfedelek fölött nincs csak levegő, füst és semmi egyéb.

Ilyen gondolatok gyötörték utja alatt és hiába erőlködött jóakaró intéseit formába foglalni.

Föl akart menni a lépcsőn, de Berretta, a kapus, visszahívta.

Visszafordult és a szabó társaságában egy középkorú urat látott, sötét arczbőrrel, heves taglejtésekkel, sötét, sűrű szemöldökkel. Berretta mint pénztárnok urat mutatta be őt neki.

— Ön az elhunytak fivére? — kérde a tiszteletreméltó egyéniség összeránczolván szénfekete szemöldökeit, mialatt hátratett kezeiben elefántcsont gombos botját forgatta.

— Miért? — kérde Demetrio, féllábbal az egyik lépcsőfokon.

— Kérem, ha ön-e az, a ki — — — — folytatá türelmetlenül Taccagni ur kellemetlen arczczal.

— Igen, én vagyok. — — —

— Őszintén gratulálok magamnak, — folytatá a másik, botjával hadonázva. — Az ön kedves fivére igazán nem tehetett volna nekem nagyobb szolgálatot.

Itt Berretta vette át a szót és a szokottnál is halványabban, szálakkal teli gyapot mellényében, egy autoritás jelenléte által inspirálva, megmagyarázta, hogy a pénztárnok ur a háziur is egyszersmind.

— Nagyon nagy szolgálatot, mondhatom! — folytatá a derék egyén, ki többszörös háziur volt Milanóban — igazán nagy szolgálatot. Nem elég, hogy a házbért nem fizette és csak ígéretekkel tartott, nem: még csak a botrány hiányzott, hogy az ujságok beszéljenek és ártsanak a házamnak. De valakinek meg kell fizetni a káromat, itt az Isten se segít, én önt tekintem . . . —

Demetrio fejét rázta és bizonyos megütközéssel nézett a pénztárnokra, mintha mondaná: De mi közöm ehhez nekem?

— Szükségtelen, hogy a szemeit mereszze reám . . . én önt teszem felelőssé. Három fertályal maradt adósom, ezt azonnal követelem, vagy lefoglaltatom a butorokat. Nevetségesen kevés holmi! de a halottaktól nem követelhetem pénzem, így követelem az élőktől. Mintha bizony Milanóban nem volna elég árok, a hová beleugorhatott volna . . . Nem, a házamban kellett magát fölakasztania, csődületet előidézni, a lakást hirbe hozni. Igen, azzal a kevés adóval . . .

— De értsen meg, én . . .

— Oh már jóllaktam a szép szavakkal, igen tisztelt uram! — felelé a derék ember emelt hangon, kidüledt szemekkel — — és én, ha az adót nem fizetem, az adószedő azért nem akasztja föl magát, oh nem! Három fertályért kellett volna már fizetni és mindig csak hitegetett, ma ezzel, holnap azzal — így, úgy, de most megelégettem. Micsoda

butor? Semmi. — Ötszáz lira jár egy fertályért, — a szép szavakkal jóllaktam. De a zaklatást azt jól értette, minden pillanatban más kellett neki, sohasem volt elégedett, egyszer a parkettet, kárpitokat kellett kijavítani, azután a kályhát, a kandallót . . . Most legalább vége van. Ezerötszáz lira a követelésem és ha husvétig nem leszek kielégítve, foglaltatok és magát teszem felelőssé.

Berretta megijedt ettől a dörgő, fenyegető hangtól, mert a foglalástól a szegény ember mindig megijed. A szegény portás kérőleg emelte föl kezeit Demetrio felé, mintha mondaná:

— Fizessen kissé . . .

— De végre is nekem is meg kell győződnöm előbb, miként állnak a dolgok, — ellenveté Demetrio.

— A dolgok úgy állanak, a mint én mondom. Az ördögbe is, a husvét az ajtó előtt van! ha valakinek nincs miből, ne játszsza az urat, de előbb fizessen és mindenekelőtt ne hozza a házamat rossz hirbe. — Figyelmeztetem.

— Majd meglátom.

— Figyelmeztetem! — felelé a háziur vállat vonva; négy lépést tett a kapu felé megfordult és még egyszer Demetrio után kiáltá: — Figyelmeztetem.

Midőn Demetrio eltűnt a láthatárról, a vihar Berretta feje fölött tört ki, miért nem tette be jól a padlásajtót.

— Itthon van a mama? — kérde a nagybácsi Arabellát, ki neki ajtót nyitott.

— Még az ágyban van.

— Mikor jöttetek vissza?

— Tegnap.

— Ki kísért el benneteket?

— Sor Paolino.

— Eredj, mondd meg a mamának, hogy itt vagyok.

— Tessék a szalonban várni.

Arabella a nagybácsit a kék szobába vezette és ment a mamát felköltetni, a ki kifáradva az ut és az izgalmaktól, még aludt.

Demetrio lábai reszkettek kissé. Annyi házbért fizetni és azonfelől mennyi mást még!

— Mama, — mondá a kis leány halkán, kezeivel gyöngéden érintve anyjának homlokát — itt van Demetrio bácsi.

— Itt van? — kiáltá Beatrice fölijedve, mintha azt mondta volna: kigyó van az ágyban. — Cherubina eljött?

— Még nem.

— És a gyerekek? Légy oly jó, öltöztess föl őket; itt volt a tejesember?

— Ő sem volt itt.

— Küld érte Ferrucciot és hozass kenyeret.

— Ferruccio már kora reggel elment a nyomdába.

— Jól van, majd jövök.

Arabella a kis szobába ment, hol a kis fiuk, Mario és Naldó a paplan alatt hunczutkodtak és hegyeket formáltak kis lábszáraikkal. Nem bírták megérteni, miért halt meg a papa és vajjon milyen dolog az a halál. Naldó, a kisebbik, úgy képzelte a halált, mint a falmentén az ajtó mögött álló csizmahuzót, mely két faszarvban végződött.

Demetrio jó sokáig várt sógornéjára.

Nem vesztegette volt el idejét. Egy hét óta fáradozott az adósságok, számlák összeszedésében, azokat nem is számítva, melyeket a hitelezők abbeli reményökben, hogy rögtön ki lesznek elégítve, azonnal hozzája hoztak. A tetemes, égető, Martini-féle tartozás s még egyéb apró adósságok mellett most még a házbér is fenyegette. Igazi örvénybe jutott.

Körülnézett és elbámult a kis szalon fényüzésén. Annyi szőnyeg a földön, aranyozott bronz gyertyatartók a kandallón, bársony karosszékek, tükrök, üveges almáriomok . . . A szalon közepén álló asztalon kicsiny, faragott farámákban a család arczképei voltak sorrendbe állítva. Cesarino 4—5-féle állásban volt levéve, mint katona, civildben, szakál nélkül, mindig elegánsan. A legnagyobb a képek közül szalonöltözetben ábrázolta őt, feszes ing-plastronnal, kis angolos szakállal, ujjai között szivarral. A gyermekek különböző csoportokat képeztek — többi között a kis Naldó, a mint fejét kidugja egy venyigekosárból, melyre az volt írva: Posta-küldemény. Egy pianinó a kandalló és az

ablak között rézsutosan volt a sarokba állítva. Arabella egy év óta vett már zongora-leczkéket maestro Bonfantitól, a San-Sisto orgonistájától és már haladt kevéssé. Néha-néha a mama is végigfuttatá ujjait a billentyükön, de annyit értett a zenéhez akár a teknősbéka.

A tükörrel szemben, ovál aranykeretben Beatrice olajfestményü arczképe függött, Cremona egyik tanítványa festette, ki Cesarinonak bizalmas barátja volt.

Az új iskola követője lévén, bizarr módon használta volt a sárga színt. A szép asszony állva, meztelen karokkal, keresett állásban, szürkés felhő közepett, királyi tekintettel nézett le aranyos ráámájából; pedig az eredetinek ez nem volt szokása.

Demetrio gondolatban összeszámhlálta, mily összeget lehetne bevenni, ha a szalonba levő összes holmikat eladhatná valami becsületes ószeresnek.

Arabella jelteni jött, hogy a mama öltözködik.

Háta mögött mezítláb, majdnem elbujva, a kis leány szoknyájának ránczai között Naldó, félve bámult a nagybácsira, míg Mario az ajtó hasadékan át leskelődött.

Demetrio ismét egyedül maradva, folytatá szomorú elmélkedéseit.

Fájdalom, nagyon igaza volt, Cesarinot könnyelmü embernek tartani, nagyon is igaza. Vannak hibák, melyeket a törvénykönyvek összes cikkelyei-

vel sem lehetne elvitatni. Mialatt ott ült a szék szélén, mintha félne egy hitelbe vett széket elrontani, érzé, hogy valami lágy test lábszáraihoz dörzsölődik.

Giovedi volt, a csuf kutya, melyet egyszer már lábbrugásokkal elkergetett azon napon, midőn Pianelliékat a Cascinéba kísérte. A szegény eb az egész héten át barangolt és nyitva látva az ablakokat, feljött ő is ama reményben, hogy valami harapni valót fog találni.

Azért nyöszörgött, azért csóválta farkát a szegény állat; de a bácsi elég világosan felelt neki:

— Na, hisz miattam ugyan megcsinálhatod a végrendeletedet, te dög; mert hacsak a szentek nem segítenek rajtad, számodra nincs kenyerem.

Giovedi a saját módja szerint értelmezte a bácsi dörmögését és elkezdett ugatni. Csak ezt a módot adta neki a természet az emberek szívének meglágyítására.

— Dögölj meg! — mondá Demetrio.

— Hu! — ugatott a kutya és fogsorát vicso-
rítva, piszkos lábait reárakta a nagybácsi nadrágjára.

— Puffadj meg, te ördögös állat! — dörmögé újra Demetrio és reáütött a kutya orrára kék pamut zsebkendőjével, melyet kihuzott zsebéből, hogy térdeit letisztítsa.

E perczen kinyílt az ajtó és elegáns, fehér flannell-pongyolában belépett a ház urnője.

Demetrio zavarba jött, kissé fölemelkedett, újra leült, lesütötte szemeit és egy majdnem érthetetlen »jó napot« mormogott. Beatricét is zavarba hozta e bizalmas együttlét a híres sógorral, kit Cesarino úgy festett le, mint egy morgó medvét, kiállhatatlan szenteskedőt, ki sok ügyességgel képes ezer lirát eltüntetni. Azon néhány nap alatt, míg Beatrice a Cascinéknban időzött, meglátogatta őt apja, melagnoi Isidor ur, ki figyelmeztette, ne nagyon bizzék sógorában. Képzeltető, hogy ezen előzmények után, nem a legszivesebb fogadtatásban részesíté. Ami Demetriot illeti, ő meg volt győződve, hogy a szép asszony ostoba, mint a lud és nagyban segített Cesarinot az örvény szélére juttatni. Természeténél fogva ügyetlen lévén és a mellett járatlan a nők körül, nem tudta, mint kezdje a beszélgetést, kétszer, háromszor is megtörülte zsebkendőjével szemeit, orrát, végre kérdé:

— Hogy van Paolino?

— Jól, — megbizott, hogy köszöntsem önt nevében.

— Carolina is jól van?

— Igen, — ő is jól érzi magát.

— Hivatott engem, mivel szolgálhatok?

— Csak tegnap érkeztem meg és senkim sincs e pillanatban Milanóban. Még Cherubina sem jött el ma reggel. Elisáért, a varrónőért akartam volna küldeni, hogy megrendeljem a gyászruhákat. Az izgatottság és a zavarban, mire sem volt időm gon-

dolni, Carolina volt oly szives néhány fekete kendőt kölcsönözni.

— Megrendelte már a gyászruhákat?

— Még nem, — nagyon természetesen. Nem volt még időm kimenni.

— Bo . . . csánat — folytatá ideges remegéssel Demetrio — és ezen gyászruhák okvetlen szü . . . szü . . . szük . . . ségesek?

Beatrice csodálkozva nézett reá, mintha azt kérdezte volna tőle, szükséges-e a levegő az élethez?

— Azért mondom, mert költséget okoz . . . és ha lehetséges volna néhány kiadást elkerülni?

— Hogyan tehetnök ezt? Mit mondana a világ?

— Mindenesetre nagy szerencsétlenség érte önt és kötelessége a szegény embert megsiratni; de már annyi a költség . . .

— Parancsol kávét Demetrio? — szakítá őt félbe Beatrice.

— Köszönöm, sohasem iszom! — válaszolá nyersen a sógor és visszatérvén a félbe szakított beszélgetésre, folytatá: Igazán megijedtem, édesem.

— Mitől?

— A dolgok állásától. A fizetés megszűnt, nyugdíjra nincs joga és eddig körülbelül 6000 lira adósságról van tudomásom.

— Lehetetlen . . . — válaszolá hidegen, gúnyos mosolylyal Beatrice, ily módon akarva sógorá-

nak értésére adni, hogy nem lehet őt egykönnyen befogni.

Demetrio erre a hideg, energikus válaszra fölnézett és egy pillanatig vizsgálólag tekintett az ő kedves sógornéjának arczába, ajkainak ideges reszketése guny mosolynak tetszett.

— Lehetetlen — ismétlé Beatrice méltóság-
teljes nyugalommal.

— Ön nem köteles ezt tu . . . tudni, de sajnálatra méltó. Itt van egy csomó számadás . . . Casarino nagyon is nagyurasan élt.

— Nagyurasan! A külszint csak meg kell őrizni.

— Hagyjuk a külszint, az Isten szerelméért.

— Nagyon természetesen, egy kis hivatalnok . . . — Nem mindenki képes rozskenyérrrel és polentával táplálkozni.

— Oh nem . . . nem polenta és rozskenyérről van szó. Most, hogy meghalt, imádkoznunk kell lelkéért, de megvallom, meg vagyok rémülve. Három fertályért kell házbért fizetni husvétra a háziurnak, különben foglaltat. Itt van egy régi számla Boffi aranyművestől, melyet ő maga hozott nekem a hivatalba . . . Várjon kissé, nehogy azt mondja, kedvem telik a dolgot tulozni, magammal hoztam az összes számlákat. Midőn Casarino halálhíre elterjedt és én kissé érdekelődni kezdtem ügyeiért, a hitelezők, mint a legyek, mind mozogni kezdtek és mind tőlem követelték a pénzt, azt állítva, én vagyok

kénytelen fizetni. Én? És ugyan mivel? Mi közöm nekem mindehhez?

Demetrio kezében tartá a számlacsomagot, leoldta róla a spárgát, melylyel összekötve volt és kezdte a számlákat térdein szétrakni.

— Arabella! — kiáltá Beatrice tiszta, csengő hangján.

— Mit parancsolsz, mama? — kérdé a kis leány, a ki őrt állott odakint.

— Hozd el a kávémat.

Demetrio egy ideig zsebében keresgélt, honnan kihuzta pápaszem-tokját. Egy pár közönséges csontfoglatatu pápaszem került ki belőle. Föltette burgyaszinü orrára és a drótokat gonddal helyezte el füle mögött veres haja közé. Szemöldökeit fölhuza, összeszorított ajkakkal, mintha émelygést érezne, egy lapról olvasni kezdé:

— Tessék, Boffi Angelo, aranyműves és ékszerész: Egy arany karpereczért, zafir kővel, L. 150. . .

— Ez azon karperecz, melyet Cesarinotól tavaly karácsonkor kaptam.

— Ki lett fizetve?

— Azt hiszem, igen.

— Boffi ur azt állítja, nem.

Beatrice körülnézett, mintha valami tanut keresne. Nem látott mást, csak Giovedi hű szemeit, melyek szeretetteljesen bámultak reá.

A mint meglátta a szegény kutyát, roppant fölindulás vett rajta erőt. Zokogni kezdett, karjait

kinyujtá az állat felé, mely ölébe ugrott és nyöszörgött.

— Hol voltál eddig? Oh szegény Jeudi, . . . oh Jeudi . . . hol van a te urad?

Giovedì a maga módja szerint mormogva felelt.

Demetrio lehajtotta fejét, kezeit térdén nyugodtak és várt, míg a háziasszony és kutyája bevégezik a sírást.

Levegőbe meresztett szemekkel a szegény ember arra gondolt, hány lépcsőfokon kell még Beatricenak lemennie, míg leszáll képzelt trónjáról egészen a szomorú valóig, mely minden oldalról környezi.

— Ez sem lett megfizetve, mint nem lettek megfizetve a többiek sem, — folytatá kis vártatva hidegen, egyhanguan. — Itt van egy számla Cena fodrász urtól . . . szappan és illatszerért . . . 56 lira . . . Az ördögbe, ez mégis több a rozskenyérnél.

Beatrice elpirult, fölegyenesedett és félve, gunyosan nézett orangután sógorára.

Demetrio lehajtott fővel és bátran, mint a sebész, ki az élő huson szeretettel végzi műtétét, előszedte egyenkint a számlákat s folytatá:

— Itt van egy számla a hentestől, körülbelül kétszáz lira; egy másik Schincardi szabónétól, nyolczvan lira ez is. Továbbá egy régi számla Dragoni czukrásztól, ez még azon időből való, midőn Naldót keresztelték, ez sem lett megfizetve. Ez sem polenta.

Bianchi czipésztől is van egy számla öt . . . öt . . . százhetvenhét lira . . . — Egy csekélység! Egy kifizetetlen számla De-Pasli kárpitostól... Kárpitokért, . . . mondjuk kárpitokért: kétszáznegyvenöt lira hetvenkilencz centesimi.

Mentől tovább olvasott, annál inkább eltűnt a szegény béres homloka s végre nem volt egyéb, mint egy ránczosó, annyira fölhuza szemöldökeit, melyeket majdnem érintett homlokára hulló, durva szálu veres haja.

Arabella belépett a kávé ibrik s csészével kezében. Intelligenciája, gyors fölfogása azt sugták neki, hogy a durva béres kinézésü nagybácsiban a ház őrzőangyala rejlik. A papa váratlan eltűnése, hirtelen elutazásuk, a titokzatos szavak, melyeket a Cascinéban hallott, a néhány szó, melyet a szalonba léptekor fölfogott, mind bizonyoságul szolgáltak a szegény kis leánynak, hogy egy nagy szerencsétlenség lebeg családok fölött és talán mégis érdemes lenne Demetrio bácsit meghallgatni.

A konyhából zajos hangok, nagy kopogás hallatszott.

— Mit csinálnak azok a bolondok? — kérde Beatrice.

— Éhesek és dobolnak a fásszekrényen. A tejes ember nem jött el, a pék sem.

— Elküldted Ferrucciót?

— Nincs itthon, — válaszolá Arabella kissé türelmetlenül, közel a síráshoz.

— Jól van; nyugtasd meg a gyerekeket, mondd nekik, jövök azonnal.

— Hetedszer: A gyógyszerész számlája . . .

— Bocsásson meg, Demetrio — szakítá félbe ez alkalommal kissé türelmetlenül Beatrice — én mit sem tudok ezen számlákról.

— Reményilem ezzel nem akarja azt mondani, hogy én írtam őket.

— Nem vagyok képes megállapítani, ki vannak-e vagy nincsenek a számlák fizetve. Hagyja itt őket, majd megmutatom az apámnak . . .

— Nagyon helyesen . . . de nem szeretném a szegény gyermekek sorsát bizonytalanságban tudni. Hozzuk tisztába a dolgot. Mit képes Chiesa ur ön-ért és családjáért tenni?

— Itt van az egész hozományom. Negyvenezer lirát tesz ki, egy fillérrel sem kevesebbet. Fivére nem vett ugyan nőül egy grófnét, de azért egy szolgáló leányát sem.

— Képes jelenleg Isidor ur ígését beváltani?

— Rögtön, olyan gyorsan talán nem, mert pörben van a kórházzal, de hat hó múlva, legkésőbb egy év alatt.

— Hány év óta folyik már ez a pör? — Van önnek tudomása róla, hány fórumnál vesztett már az apja; s hány ezer lirát emésztett már föl ezen átkozott pör?!

— Az apám hiszékeny és szerencsétlenségére eddig lelkiismeretlen ügyvédekre bukkant.

— Tudom, de ne ámítsuk magunkat . . .

— Mit akar ezzel mondani? talán, hogy csizmadiáknak neveljem fiaimat?

Beatrice olvasott egyszer egy regényt a »keselyü és a galamb« címűt, melyben egy gazdag fiatal örökös nő egy jezsuita fondorkodásai ellen küzdött, ki örökségét magához akarta kaparítani. Ez egészen az ő esetének látszott. Szerencsére — gondolá — tudom, mit tartsak felőled és nem fogsz czélt érni.

Egyenesen, feszesen tartotta magát, mintha csak kis páholyában ülne a De Verne színházban, hová néha férje elvezette és korlátolt eszével azt hitte, ez által imponál Demetrionak és győzedelmeskedik rajta.

Demetrionak nagy kedve lett volna e számadásokat lecsapni és otthagyni őt, de eszébe jutott a szegény Cesarino, a mint ott feküdt, végignyulva a kiterített gyékényen; eszébe jutott a Pianelli név becsületének megmentéséért magára vállalt erkölcsi kötelesség: Martinit kielégíteni; füleibe csengtek a háziurnak könyörtelen szavai és a mellett folyton hallotta a gyermekek lármáját, kik nem szüntek meg a fásládán dobolni.

Reágondolt a bolond Isidor urra, ki tizszer is tönkre ment már sok pörösködése folytán és meggondolta, hogy az ő sógornéja egy nagy liba.

Ezen okoknál fogva lenyelte boszuságát és mialatt Beatrice kávéját szürcsölte, az asztalra he-

lyezte, a számadásokat és oly hangon, mely elárulta, hogy uralkodni iparkodik magán, mondá:

— Ha valami tanácsot akarnék adni, úgy kérném az én sógornémat, higgye el, nem a saját érdekekben teszem. Egy szomorú pillanatban hivatott ide és én kötelességemnek tartottam, önt a helyzet komolyságáról értesíteni. Nem mondtam meg mindent . . . — mert sürgősen, hogy mindent tudjon. Amen! Szeretném itt helyemben az ön apját látni, miként fizetné ki ezen számlákat; de lehet, Chiesa ur azt fogja mondani, az ön gyermekei a Pianelli nevet viselik és így nem az ő kötelessége őket a nyomor és éhségtől megmenteni . . .

— Mit akar ezzel mondani? — kiáltá Beatrice ingerülten.

— Engedje, hogy bevégezzem és azután soha többé nem fogok alkalmatlankodni. Ne áltassuk magunkat hiábavaló reményekkel. Önnek hozományából egy fillére sem maradt, nincs egy fillér nyugdíja sem és hat-hét ezer lira adóssággal terhelve kénytelen gyermekeit és önmagát föntartani.

Beatrice ismét gunyosan mosolygott. Talán bizony azt hiszi ez a vén béres, hogy monologjával reáijeszt. — Nagyban csalódik.

— Ha nem akarja gyermekeit kintornával koldulni küldeni, úgy azonnal, gyorsan, gyökeresen kell a helyzeten segíteni; csak azért jöttem, hogy ezt megmondjam.

— Nos és vajjon mit kellene tenni? halljuk —
mondá majdnem kihívóan Beatrice.

És e perczen úgy jött magának elő, mint a macska, ki megvédi gyermekeit egy csuf kutya elől.

— Először is minden feleslegest el kell adni.

— Eladni! — kiáltá Beatrice tágra nyílt szemekkel.

— Igen, eladni vagy visszaadni, a mi nem lett kifizetve.

— Ah! igazán? — kérde gunnyal a szegény asszony.

— Másodszor, megszorítani a kiadásokat, félretenni az álszégyent, nem törődni az emberekkel és mint mondani szokás, neki gyürkőzni a munkának . . .

— Igazán? — ismétlé sápadtan Beatrice egyik karosszékből a másikba támolyogva.

— Nincs szó róla, hogy a szegény gyermekeket a csizmadiához adjuk, de örülnék lenne arra gondolni, hogy ügyvédek neveljünk belőlük. Cselekedjünk gyorsan, itt van elég eladni való holmi, ön is drága ruhákat hordott . . .

— Már megbocsásson — szakítá őt félbe Beatrice ez alkalommal rendkívüli önérzettel, — de az én holmiaim felett én rendelkezem.

Demetrio, ki elhagyta magát ragadtatni jó szívének hevétől, azt képzelte, idejekorán érkezett a család segítségére, de Beatrice rideg közbeszólása és gyanakvó tekintete megértették vele, hogy már

megelőzték. Elveszté lelki egyensúlyát, bátorságát, keserü dolgok szorongatták torkát, iparkodott idegein uralkodni, kisimítá összeránczolt homlokát és hidegen, nehogy sértő legyen hangja, mondá:

— Bocsánat, ezen adósságokat én nem birom kifizetni . . .

— Tudom, nem először történik, hogy tartozásait nem bírja kifizetni.

Ezen mondatot, mely Angiolina mama hozományára czélt, Isidoro papa sugalmazta leányának azon esetre, ha Demetrio ismét szokott fondorkodásaival állna elő.

Demetriot szíven találta a vágás, behunyta szemeit, burgonya színü, durva, kérges arcza elsápadt, megmozdítá kezét, mintha ezen mozdulat segítségével volna szüksége, hogy szóhoz juthasson, görcsös, haragos sírás fojtogató torkát.

Száraz ujjával háromszor keresztet vetett az asztalon hagyott számlacsomóra, összehuzta vállait, de a harag, fájdalom lezárta ajkait és szó nélkül hagyta el a szalont.

Még harapófogóval sem lehetett volna belőle egy szót sem kivenni, annyira elnémítá őt a fájdalom, a megvetés.

Kiment. Nem ösmerve ki magát, áthaladt a konyhán, a két félig meztelen gyermek között, ki még mindig dobolt, kiabált az éhségtől, végre ráakadt az előszoba ajtajára. Csoda, hogy nem feledé

el botját és kalapját, és csoda, hogy nem gurult le a lépcsőn.

Berretta, a házmester, utána kiáltott kis szobájából: Uram, uram!

De ő mit sem hallott, vagy nem akart hallani. Kiment a kapun, jobbra fordult a belváros felé haladva és zavaros gondolatai közepett folyton csak egy szót ismételt magában:

— Szamár!

Ezen szóban, mely egy ostoba, türelmes állatot jelez, összpontosítja a gyűlöletet, a megvetést, a fájdalmat, a szégyent, melyet a sértés magába foglalt és tehetetlenségének szégyenét is.

A Torino, San Giorgio, Zeccha Vecchia utczákon át kiért a Bochetto-utczára és bement hivatalába.

Mint rendesen, ma is gépiesen végzé munkáját, minden szó, minden hiba nélkül; csak időről-időre jutott eszébe az egyedüli szó, melyben gondolatai összpontosultak:

— Szamár!

II.

Másnap reggel, mintha mi különös sem történt volna, fölkel, felöltözött szokott pontosságával, és hivatalába ment. Annyira rendes és pontos szokásokkal birt, hogy az utcában a diákok és kis

varrónéknak órául szolgált és siettették lépteiket, ha a Cordosin-utcán túl találkoztak vele. Minden nap egy és ugyanaz volt utja: végig ment a Dóm téren, Mercanti téren, a Cordosin és Bocchetto utcákon, az egyik oldalon menet, a másikon jövet. A déli kapuknál vásárolt egy virginiát (egyedüli szenvedélye volt), melyet zsebébe dugott, hogy az egyik felét a villásreggeli után, a másikat ebéd után elszijja.

Mindig egy és ugyanazon, de nagyon tiszta, feszes, barna posztóruhát viselt, kis botját felső kabátja zsebébe dugta, és a falusiakat jellemző, nehézkes léptekkel haladt, néha-néha hátával a falhoz ütődve, mint a szekér, mely időnként kizökken a kerékvágásból.

Ezen napon is úgy, mint máskor, elmerülve gondolataiban, odaért Simonetta kereskedése elé, midőn valami lágyat érzett lábaihoz dörgölődni. Ismét a piszkos, kóczos Giovedi volt. A betegszemű, csuf kutya már öt percz óta követte őt a nélkül, hogy Demetrio észrevette volna.

— Mégysz innét! — kiáltá egyik lábát kissé fölemelve, hogy a kutya átbujhasson.

A kutya egy lépést hátrált és fölemelt orral megállva melancholikusan nézte Demetriot, rövid kis farkát csóválva.

Midőn Demetrio megindult, a kutya csöndesen követte őt, mintha ura után menne.

Demetrio még egyszer megállt a Speronari-

utcza sarkán, a kutya hasonlóan és újra csóválva farkát, bánatos szemekkel nézett reá.

Ekkor Demetrio úgy tett, mintha bemenne egy virágos boltba, de a kutya ide is követte. Gondolá, bemegy valami templomba és hogy a kutya nyomát veszítse, más kijáráson jön ki, de erre felé nincsenek templomok. A kutya vezetett is lehet, de ha nem is az, ő mit sem akart tudni róla, mint senkiről ama házból.

Körülnézett, nem lát-e valami rendőrt, utca-seprőt vagy valakit, kivel az ebet eltávolíttathatná, de egy kutyát sem látott, kivéve az övét.

És ez követte őt hűségesen ama kutya állhatatosságával, mely két nap óta nem evett.

Megpróbált sietni, szaladni: és a kutya is sietett, szaladt utána.

A nagybácsi harmadszor is megállt, kihuzta kék pamut zsebkendőjét és nagy göböt kötve az egyik végébe, mint zászlót lobogtatá, a kutya görbült háttal, alázatosan közeledett és lekuporodott lábainál.

Mit tegyen? Megölje?

Végre hivatalának kapuja alá ért, kopogott a portás ablakán és jelekkel figyelmeztette Ramellát. Ramella kinézett az ablakon, megértette, miről van szó és kijött. Midőn a kutya meglátta a portás kezében a virgácsot, nyilsebességgel tova futott.

Demetrio néhány pillanattal elkésve érke-

zett meg, de egy órával előbb, mint főnöke, Balzalotti lovag.

Elfoglalta helyét az ablak melletti asztalnál, melyet a léghuzam elől egy öreg, elnyütt spanyolfal védett meg. Először is kihuzta zsebéből virginiáját, a világosság elé tartá, ha vajjon egész maradt-e, azután mint egy becses reliquiát az ablak párkányára helyezte.

Rövid vizsgálat után leporolta gömbölyü kalapját és vigyázattal egy e célra készült papiros burokba helyezé és így akasztá föl a fogasra.

Egy másik fiókból kihuzott egy pár viaszkos vászonkézelőt, melyet az írásnál viselni szokott. Fölgombolta őket: kezeit idegesen összedörgölte, mi alatt lehunyta szemeit és összeránczolta homlokát. Azután a szemüveg pontos tisztogatása kezdődött.

Balzalotti lovag egy időtől fogva, mint talán már mondtuk is, saját irodájában foglalkoztatta Pianellit, kit irnokul használt egy hosszú jelentés megírásánál a bélyegek adójáról, melyet husvétra a pénzügminiszternek bemutatni akart.

A lovag nagy íróasztala sok könyv és írással borítva a fal közepére volt helyezve, a királynak egy szép olajfestésü arczképe alá, két elektrikus csengő közepett és egészen közel a légfűtés nyílásához.

A szüksézu, türelmes, diskkrét Pianelli oly kevésé zavart, — mintha nem is létezne.

Vastag betüs, hibátlan, mindig egyenlő írásá-

val mindent lemásolt, leírt, a mit tollba mondtak neki. Nem tett hasztalan kérdéseket a nyelv s nyelvtant illetőleg, mint ama képzelődő irnokocskák, kik, mivel néhány felsőbb osztályt végeztek, azt képzelik, többet tudnak főnöküknél.

Demetrio nem sokat értvén a magasabb tudományokból, minden szót vakon lemásolt, sohasem vitatkozott felettök, nem kereste, van-e a szavaknak értelmök, vagy kellene-e lenniök. Ő például sohasem, még a legkisebb észrevételt sem merte volna megkoczkáztatni a sok »minekutána« miatt, melylyel a lovag ur oly bőkezűen bánt a miniszteriumhoz intézett jelentéseiben, és ha némely tréfás kollégája a »Minekutána« lovag ur után kérdezősködött, ugy tett, mintha nem értené a tréfát.

A diskrét ember eme jó tulajdonainak köszönhetette főnökének bizalmát, majdnem szeretetét. Egyszer már kapott is általa egy kis gratifikációt és a jövőben még többre volt kilátása.

Demetrio megszerette az ablak mellett álló kis bőrszékét; révpárt volt az neki annyi vihar után.

Két-három generációból való hivatalnok ült már e széknek fényes bőrhuzatán és szerezte meg rajta gyermekeinek a kenyeret, feleségének szeszélyes költekezéseit; de mivel Demetrionak sem felesége, sem gyermekei nem voltak, kevésbbé elnyütt nadrágokkal reménylett a kis széknek bucsut mondhatni.

A Carrobio-utczába nem akart többé visszatérni. Nem, soha többé, még ha kötélen huznák is, akkor sem.

Isten a tanuja, szívesen öntött volna balzsamot a szenvedők sajnó sebére; de nem akart sem gyűlölni, sem átkozva lenni. Olyan jól megvolt ő a maga kis fészében . . .

Még egyszer megdörzsölte kezeit. Kezébe vette a tollat, melyet előbb megpróbált hüvelykujjának körmén és folytatá a másolást ott, a hol egy napal ezelőtt félbehagyta.

— Pianelli ur — mondá Caramella, az öreg ajtónálló, ki egész nap szundikált az előszobában — egy öreg van kint, beszélni óhajt urasággal.

— Ki az?

— Egy öreg ember . . .

— Nem mondta neki, hogy senkit sem fogadok a hivatalban? A lovag ur mindjárt itt lesz . . .

— Azt mondja, okvetlenül szükséges . . . Félbolondnak látszik.

— Bizonyára ez is egy a többi közül — gondolá Demetrio, kinek egy hét óta már mindig hitelezőkkel volt dolga. — Ezt majd Malegnanoba küldöm Isidor urhoz; nem akarom magamat én is fölakasztani . . .

— Vezesse be — mondá hangosan.

— Ezért már be is léptem — kiáltá a félbolond, otthonosan belépve. Hetven év körüli, falusias kinézésű, tagbaszakadt, erőteljes ember volt,

piszkos szürke ruhába öltözve, téglaszinü arczczal, vaskos pápaszemmel és görcsös, gyökérformájú szép, fényes, sárga fából készült bottal kezeiben.

Három lépést tett előre és háromszor botlott meg, mert jobbik lábszára rövidebb volt a balnál. A nélkül, hogy kalapját levette volna, reászegezte nagy, pápaszemes szemeit Demetrionra és nyafogó hangon kérdé:

— Önt hívják Demetrio urnak?

— Igen, uram — viszonzá Demetrio nem minden guny nélkül.

— Akkor hát leülök, mert fáradt vagyok, mint a kutya.

— Tessék leülni, de siessen.

— Köszönöm, már ülök, nagyon le vagyok kötelezve. Ne csudálkozzék, ha pápaszemem egyik üvege középén meg van repedve, emlékül hordom így, a Madonna kegyének bizonyítékául. Egy ló egyszer megtüzesedett a rossz abraktól és hopp . . . a szemembé rugott. Az üveg eltörött, de a fej, óh igen! . . . a bronz-fej megmaradt, corpo del diavolo!

— Kihez van szerencsém? — siessen kérem . . .

— A szerencse szó valóban túlzott egy oly ember irányában, kinek ma reggel annyi ideje sem volt, hogy csizmáit kifényesíttesse. Gyalog jöttem S. Donatoból Milanoba és sár volt! ilyen mély . . .

— Hallja, végezze be már egyszer . . .

— Legyen türelemmel, édes, kedves Demetrio uram, mert mialatt egy miatyánkot és üdvözlégyet

elmond, az én mondókám is elkészül. Tudom, hogy a kir. tisztviselőknak nincs elvesztegetni való idejük az adófizető urak számára. Rövid idő óta tudom, mit jelent egy kir. tisztviselő.

A téglaszinü képü öreg ezen szavait egy kedvencz taglejtésével kísérte, mely abból állott, hogy mutatóujját egyik szemének sarkába illeszté, száját összecsucsorítá és tekintetének iparkodott furfangos kifejezést adni.

— Nem veszem le a kalapomat, mert a fejem át van izzadva, azután ugy is amerikaiak vagyunk. A lakásán kerestem, de nem volt ott, csak egy siket ember. A kapusné azt mondta nekem: Elment már a hivatalba. Ekkor így szóltam magamban: Mivel már ugy is itt vagy a Fontana-téren, eredj és reggelizz előbb. És elmentem a »Biscione«-hoz, a hol egyszer egy kitünő »busecca«-t ettem milanoi módra. Egykor a bor is jó volt — 30 év előttről beszélek, mikor a »Biscione« még nem volt nagy hôtél, mint ma. A míg az apám élt, — az Isten nyugozsza — minden héten eljártam oda, és ott töltöttem a nászéjemet is. Szép kis képet lehetne róla festeni. Az én szegény Mariannám még sohasem volt a »Biscione«-ban . . . Ah! ah! képzelheti, mint félt! . . . Na, elég, ha azt mondom, hogy egy ingben szaladt ki a gangra . . .

— Bocsánat, — vágott közbe nyersen Demetrio — kicsoda ön? mit akar? nincs időm a históriáit végighallgatni.

— Na ez ugyan világosan volt megmondva, *corpo del diavolo!* Ha tehát úgy kívánja, van szerencsém önnek magamat bemutatni: Chiesa Izidor vagyok Malegnanóból.

— Isidor ur? — kiáltá kissé elszégyelve magát, zavarodottan Demetrio.

— Igen, Chiesa Isidor, szabad független ember, a ki Istennek hála, nem eszi más kegyelméből kenyerét.

— Ha tudtam volna — de hiszen még sohasem találkoztunk.

— Nem, mindeddig még nem volt szerencsénk . . . Azért jöttem Milanoba, hogy ama bizonyos ügyet megbeszéljem, de mivel igen siettem, az egész iratcsomót talis et qualis elhoztam magammal, úgy mint azt tegnap Ferriani ügyvédtől átvettem. Ösmeri Ferriani ügyvédet? — derék ifju, karcsu, mint egy fiatal madár, csak lábszárjai görbék kissé, de az esze annál egyenesebb. Ezeknek a nanis quanisoknak mindig van tehetségök! Hiszen a szőlőtőke sem egyenes, mégis jó bort ad. Transeat! Ezekből az írásokból tisztán láthatja a dolgok állását, a mint már elbeszéltem volt egyszer a szegény Cesarinonak is. Én oly ember vagyok, a ki szereti a tiszta, világos dolgokat, különben szenvedtem is volna az életben annyit, hogy Krisztus urunk sem szenvedett többet. De egy Chiesa nem alázza meg magát, sem száz, sem kétszáz, de még ezer liráért sem. Egy Chiesa nem adja el magát.

A félbolond kiabálni és hadonázni kezdett görbe botjával.

— Én mit sem tudok . . . — mondá Demetrio alázatosan, türelemmel.

— Nyolczvanezer liráról van szó, mely öszszeggel nekem a kórház olyan szentül tartozik, mint a hogy én meg lettem keresztelve. Ön bizonyára hallott erről a történetről, tragoediát lehetne róla írni. Én 1856-ban, novemberben, midőn a kolera dühöngött, mentem Malegnanoba.

— Hallgasson meg . . .

— Ferriani ügyvéd, a ki nem számár, azt mondja, hogy teljesen igazam van. A szerződés cikkelyei között volt egy, mely épen ama kárpótlásra vonatkozik, melyre nekem jogom van. Nyolczvanezer liráról van szó, egy fillérrel sem kevesebbről, e pénznek egy része leányomnak hozománya, a mi kenyeret fog adni az ő gyermekeinek, az én vérem vérének. Még lennék türelemmel, ha ezt a pénzt legalább a szegények nyomorára fordították volna; de ön legjobban fogja tudni, hogy ezekben a közigazgatásokban a lopás általános betegség. Mindegyik lop, a mérnök, a pénztárnok, a kezelő, az ügyvéd, a ki az ügyet védi, a bíró, a ki benne ítél, a királyi tábla, a ki felül ítél és így mindig följebb, tolvaj tolvajt csinál és így létesül egész tolvaj-szövetkezet.

— Már engedjen meg . . .

— És én barom, még biztam bennök. De

jól mondja az én nanis quanis ügyvédem: A nép türelme táplálja a tiránokat; érzem én is, hogy időről-időre szükséges egy kis általános fölfordulás.

— De kérem . . .

A vén fölhevült öreg nem hagyott időt a másoknak a beszédre.

— Ha tulozok, — folytatá szemöldökeit fölhuzva, mialatt nagy szemüvegei mozogtak, — ha tuloznék, rögtön sujtson agyon a villám, in nomine patris, filii et spiritus. Igen, egész légiója a gazembereknek . . .

E perczen lépett be Balzalotti lovag. Megállt egy perczig és egy pillantást vetett a szónokra.

— Valamennyi eladja magát hasa kedvéért a kormánynak. Lopnak a miniszterek, az államtitkárok, az osztályfőnökök, végig valamennyi a kormány legutolsó kuktájáig. Kölcsönösen tanítgatják egymást s a lopás általános.

Ez utolsó, főnöke jelenlétében kiejtett szavak hallatára, Demetrio fölugrott, mint a puskapor és dühösen ordítani kezdett ő is (mert végre is a türelemnek is megvan a maga határa) és oda mondta Chiesa Isidor urnak, hogy ne beszéljen ilyeneket értelmes emberek előtt és, hogy a hivatalos helyiség nem kocsmá. Neki drága az ideje és ha egyéb mondani valója nincs, beszélje el az ő léhaságait az ügyvédjének.

Dühös fölhevülésében Demetrio arcza vörös lett, mint a kakas taraja, kemény izmai ugy mozog-

tak kigyult arczbőre alatt, mint egy csomó kigyó. Balzalotti Iovag, ki egy utolsó pillantást vetett a »Perseveranzá«-ba, intett neki, legyen türelemmel és hagyja az öreget beszélni.

— Ön — viszonzá Chiesa gúnyos nevetéssel, — persze ön is így beszél, mert szinte a jászol mellett eszik. De hagyjuk ezt. Nem kegyedet jöttem kérni, de jogaimat akarom érvényesíteni.

— Micsoda jogokat?

— Az ön fivére halála előtt hétszáz lirát ígért nekem ügyem befejezéséhez.

— Nos?

— Megtartottam a levelet, melyben Cesarino biztat, csak folytassam a pört és üssem a vasat, míg meleg. Azt írja benne: »A mi a költséget illeti, azt magamra vállalom és előre itt küldök kétszáz lirát Ferriani ügyvédnek.« Megkövettem tanácsát, folytattam a pört, ütöttem a vasat, míg meleg volt és Istenemre mondom, a gonosztevőt sem lehet csak félig fölakasztva az akasztófán függni hagyni. Az ügyvéd Cesarino és a kiskoruak érdekében minden követ megmozdított, sok tintát fogyasztott, megkente a kezét néhány hivatalnoknak, hogy siettessék az ügyet, kiadásai voltak iratok és bélyegekért; de ha nem kapom meg a hétszáz lirát, mind eme fáradság kárba vész.

— És nekem jön ön ezeket elmondani? — kiáltá magánkívül Demetrio, ki daczára főnöke jelenlétének, nem volt képes többé uralkodni magán.

— De hát nem fivérének fivére ön?

— Én nem ígértem semmit senki fiának.

— Ön a kiskorúak gyámja.

— Senkinek nem vagyok a gyámja.

— De ez kötelessége, *corpo del diavolo!* egy Chiesával nem lehet akármit elhiteni.

Az öreg hápogott, mint a lud; a másik még jobban:

— Azt felelem erre, hogy nem ismerek semmiféle Chiesát.

— Tehát Demetrio ur nem akar hinni szavaimban — ordítá az öreg fölemelkedve és görbe botjával a parketten kopogva.

— Lehet-e hinni egy vén fecsegőnek!

Ezen szavak úgy hatottak az öregre, mint mikor a lobogó tüzet egy kanna vízzel leöntjük. A tűz nem alszik el, de hirtelen lelohad és tovább sistereg a hamufelhő közepett.

Az öreg lármás hangja hirtelen élessé, gunyossá vált s ironikus mosolylyal kérdezé:

— Ah, igazán? Egy vén fecsegő vagyok?

— Menjen, kérje a hétszáz lirát az öcsém-től. — Én nem rabolhatok az ön kedvéért, — kiáltá Demetrio és az öreg folyton mosolyogva felelé:

— Ah? tehát egy vén fecsegő vagyok . . . és reátámaszkodva botjára, mely épen olyan egyenes volt, mint gondolatmenete, feje jobbra-balra ingott és folytatá — Ah? egy vén fecsegő . . .

— Ha az ügyvéd kétszáz lirát költött bélyegre, adjon ön is négyszázat . . . és távozzék innen, mert a fejem már olyan, mint a dézsa.

Demetrio eme szavaira, a sánta hátrálni kezdett. E sajtóságos fogadtatás elbódítá, lassan, lassan az ajtó felé közeledett, vagyis inkább csuszott, kuszott, mint a szőlő indája a földön, maga körül forogva, mialatt szemei tüzes villámokat szórtak a szemüvegei alatt.

— Ah! egy vén fecsegő . . .

Az ajtóhoz érve egyszerre kiegyenesedett, két kezébe fogta botját és teljes erővel a földre dobantva, kihívóan kiáltá:

— Még találkozunk Filippinél!

III.

Alig hagyta el a vén bolond a szobát, Demetrio egészen megtörve fordult Balzalotti lovag felé és az izgalomtól reszkető hangon néhány bocsánatot kérő szót rebegett.

— Ön tulságosan jó, Pianelli — felelé a lovag — és tudja-e, mit jelent az Milanóban, ha valaki tul jó?

Igy beszélt Balzalotti lovag, ki remekül mulatott a jeleneten és nem nagyon volt e reggelen munkára hangolva.

— Ön nagyon is hiszékeny és nagyon kevés

világismerettel bir. Nem az én dolgom, önnek tanácsot adni, mert a közmondás azt mondja: tanács ne járjon tett nélkül; de ha elejétől fogva engem kérdez, mindjárt mondtam volna: mossa a kezeit! Az ördögbe is! nem tudhatta előre is, mint állnak a dolgok?

— Hja, — az ember belebonyolódik . . .
Egy szegény család . . .

— Ez a jó sziv jele, de a jó sziv nem mindig elegendő; néha inkább botra volna szükség. Nekem természetesen semmi közöm a dologhoz, de rosszul esik egy becsületes embert, mint ön, nyakig a bajban látnom.

Ön tönkre teszi magát, elkölti azt a néhány garast, a mit betegség esetére, öreg napjaira félretett és a vége az lesz, hogy gyűlölni, átkozni fogják. Így van ez rendszeren, higyje el . . .

— Kezdem észrevenni — mormogá Demetrio.

— És még más is! Az emberek jobb szeretik a botozást, mint a jótéteményt és azután milyen emberek! Már rég óta ismerem a Pianelli házaspárt és ezer históriát tudok lord Cosmeticóról és a »szép babáról« beszélni.

— Ki . . . kiről?

— Hogyan, nem tudja, hogy fél Milano így nevezi őket? Igazán, édes Pianelli, ön oly tudatlan, akár az égből hullott volna alá . . . És behunyt szemekkel kezdett bele e zavaros ügyek lebonyolításába. Nem mondom ugyan, hogy a fivére nem

volt egy igen szimpatikus, kellemes ember, ellenkezőleg; nem nevezték őt ok nélkül Lord Cosmeticonak. Azt sem mondom, hogy a sógornéja nem szép asszony; sőt meg mernék reá esküdni, kevés grófné bir oly remek vállak- és karokkal, mint ő. A szegény fivére lepke létére meg is perzselte szárnyait ennél a lángnál; ön ezt jobban tudja, mint én. A fényüzésnek vége-hossza nem volt. És bizony, ha egy hivatalnoknak nincs egyebe a fizetésénél, az csak annyi az ilyen életmód mellett, akár a Danaidák hordójába öntené garasait. Mulatság, színház, pezsgő, gyöngyök, selyemruhák, gyémántok! Oh, jaj, az ilyen módon még a hercegek is tönkre jutottak már, főleg ha valaki ambiciózus és nem akarja, hogy az emberek fecsegjenek. De az emberek másként gondolkodnak és mindig megtalálják a számadásokat, s ha másként nem, összehasonlítják a kiadást a bevétellel . . .

A lovag, mialatt beszélt, kabátujjával kefégette szép bársony házisapkáját és a maliciosus végszónál összehuzta kicsiny szeméit és megmutatta pompás Winderling-féle fogsorát.

Demetrio, ki most hallotta először, még pedig egy tekintélyes embertől, egy jóakarójától azt, a mi már 5—6 év óta a Carrobio-utca beszéd tárgyát képezé, tátott szájjal bámult, mint a paraszt a még nem látott dologra.

— A jó sziv szép dolog, de néha bizony fölösleges. Egy hét óta látok már ide mindenféle

embert jönni. Mennyi kiadása volt már eddig? és mit kell még ezenfelül fizetnie? És ha majd kifizette a régi adósságokat, ki fizeti ki majd az ujakat? Most ne képzelje ám, hogy a sógornéja képes lesz magát rászánni szerényen összehuzódva élni és dolgozni.

— Azt hiszem, egy pár harisnyát sem képes beszőni . . . Azután ott van a háta mögött az a vén bagoly, a ki, a mint megítélhettem, képes volna önt még be is pörölni. Lehúzzák magáról az inget is, azután még azzal vádolják: megcsalta az özvegyet, megrövidítette az árvákat. Szóval, ki lesz téve az emberek pletykájának.

Demetrio, mint kezdő egy nagy csodálatos tudomány tanulmányozásában, tágra nyílt szemekkel, földbe gyökerezett lábakkal figyelt.

— És a pletyka, ez még szelid szó, még rosszabb is lehet ennél. Mert, — itt a lovag kissé meghalkítá hangját és egy lépést tett alárendeltje felé, — mert ne legyen megsértve és értsen meg. Az emberek rosszakaratuak, az tudni való és azt hihetnék, hogy ön a kiadások rendezésénél Isten tudja milyen czélt tart szem előtt, és hogy tudom is én, talán a saját érdekében cselekszik . . .

Demetrio fülig pirult e szavak hallatára; arca lángba borult. Egész teste idegesen reszketni kezdett, kezeit öntudatlanul szétnyitá a levegőben, és a szegény tudatlan ember képtelen volt egy

szót is szólani, hogy megköszönje e jóakaratu figyelemzetést, mely visszatartá őt az örvény széléről.

Mindenre gondolt, csak arra nem, hogy ilyesmit föltehetnek róla az emberek. Vagy talán már hisznek is, vagy legalább is joguk van fölteni.

Bizton így van. Ezért fogadta őt sógornéja oly gunyos, hideg meggondoltsággal fényes szalonjában. Ez fölnyithatta volna szemeit. De ő vak s tapintatlan a világ fondorkodásaival szemben; ő egy barom; ostoba és türelmes, mint a teve, ki mindig kész másnak a terhét pupján elviselni.

Inkább tehát azért, hogy kissé igazolja magát főnöke előtt, mintsem meggyőződésből mondá kis vártatva: — És a szegény gyerekek!

— Ez az — viszonzá a lágyszivü tanácsadó — a gyerekekre csakugyan kellene egy kissé gondolni; de azért sükségtelen szegényeket hiu reményekkel áltatni. A gyerekeket iparkodják valami árvaházba, vagy jótékony egyletbe behozni. Az ily intézetek nem hiányoznak Milanoban, a mi engem illet, legyen meggyőződve, nagyon szivesen megteszek mindent, a mi hatalmamban áll — ösmerem az árvaház elnökét.

— Ön, ön igazán nagyon jó — mormogá Demetrio szétterpesztett kezeit a levegőben mozgatva.

— De a mi a szép özvegyet illeti — már bocsásson meg Pianelli, hogy ilyen őszintén szólok, mintha apja lennék — de a mi az özvegyet illeti,

vele épenséggel nem törődném és reá biznám őt őrzőangyalára. Mint barát, mint apa és higyje el, mint főnöke is intem önt.

Demetrio szemei megteltek könnyekkel a nélkül, hogy számot tudott volna magának adni, miért sir. Főnökének atyai intései, tanácsainak észszerősége, azután az izgatottság, melybe az a vén boldond hozta volt és ehhez még egy váratlan érzés, saját tudatlanságának fölfedezése, ellágyították. Hogyan élt ő eddig, hogy nem vette észre, a mit mindenki tudott Milanoban?

Véghetetlen bizalom támadt szívében a lovag iránt és készteté őt neki mindent elmondani. Féltékenyen eltitkolta ugyan az okot, a mi Cesarinot a halálba kergette; de tudtára adta neki, hogy egy nagy összeget kell fivéreért fizetni, hogy megmentse a szegény gyermekek számára, ha mást nem is, legalább a Pianelli név becsületét . . . — Meg fogja követni becses tanácsait és ha megengedi a lovag, néha-néha ki fogja kérni nagylelkü pártfogását . . .

— De jöjjön, a mikor csak akar: ha könnyíthetek valakinek a sorsán, nagyon örömet teszem . . . per bacco!

Beatrice kénytelen lévén önmaga törődni olyan dolgokkal, melyek máskor Cesarinot vagy Cherubinát illették, igen nagy zavarba jött. Nemcsak tudatlansága, de elegáns kék szalagos pongyolája is feszélyezte a dologban. Azt sem tudta, mihez

és hogyan nyuljon; elköltvén az utolsó fésűi között véletlenül talált 20 lirát is, egyelőre minden krajczár nélkül maradt.

Isidor ur átutazóban lévén Milanoban, fölkereste őt; elfogyasztá az előtte való napi ebéd maradékait, kiüríté az utolsó üveg bort és távozott. Előbb azonban megesketteté leányát, hogy semmi szín alatt nem fogadja többé házában azt a gazember Demetriot, azt a füles szamarat, a ki egy Chiesa Isidort vén fecsegőnek mert nevezni.

De nem volt szükség Demetriot kikergetni; volt neki gondja reá nem mutatni magát. Szóváltása Beatricével, összeszólalkozása Chiesával, végre főnökének szeretetteljes intései megtették hatásukat és ezek után igazán bolond lett volna a Carrobio-utczába menni.

Három, négy nap eltelte után a gyerekek, kik nem voltak az ilyen élethez szokva, elkezdtek kiabálni, rosszalkodni, sirni.

Arabella halványan, mint a lilium, hallgatógon járt egyik szobából a másikba. Néha kiment a balkonra és végignézett a Torino-utczán, nem lát-e a sok nyüzsgő ember és a sok kocszi között valakit, a ki az ő Demetrio nagybátyjára hasonlít.

Beatrice már néhányszor hívatta Ferrucciót, egy szép fürge fiut, a ki nyomdász volt az »Osservatore Cattolico«-ban. Arabella egy francia nyelvtant ígért neki fáradozásaiért és a szép göndör

fiu ugy repült, mint a nyil, ha a lépcsőn Arabella hangját hallotta.

De pénz nélkül sem a pék, sem a tejáros, sem a hentes nem akartak többé a Pianelli-családnak eladni.

Demetrio ugyan hitegette volt őket; de a boltos urak nem elégedtek meg többé a szép szóval. Ferruccio üres kosárral tért vissza.

Beatrice elvette Arabellától a kis ötfrankos aranyat, melyet papája adott neki születésnapjára; ezzel ugy, a hogy, kihuzták néhány napig. A szegény asszony elhagyatva érezte magát és közel állt a siráshoz.

Felöltözködött, a hogy tudott s a házat s gyermekeket Arabellára bizva, elindult a postaigazgatót fölkeresni.

A parancsnok Rómában volt. A lépcsőn találkozott Martinival, a ki ugy tett, mintha nem ismerné őt.

Félénk, bátortalan lévén, nem merte Buffolettit vagy férjének más barátját fölkeresni. Inkább a Mangano-utczába ment Elisához, a varrónéhoz; fölmászott a harmadik emeletre és megrendelte a gyászruhákat. Egy perczre arra is gondolt, fölkeresi Pardinét és kölcsön kér tőle néhány száz lirát; de Elisa, a varróné elmondta volt neki Pardiné utóbb mondott rosszakaratu szavait és a két barátné között feszült volt a viszony.

A csütörtök és péntek is elmúlt és egy élő

lélek sem mutatta magát. Esett. A levegő és házak onnan felülről szomorú, szürke benyomást tettek a csöndes esőben, mely lassan lefolyt a falakon és sötét felhőkkel takarta az eget.

Arabella szivdobogva figyelte az óra ütéseit és már huszadszor szaladt ki az erkélyre, és nézett szét az utcán.

Szekerek, lóvasut, kocsik, kézi talyigák haladtak el lármázva, zajosan, mint minden nagy városban, hol az emberek jól élnek, jól esznek és jól emésztenek.

Az utcákon le s föl hullámozott a tömeg; férfiak, asszonyok, katonák, papok, gyermekek haladtak minden irányban; arra vonult egy temetés zenével, egy társzekér butorokkal . . . Egy ló, melyet korbáccsal gyors futásra kényszerítettek, megcsuszott és elesett. A tömeg körülvette, nagy bajjal lábra állították, a ló sántítva tovább ment, a nép elszéledt, és az emberi folyam újra visszatért rendes medrébe, de azért Demetrio bácsi csak nem volt látható.

Csak egyszer dobogott hevesen a kis leány szive, akkor, midőn megpillantá Giovan dell'Orghent, egy szegény embert, ki által Demetrio bácsi egy alkalommal levelet küldött hozzájuk. Azt reménylette, most is ő küldi; de Giovan dell'Orghen eltűnt San Giorgio mellett.

Áthülve, átázva hagyta el az erkélyt és épen Ferrucciót akarta hívni, midőn heves csöngetés öröm és reménységgel töltötte el a szegény gyer-

mekek szívét, kik bánatosan üldögéltek ezen a szomorú esős napon, melyen levest sem kaptak. A zongoramester volt.

Bonifanti az utczáról meglátta az erkélyen Arabellát és részvéltlátogatását jött megtenni s egyszerűs mind megkérdezni, mikor folytatják a zongoraleczkéket. Husz leczkével tartoztak már neki, de nem merte mondani: fizessetek, de reménylette, hogy eszökbe jut majd, ha meglátják őt.

Azelőtt a szegény Cesarino, ki imádta Verdit, a leczke után sokszor ebédre marasztalta a mestert. Bonifanti nem restelte az ebédet elfogadni és azzal rőtta le háláját, hogy ebéd után könyv nélkül eljátszotta a fél Trovatorét és a fél Traviatát. Legalább alkalmá volt gyakorolni magát, mert a szegény mester, midőn nagy betegsége után a kórházból kikerült, kénytelen volt rossz zongoráját is eladni és csak úgy tengődött valahogy nyomoruságosan. Három hó óta a San Sisto orgonáját javították és így a szegény öreg csak abból a csekélységből élt, a mit neki a San Lorenzo templomban az orgonázásért fizettek.

— Ha a kisasszonynak ma nincs kedve tanulni, engedelmével én ülök kissé a zongorához . .

A régi házi barát otthonosságával ment a kis szalonba és zongorázott ama reményben, hogy ezalatt közeledik az idő, midőn ebédhez tálalnak. Az anyagi dolgokban járatlan művész azt reménylette, Beatrice folytatni fogja elhunyt férje jó szo-

kását és már csak azon husz leczke tartozását tekintve is, meghívja ebédre. De míg a futamok és akkordok között várakozásteljesen figyelt, csudálkozva tapasztalta, hogy nemcsak a konyhában, de az egész házban néma csönd uralkodik, míg máskor ez órában már hallani lehetett a tányérok, poharak csörömpölését.

Nem tudván mire magyarázni e szokatlan kérését, fáradt bariton hangján énekelni kezdé:

»Dormiro sol nel manto mio regal . . .«

— Bocsánat tanár ur, — mondá Arabella belépve, — a mama hazajött és rosszul érzi magát . . .

— Oh, ha tudtam volna . . . Mi baja?

— Egy kis migraine.

— Az időjárás okozza. Tehát jöhetek kedden?

— Majd megízenem, nem tudom . . . rebege Arabella elpirulva.

— Adgig is iparkodjék a futamokat gyakorolni, de csak lassan, számoljon fönhangon és vigyázzon a kéztartásra.

Arabella könnyes szemekkel igent intett fejével.

— Adja át tiszteletemet Beatrice asszonynak.

Bonifanti még a régi klasszikus iskola növendéke volt és ama régi mesterek közé tartozott, kik a művészetet megkülönböztetik az ujj-gimnasztika és akrobatizmustól; kinevette azokat, kik egy zenésben az erőt és a praecis játékot a művészet netovábbjának tekintik.

— Mit nekem az erő és praecis játék? —
mondá — egy gőzmozdony is erővel és praecisen
működik és azért a gőzmozdonyból még sem lehet
soha zongoraművész.

Egy zeneművet helyesen előadni, kiszinezni az
érzés dolga és az érzést csak a helyes ütem adja
meg. Minden művészet ujjaink végében és a kéz-
tartásban van! És ezen módszere folytán tanítvá-
nyaival egy évnél is tovább csak egyszerű ujjgya-
korlatokat játszatott. Azután türelemmel és szorga-
lommal a skálákat kellett tanulmányozni, úgy, hogy
három év multán Bonifanti dicsekedett azzal, hogy
növéndékei még semmi darabot sem tudnak, még
a legkisebb mazurkát sem, míg a többi kontármes-
ter, hogy a gyermekeknek és mamáknak hizelegjen,
már koncert-darabokat tanultat be az oly növéndé-
kekkel, kik még kezeiket sem birják helyesen
tartani.

Ily módon ő, daczára a haladó időnek, mely
lassan-lassan éhen hagyta őt veszni, a régi iskola
főntartója, hirdetője maradt.

Lement a lépcsőkön; a kapuban kissé nézte
az időt és mormogá:

— Legalább egy esernyőt kérhettem volna.
És tovább ballagott az esőben.

IV.

Demetrio a San Clemente-utcza egyik régi házának utolsó emeletén három kis szobácskában lakott, hová egy homályos, tekervényes falépcső vezetett, akár egy toronyba.

De ha egyszer fölért az ember, kárpótolva lett a friss levegő és a kilátás által a házfedelek fölött. Egy keskeny folyosó egy kis, külső balkonra vezetett, hol azon naptól kezdve, hogy új lakója akadt a kis lakásnak, egy hordóba ültetett fiatal vadszőlő indája tenyészett. A nyári idény alatt a vasrácsot befutotta a bab; kis fehér, veres, lilaszínű virágos indái fölkapaszkodtak itt-ott a falra is. Nehány faállványon illatos szegfűk virítottak.

De a virágoknál még jobban szerette Demetrio a zöld növényeket, egy szép asszony kibontott hajához hasonló tradescantiákat, a hosszú, keskeny levelű páfrányokat, a bársonypuha mohokat, a szeszélyes örökzöldet, a rozmarint és a czifra levelű salátát . . . szóval mindent, a mi zöld, az áldott zöldet általában az ő egyszerű és mégis gazdag változataival. A zöldet, mely annyira megnyugtatólag hat a test és a lélekre.

A lombardiai mezők közepett született; ivadéka volt egy nemzedéknek, mely, ki tudja, hány év óta turkált már a zöld fű között, s így a zöld szín s a csendes természet iránti szeretet már vé-

rében volt és nemcsak szerette, de értette is annak titokzatos hangjait. S mert annyira szerette a növényeket, három-négy faládjában a házfedél cserepein egy kis darab zöld világot alkotott magának. Kis része volt ez a szabad természetnek, melyről minden éjjel álmodott.

Ha azután egy kis friss levegőt akart szivni, vasárnaponként a Boazze Cascinéba sietett. Csak néhány mérföldnyi távolságra esik ez a porta Romanától, egészen közel Chiaravalléhoz, a buja zöld növényzet őshazájához, hol a hosszú s széles smaragdzöld színű rétek a végtelenbe nyulnak a szürke fűzek s reszkető nyárfák között.

Botta Paolino, ki a szerencsétlenség után Cesarino családját befogadta, Demetrio anyja nővérének volt fia és így neki unokatestvére volt. Már azon időtől fogva szerették egymást, mikor a Pianelliék még San Donatóban — mely határos volt a Cascinéval — laktak. Bár nem beszéltek róla, most is mindig nagyon örömet találtak egymással.

A hosszú vasárnapi délutánokon át a két unokatestvér nekidőlt a baromfiudvar falának és szemeiket az előttök elterülő végtelen, zöld réteken legeltetve, el-elbeszélgetett a gazdaságról, az adóról, a növényekről, a gazdasági reformokról, melyeket azonban senki sem köteles elfogadni.

Máskor halászni mentek a csatornához, vagy a templom melletti vizkiöntéshez; mikor azután be-

sötétedett, a kir. hivatalnok Rogerodonál vasutra ült és egészen kifáradva, visszatért a városba; de feje tele volt sok zöld füvel, akár egy szénás szekér. Szénakaszálás idején a pompás széna illatot még lefekvéskor is érezni vélte és reggel, mikor fölkel, örömmel talált néhány szál szénát csizmájának talpán.

Az első szobában, mely előszoba és szalon volt egyszersmind, egy almárium, egy asztalka, néhány szék és egy öreg egyenes hátú, rézszeeggel kivert bőr-karosszék állott. A másik szobában egy ó-divatu térdeplő, felette egy ősrégi feszülettel. — E néhány darab képezte az egykori fény maradványait. A harmadik szoba alvószobául és szükség esetén konyhául is szolgált. Rendesen azonban Demetrio házon kívül ebédelt, télen a Spardi-utczában egy vendéglőben, nyáron szép időben a város kapuin kívül »Samaritana«-nál vagy »Orcello«-nál, néha pedig épen egészen Sestóba vagy Cognolába ment.

A három ablak és kis folyosó egy szük, kut-mélységű udvarra nyilott, de a szem azért messze ellátott egy csomó házfödél fölött, mely egymásra halmozódva, egyik a másik hátán látszott lenni.

Valamennyi egyforma égett-barna színű volt, padláslyukak, kiálló mansard-ablakok, messzelátóul szolgáló erkélyekkel. A házfödelek különböző csucokban végződtek. Egyik széles volt, mint egy óriási ásító fekete száj, másik mintha sisak, ernyő,

főkötő formában vasból kalapot viselne fején, szóval egész tömege a különböző alakzatoknak, melyek a félhomályban és a világos éjeken mozogni, élni látszottak.

Már a böjt második vasárnapja volt. Márczius jól viselte magát és a szép idő karöltve közeledett a tavasszal.

A nap élénken, vigan süttött be a három kis ablakon át. Fönn a házfödeleken a friss reggeli szellő lengedezett és itt-ott valamelyik magasabb erkély vagy terasszeről lecsüngött a bodza zöld ága.

Demetrio befűzve tűjét, ünnepi nadrágját foltozta; kénytelen volt vele, mert szeretett rendszeren ruházkodni, és nem volt miből költekeznie. Halkan dudolgatott és időnként fölpillantott a pompás toronyórára, mely vereses színűen, könnyed terracotta diszítéseiével, a sok rendetlen házfedél közül mint egy glédában álló katona magaslott ki. Vagy pedig a dómnak egy kis látható részét bámulta elragadtatással; egy darab márvány-csipkét, melynek a kék ég szolgált hátterül és reszketni látszott a reggeli rózsás ködben. Hat órát ütött, midőn belépett hozzá Giovan dell'Orghen, hozva, mint rendszeren, egy csupor tejet és friss kenyeret a reggelihez.

Giovan dell'Orghen-nek hívták, mert S. Antonioban és más templomokban az orgona sípjait huzgálta.

Negyvennyolczban jött Milanóba, apja köszö-

rüs kocsija után gyalogolva és azóta itt maradt, mint hegyeinek kavicsa, melyet az eső lefelé gurít. A milanói tájszólás mellett még emlékében maradt valami az ő régi »terteufel« nyelvéből, melyet Demetrio, hogy neki örömet okozzon, úgy tett, mintha értené. A szegény ember mindenféle mesterséget végigpróbált már életében: volt kertész, köszörüs, mindenes, sekrestyés, de megöregedett, megsiketült, lábai elgyöngültek és végre arra fanyalodott, hogy az orgona sípjait huzza és a conservatorium növendékeinek bőgőit, gordonkáit czipelgesse. Ő is egy neme volt a művésznek, csak hogy sorsa arra kényszeríté, hogy fönn lakjék a háztető csucsában egy kis lyukban, két lépcsővel följebb, mint Demetrio.

— Hány órakor van mise S. Antonioban? — kiáltá emez.

— Fél tizenegyre — viszonzá a siket — ki értett hozzá, mint kell a szavakat reptükben elfogni. — Egy chinai misszionárius, hosszú czopfos püspöktől hallottam, ki a kis négerek fölszabadításán fáradozik Milanoban. — Giovan dell'Orghen nevetett, mert a püspök czopfjára gondolt. Ma nem huzom a sipokat, mert az ünnepre kell harangoznom, majd mindjárt hallani fogja, milyen hangversenyt csapok! — És a szegény ördög újra nevetett, föl-emelve tisztára mosakodott, kicsi szakállal körített, majdnem fénylő arczát, melyet a tavasz előhírnökéül, egy szalmakalap árnyékolt.

— Elhoztam a tejet és a fehér kenyeret, most vették ki a kemenczéből — folytatá, mialatt a holmikát az asztalra rakta, — sietek, mert a pap reggelit is ígért mára.

— Addio, boldog ember! — kiáltá neki Demetrio és gondolá, midőn a másik kiment: — Mije hiányzik ennek a boldogsághoz? talán ha egy inggel többje lenne, szívében más vágyak is keletkeznének. Ha nincs is mindig czipő a lábán, nem busul rajta: fapapucsban jár . . . A ki kevéssel megelégszik, az boldog, gazdag és minden, a mi lenni óhajt. Tulajdonképen az én maximám is ez: nincs hálátlanabb mesterség, mint ha az ember a lehetetlent akarja!

Balzalotti lovag atyai intései meggyőzték, hogy a szárnak a fejét nem szokás lúg- és szappannal megmosni. Carrobioban nem mutatta többé magát. Még jött hozzá néhány elkésett adós, de ezeket egyenesen Malegnanoba, a tehetséges Chiesa Isidor urhoz küldte. — Mit! mit! talán bizony fölémészti magát, föláldozza egészségét, pénzét, kompromittálja tekintélyét, becsületét . . . egy . . . egy *bella pigotta* szép szemeiért? Szép név, mondhatom; bizony csunya dolog, hogy némely embernek nincs egyéb dolga, mint az ilyen neveket kigondolni!

Nem, nem, világért sem akarná újból kezdeni . . . Köszönöm szépen, micsoda szerepet játszana, ha abba a házba visszatérne? — És elpirult már erre a gondolatra is. — Odahaza meg voltak

virágcserepei, három kaliczka kanárral és még egy galambot is szándékozott vásárolni. Az állatok, ezek legalább eszélyesek és ameddig csak lehet, kimutatják hálájukat. De az asszonyok . . . — Távol tőlem! Nincs nekem időm bábuzni.

Meggyújtotta a borszeszt a forraló alatt, kis lábost tett reá egy kevés vajjal, egy szekrényből kivett néhány a Cascineből hozott tojást és a midőn azok megsültek a vajban, a tejes csuport állította a forralóra. A legokosabb kis kanáriát, Amorettót, meghivta, tartson vele. Kinyitá az egyik kaliczka ajtaját, a kis madár az asztalra repült és csipkedni kezdett.

Nehogy hiába töltse idejét az evéssel és hogy lelki üdvét is elősegítse, kinyitotta régi Kempisét és a tálakon át szemeit végigfuttatá a könyv sorain. Elnyútt, vaskos kötet volt; lapjait csak bajjal tartotta már össze a régi bőrkötés, melyen látható volt még néhány aranyos cifrázat maradványa. Kétszáz éves példány volt és kötése is ezen korból származhatott; bizony ennyi idő alatt volt ideje elkopni, mert sok mennyországot reménylő kéz forgatta ezalatt. Demetrio nagy becsben tartotta, mert az anyjái volt, ki viszont azt az övétől örökölte és valamennyien böngésztek benne és nem egyszer merítették vigaszt belőle. A könyv ósdi betűi azt mondták ama helyen, hol Demetrio fölütötte:

— Bevallom magamnak az én nagy tévedésemet és gyarlóságomat előtted, oh Uram!

Giovan dell'Orghen a siketek vak bizalmával harangozni kezdett.

És a könyv mondá:

— Sokszor kicsi az ok, a mely elszomorít és lever.

— Ez igaz — gondolá Demetrio, — sokszor a légy szárnyánál is kisebb ok elcsüggeszt, kishitűvé tesz bennünket.

A kanári madarak a harangzúgás által föltüzelve, csattogtak, énekeltek.

— Erősen el vagyok tökéelve cselekedni és mégis a legcsekélyebb akadály kétségekkel tölti be szívem . . .

Demetrio szemrehányást vélt a könyvből kiolvasni és behunyta kissé szemeit, mintha tekintetével lelkiismeretét akarná kifürkészni. Midőn fölnyitá, két idegen szem tekintete meredt reája fürkészőleg.

— Ki tanított meg az utra te gyalázatos állat?

— Huh! — válaszolá Giovedi, ki a nagybácsi szavaiból némi gyöngédséget érezett ki. És igaza volt. Ez a jóakaró elnézés a világ legrutabb állata iránt akkor keletkezett szívében, midőn egy reggel a temetőbe ment Cesarino sírjára kis emléket tétetni és ott találta az ebet harmattól nedvesen, lábaival a sáros, agyagos földben, orrát lábai közé dugva, mintha csak látogatni jött volna valakit.

Midőn Demetrio a kutya fejét az asztal mellett meglátta, előtte lebegett a kutya agyaggal sáros lába. Nem volt többé bátorsága a szegény, kenyérért könyörgő állatot elkergetni. Hisz Giovedi mit sem adhatott el, még farkát sem, hogy éhségét csillapítsa és azért ugatása szájalomra gerjeszté.

Egy darab friss kenyeret dobott neki, de a kutya nem nyult hozzá, mintha csak meg lett volna mérgezve. Okos, szeretetteljes szemeivel hol a nagybácsira, hol az ajtóra nézett és igen nyugtalannak látszott.

Néhány percz mulva Demetrio lépéseket hallott a lépcsőn, az ajtó kinyilott és keretében megjelent Arabella.

— Te vagy? — kiáltá a nagybácsi, elejtve villáját.

A szegény kis leány egyszerű, sötét ruhájában, gyászfátyollal fején, kis fekete kendővel nyakán, egészen halvány volt sötét öltönyében. Kezeit összekulcsolva tartá kis imakönyve felett, néhány lépést tett előre és csöndesen bólintott fejével, mintha mondaná: — Én vagyok.

De hang nem jött ki a torkán. Reszketett a szégyen és fölindulástól.

— Mit akarsz? Ki kísért el?

— Ferruccio.

— Ül le.

— Bácsi! — kérdé a kis leány, tágra nyitva bársonyos szemeit — igazán haragszik reánk?

— Nem haragszom senkire, de itthon ülök, — sietett a bácsi minden teketória nélkül felelni.

— Ne hagyjon el minket bácsi, könnyörüljön rajtunk, könnyörüljön! . . .

Arabella hangja ellágyult és siróvá vált, bármennyire is iparkodott könnyeit elfojtani.

A bácsi vállat vont és dörmögé:

— Nem vagyok én . . .

— Ha hibáztunk bácsi — folytatá a siró hang — bocsásson meg nekünk ez egyszer. A mama egész nap sir.

— Ő küldött téged? — kiáltá túlzott nyereséggel a bácsi.

— Nem, nem is tudja, hogy eljöttem. Azt mondtam, a misére megyek Ferruccioval, ki a lépcsőn vár reám. Giovedì is velem jött.

— Huh! — ugatott a kutya, midőn nevét hallá említeni és majd a kis leányra, majd a nagybácsira nézett.

— Szegény mama, egész lázban van. Tehetetlenségében sajnálni lehet őt. A nagypapa tanácsára viselte így magát, de most belátja ő is, hogy igaza volt.

— Kinek volt igaza? — kérdé gunyos mosolylyal a bácsi, fogait mutatva.

— Önnek, bácsi . . .

— Ah! tudom. Szépen köszönöm.

— Nincs többé mit ennünk. A boltosok semmit sem adnak már hitelbe. Tegnap és tegnap-

előtt még csak elláttam valahogy a házat, Ferruccio eladta az arany érmemet, a mit a vizsgán kaptam, de így nem folytathatjuk, nem lehet. A gyermekek szájalomra méltók . . .

Arabella hangja elfult a zokogásban, de volt ereje a sirást leküzdeni, talán abbeli félelmében, hogy nem lesz ideje minden mondani valóját elmondani.

— A szegény papánk emlékére kérem bácsi, ne vonja meg tőlünk jóakarátát . . .

Most a kutya föltette lábait Demetrio térdeire.

Megértette, hogy a kis leány meg akarja a bácsi szívét indítani. A gyermek siró hangja egész reszketésbe hozta a szegény ebet.

Demetrio e támadás alatt összezsugorodott, mint egy száraz levél. Arczizmai megrándultak vastag arczbőre alatt. Nem volt többé az a hiszékeny, jó bolond, mint egykoron: Balzalotti lovag tanítása nem ment kárba. Az asszonyok többé vagy kevésbbé mind komédiásnék, főleg bizonyos asszonyok . . .

— Ugy, talán bizony az én hibám, hogy éheztek, — dörmögé a bácsi, székén fészkelődve. — Ezt is fogják mondani. Hisz én tolvaj, zsarnok, türehetetlen vagyok és ha nektek egy jó tanácsot adok, csak a saját érdekemben teszem, ez tudni való. Hisz nálam a pénz fazék számra áll a pinczében . . . Jer közelebb, egyél! —

Demetrio reszkető kézzel csészébe öntötte a

tejet, oda toltta az asztal szélére és egy zsemlét tett melléje.

— És ön? — rebegé a leányka.

— Egyél, ne mókázz. — Persze . . . a többiek tudnak szájaskodni, de ha néhány garasról van szó, akkor Malegnanoban maradnak . . . És én vagyok a tolvaj, az á . . . ruló . . . De egyél már, ne hozz ki a türelmemből.

Arabella az asztalhoz közeledett, enni kezdett, mintha csak azért tenné, hogy engedelmeskedjék és ne izgassa tovább nagybátyját.

De az első néhány meleg korty után orczái kipirultak és szemei az örömtől csillogva néztek a pohár fenekére.

Demetrio hiába iparkodott főnökének intéseit emlékébe visszaidézni, e perczben csak három éhenhaló gyermeket látott maga előtt. Vagy keresztény az ember, vagy nem és bármily hibás is legyen az az asszony, három ártatlant még sem hagyhat az utcán veszni.

A tejes bögrébe behullottak Arabella könyei is és ezeket is lenyelte kenyeréhez.

Demetrio le s föl járt a szobában és mintha magában beszélne, folytatá:

— És miért ne akarnék rajtatok segíteni? talán szivtelenebb vagyok kutyátoknál? . . . Megpróbáltam a nyomort én is, tudom, milyen az ize, de a nyomor ellen csak egy orvosság van: munkakedv és takarékoság, takarékoság és munkakedv.

Az előbb apádra hivatkoztál. Ha mindent tudnál . . .
Ha ő itt lenne és láthatná . . .

— Oh bácsi, bácsi! . . . — kiáltá a gyermek, zsebkendőjét szemeihez emelve és zokogásban kitörve.

— Mi az?

— Tudok mindent . . .

— Mit tudsz?

— Mondja, hogy nem igaz.

— Mit mondtak neked?

— Hogy a papa megölte magát.

— Kicsoda? — Demetrio gyors, gyűlöletteljes mozdulattal emelte föl összeszorított ökleit, mintha leütni akarná a gyilkost, a ki szólni merészelt. Szemei elhomályosodtak, szive majd meghasadt a szegény kis lány görcsös, fuldokló zokogásának láttára.

Összeszorult torokkal, fölháborodva támaszkodott kezeivel a szék támlájára, melyen a gyermek ült; várt, hogy a kis leány bevégezze a sirást. — De látva, hogy az nem bírja abba hagyni, lassan fölemelte egyik kezét, mely mintha oda lett volna szegezve a székhez és gyöngéden Arabella fejére tette.

A kis leány e mozdulatból gyöngédséget érzett ki és szive majd megrepedt. De a bácsi nem volt képes e perczben szavakat találni, annyira összeszorítá szivét a fájdalom. Szemei megteltek könnyekkel, melyeket durva pamut zsebkendőjével erővel törült le.

Arabella, mikor képes volt újra szóhoz jutni, elbeszélte, miként egy este, mikor a kutra vizért ment, hallotta, midőn a lépcsőn Ferruccio, a padlásra mutatva, egy másik fiúnak elbeszélte, hogy Cesarino ur ott akasztotta föl magát. Azt hitte, rögtön meghal ijedtében; de azonnal megértette, hogy mamája mit sem tud a dolgról és hogy az emberek eltitkolják előtte a valót.

Ha bele nem halt eddig fájdalmába, csak a fájdalmas szűz Máriának köszönheti, a ki könyörült rajta, de most, most nem bírja tovább.

— Nem, Demetrio bácsi, nem bírok többé magammal! — kiáltá, karjait a bácsi nyaka körül fonva és könyes, halvány arczát a férfi durva, vörös ábrázatára hajtva. — Nem bírom ki tovább . . . és a szívem igazán meghasad, ha nem segít rajtam . . . Mondjon meg nekem mindent . . . óh Istenem! óh szegény papám! Mondja, hogy nem igaz . . . Mit vétettünk, én Istenem! óh Madonna, Madonna!

Arabella a Madonna nevét végtelen kétségbeeséssel ejtette ki és kevéssel utána Demetrio érezte, hogy a kis leány ellankad karjai között.

— Arabella, szegény gyermekem, — mondá egy hang, melyben Demetrio nehezen ismert a magáéra, annyira lelke mélyéből szólott. És csakugyan mintha egy új szellem szállta volna meg és működne benne, leültette a kis leányt, letörülte verejtékes arczát, az asztalhoz támasztá és szaladt eczetért,

megdörzsölte vele homlokát és ütereit és szeretetteljes szavakkal bátorítá őt és végre kényszeríté egy darab rumos czukrot is megizlelni. Midőn végre látta, hogy a kis leány orczái ismét életet nyernek, hirtelen kabátot öltött, kevés pénzt vett magához, kalapját, botját és egy venyige-kosarat keresett elő és újból bátorítani kezdé a kis leányt:

— Menjünk — mondá — az uton majd kényelmesen beszélhetünk. Egyelőre nem kell semmit sem szólnod; nagy szerencsétlenség volt mindnyájunkra a levegő jót fog neked tenni Nem akarsz karomra támaszkodni? Töröld le szemeidet.

Kimentek. Giovedi előre szaladt, de minden lépcsőfoknál visszafordult a bácsi s hugához és csaholt. A kapu alatt Ferruccio várt reájok, Demetrio reá bizta a kosarat és pénzt s utasításokat adott neki a bevásárlásra. Mellékutczákon át mentek a Carrobio-utczába. Demetrio koronként gyanakodva fordult vissza, mintha félne ama bizonyos tanácsok után Balzalotti lovaggal összetalálkozni.

V.

Az első csata meg volt nyerve; de Demetrio még azon nap, hogy újra átlépte sógornője házának küszöbét, tisztába akarta hozni a dolgot és gyorsan akart működni, mint a sebész, ki rendíthetlen hidegvérrel vág, a meddig annak szükségét látja és nem figyel a beteg jajkiáltásaira. Beatrice kénytelen volt megadni magát és fejet hajtani. Demetrio keveset törődött vele, nem érette, de a gyermekek miatt jött. A számadásokkal hamar meglettek. Cesarino után nem maradt egyéb, mint egy iczi-piczi katonai nyugdíj, nyolczvan lirácska évenként.

Beatrice hozománya a levegőben függött, papájának senki sem hitelezett többé egy fityinget sem. A nagy és kis sürgősen fizetendő adósságok ötezer lirára rugtak, azonfelül itt volt a Martini-nek fizetendő kötelezettség és még ez nem volt minden. Élni is kellett és öt személynek ruházkodni. Ezen követelményeknek csak úgy felelhetett meg Demetrio, hogy hozzányult kicsi, összekuporgatott tőkéjéhez és odaadta fizetését is.

Rögtön irgalom nélkül mindent eladni kezdett, a mi nem volt okvetlen szükséges; a háziurat egy nagyobb összeggel hallgatásra birta és a boltokban részleteket fizetett. De ez csak egy csöpp volt a tengerbe. Hogy a nagy adósságokat kifizethesse és

főleg a titkos Martini-félét, irt unokatestvérének a Boazze majorba, a ki gazdag és igen jószívú ember volt és azonnal rokona rendelkezésére bocsátott egy takarékpénztári könyvecskét.

Paolino testvérként szerette Demetriót és sokszor használta őt ügyeiben, ha tőkénének elhelyezéséről volt szó, vagy az értékpapírok szelvényeinek beváltásánál, vagy más ilyen ügyek lebonyolításánál, melyekben Demetrio bizonyos jártassággal birt. — Paolino, midőn a takarékpénztári könyvet elküldte, levelet is irt neki, telve nagybetűs szavakkal:

Kedves Unokatestvér.

A mit testvéreid Gyermekéiért teszesz, Szent dolog és meg fog érette Áldani az ég. Még nem feledtem el, mennyi jót tett velem a Te szegény anyád és azért tekintsd az én Pénzemet Tiednek és akkor add meg, a mikor Tudod és kérlek ne is Köszönd. Köszöntsd sógornédát Carolina nővérem nevében is.

Szerető rokonod

Botta Paolino.

Pianelliék rövid, a Cascinében való tartózkodása óta a sógorné élénk emlékében maradt a hosszú Paolinonak. Annyira, hogy nemcsak étvágyát veszté, de egészen le volt hangolva. Carolina ezen szimptomákat a tavasznak tudta be. A jó nővér maga a sziv és jóság volt; folyton lábfájós lévén, erővel magnéziát akart fivérének beadni; de Pao-

lino tudta, hogy az ő baját nem lehet orvossággal meggyógyítani. Feje telve volt tervekkel, szive remény és félelemmel és örömmel ragadta meg az alkalmat, hogy segíthessen amaz asszony családján, kinek képe szívébe vésődött . . .

Demetrio folytatta az eladást. A zongora is utnak indult és a háromszáz lirával, melyet kaptak érte, újabb hitelt nyitottak a péknél. A zene szép dolog, de csak ebéd után. A kis bronz ütőóráért és néhány bronz gyertyatartóért újabb ötven lirát vettek be. Egy nagy tajtékpipáért, csupa meztelen nőalakokkal, huszonöt lirát ajánlott egy kereskedő; leszámítva, hogy a pipa úgy is socking volt, különben se vehették hasznát.

Demetrio egyik kézzel bevette a pénzt, a másikkal kiadta, azt képzelve, képes lesz ily módon a lyukakat betömni. Beatrice alvajáróként nézte a vásárt, mely házát egy ószeres boltjává változtatta. Különböző alakok jöttek föl most hozzája, körülnéztek, kissé alkudoztak és azután képek, asztalok, rámak, butorok vándoroltak le a lépcsőn . . . A szerencsétlen asszony azt hitte, álmodik, csak hogy álmát nem követte ébredés. Ha néha megkísérelte panaszkodni, ellenkezni, megvédeni a kis holmiját, a sógor ott állt mint a börtönőr: keményen, elhatározottan, hajthatatlanul.

— Ne felejtse el, hogy maga hivatott — mondá. — Vagy én parancsolok, vagy maga. Ha nem tetszik, veszem a kalapomat és megyek . . .

És mivel másfelől mitsem remélhetett, a szegény asszony kénytelen volt fejet hajtani, hallgatni, könyeit lenyelni és titokban egyet-mást eldugni az elől a borzasztó ember elől, kit megszállt az eladási düh.

Pardiné, kinek egy megindító levélben elbeszélte összes bajait és segítségeért könyörgött, ségédkezett neki a sógor kijátszásában. Palmirához küldte titokban néhány kedves ékszerét, melyhez különös emlékek fűzték és úgy könyörgött barát-nőjéhez, mint a boldogságos szűzhöz.

Pardiné tulajdonképen jószívű asszony volt és végtelen sajnálatot érzett e szerencsétlen iránt. Talán a lelkiismeret is furdalta ama rossz miatt, melyet Cesarinonak tett. Azért megigérte, hogy mindent elkövet, a mi tehetségében áll a szegény özvegy sorsának könnyítésére. Titokban azonnal kevés pénzt küldött a szerencsétlen asszonynak, hogy legalább egy gyásztűt vásárolhasson.

De a vihar akkor tört ki igazán, midőn, úgy húsz nappal Cesarino halála után, Elisa a varrónő elhozta Beatrice és gyermekei számára a gyászruhákat. Véletlen Demetrio épen ott volt. Ijesztő módon fogadta a szép kis szökét.

— Micsoda ruhák ezek? Ki rendelte? — kérdé nyersen és iparkodott a dobozba nézni.

Elisa, a szőke Elisa, ki bájosan használta a milánói tájszólást, felelé:

— Mi ez? A vámnál vagyunk talán?

— Hasztalan beszéd! — kiáltá rögtön hevesen Demetrio, — én mitsem rendeltem, tehát vigye a ruhákat azonnal vissza.

— Hogyan, visszavigyem?

— Igen, vissza. — Mitsem rendeltem.

— De én azt sem tudom, ön kicsoda.

— Ha nem tudja, hát kérdezzen meg valakit. Én csak azért fizetek, a mit megrendeltem.

Beatrice e heves szóváltásra kiszaladt és iparkodott Demetrioval megértetni, hogy igen szerény gyászruhákról van szó, melyeket ő rendelt; de a sógor semmiről sem akart hallani.

— Vagy én fizetek, vagy nem, vagy én parancsolok, vagy nem. A ruhákat nem fogadom el, vitesse vissza és gyorsan.

Beatrice szemeihez emelte zsebkendőjét, beszaladt és kiáltá:

— Ez sok! Nem bírom ki tovább.

De a párbeszédnek még folytatása volt a szép szőke és a sólyomtekintetű medve között. A varrónő iparkodott a lakásba hatolni, Demetrio be akarta zárni az ajtót orra előtt. Egy perczig küzdöttek az ajtó előtt, de azután Elisa, ki elveszté türelmét és mivel Beatrice könyei és viseletéből könnyen kimagyarázta, milyen zsarnokkal van dolga, megerezte nyelveckéjét és ékesszólását, mely másnemű volt ugyan, mint Demosthenesé, de azért jobban örült husz gőzmalomnál.

Demetrio, a ki föl volt izgatva és egészen

betelt a rend és takarékoság eszméjével, folyton e két mondatot hajtá:

— Nem fizetek semmit . . . nem rendeltem semmit . . .

Mindig hangosabban beszélt, kezeivel iparkodott elkergetni ezt a darazsat, ki-kikapva a tanulóleány kezeiből a dobozt, ki erővel be akart a lakásba hatolni, nagyokat döfve Demetrión. Olyan kettős következett most, hogy valamennyi szomszéd összeszaladt.

Egy darabig csak egyes szavakat lehetett hallani: Kicsoda? Én? Maga? Igen? El innét! (és rögtön megteltek emberekkel az ablakok). És így folyt a párbeszéd egy darabig. De midőn Demetrio száján kiszaladt a »kofa« szó, akkor vége volt a kis varrónő türelmének. Elisa hangja egyszerre rikácsoló lett és olyan litániába kezdett, mely Noe bárkájának összes állatait egybefoglalá a skorpiótól kezdve a denevérig. Minek nem nevezte el a szegény embert? Hasonlítá egy leégett gyertyavéghez, husvéti viaszgyertyához, régi imakönyv pergamentjéhez, csizmahuzóhoz, kitört lábu székhez; csupa lehetetlen képletekben beszélve, melyek azonban a fiatal leány képzeletében és a pillanat dühében helyén látszottak lenni. Nem volt többé asszony, de egy trombita.

Demetriónak egyszerre elállt a szava erre a szóárra. Látva, hogy a lépcső, az udvar megtelik emberekkel, az ablakok fejekkel, nem akarta nö-

veszteni a botrányt és egy energikus lökéssel kitaszította a leányt az előszobából. Bezárta az ajtót, reáfordította a kulcsot és mialatt Elisa a lépcsőn veszettül ordított, fokozva a szomszédok kíváncsiságát és pletykavágyát, ő Beatrice keresésére indult és rekedt, megtört hangon újra hangoztatta örökös dilemmájának két mondatát:

— Vagy én parancsolok vagy maga, vagy én fizetek vagy maga, vagy szüksége van reám vagy nincs, vagy maradok vagy megyek . . .

Beatrice szenvedély és könnyektől fuladozva szaladt öltözködni, dühösen távozott, becsapva az ajtókat maga után.

VI.

— Asszonyi szörnyetegek! — Demetrio e heves jelenet óta nem szünt meg e szavakat ismételni és kezét halántékára szorítja.

Az ilyen többé vagy kevésbé heves jelenetek hetenként egy-kétszer ismétlődtek és igazán a sebész állhatatosságával kellett birnia, hogy hidegvérrel eltűrni bírja áldozatának kiabálásait, könnyeit, gyűlöletét.

Ha már nem bírta ki tovább, otthon maradt három-négy napig. Akkor azonnal érkezett számára kis levélke, vagy Arabella jött őt megengesztelni és reávette, térjen újra vissza a harctérre, a hol

ha nem is haltak meg a kétségbeeséstől, meghaltak volna nélküle az éhségtől.

És így tartott ez az egész bőjtön át.

Az egyik fél folyton a napi szükségleten, a kenyér- és leves-kérdésen törte a fejét és azon, mily életmód volna a legézszerűbb a család számára.

A másik fél pedig titokban lerombolt, ellentmondott, álnokoskodott és a holmikát eldugni iparkodott.

Ennek következménye növekedő gyűlölet lett mindkét részről. Pedig mennyivel hamarább czélt érnek, ha képesek lettek volna egymást megérteni, segíteni.

Beatrice minden alkalommal engedni volt kénytelen és eltűrni ama vasmarok ütéseit, mely naponként kenyeret hozott gyermekeinek.

Midőn már nem bírta ki tovább, Palmirához szaladt lelkén könnyíteni; az mindig készen volt igazat adni neki, szánni őt és újabb ellentállásra ösztökélni.

— Nem elég, hogy nem enged férjemért gyászt viselni, még arra is kényszerít, hogy olyast egyem, a mit nem bírok lenyelni. Csakhogy egy krajczárt megtakarítson, képes régi halat, magától mozgó sajtot a házba hozni. Még egy kiszolgálónét sem szabad tartanom: mindent magamnak kell tennem; igazán nem tudom, mit csinálnék Arabella nélkül. De a szegény gyerek egészen oda van, fogy mint a gyertyaszál!

— És az apád ezt türi? Nem szól semmit?
 — kérde Palmira, ki bizonyos megvető dühvel érdeklődött a nyomorult részletek iránt.

— Az apám folyton azt írja, találjak számára egy kis tőkét, melylyel pörét a kórház ellen bevégezhesse. Demetrio segíthetné őt, nem igaz? De nem akarja. Ha vége lenne a pörnek, megkaphatnám hozományomat, a negyvenezer lirát és visszanyerhetném függetlenségemet.

— És nagy összegre volna szükséged?

— Dehogy, három-négyszáz lirára.

— Akarod, hogy a férjemnek szóljak?

— Jaj nekem, ha Demetrio megtudná!

— De nem fog megtudni semmit sem. Csak lennék én a te helyeden! Te túljó vagy. Nekem nincsenek gyermekeim, de ha lennének: hiéna, tigris tudnék lenni . . .

A sovány, ideges Palmira megrázkódott és sovány karjain csörögtek az ezüst és arany karpereczek. Nem volt rossszívű asszony és mivel föltette magában, hogy azt mások is beismerjék, nem volt nyugta, míg csak nem talált egy jótékony, diskrét egyéniséget, ki a három-négyszáz lirát a perköltségekre följánlja. Ez az egyén nem a csacska Melchisedecco volt, de egy más, igen tiszteletreméltó személy.

Pardiné egy napon saját házában kereste föl e derék egyéniséget és előadta neki a szegény Beatrice ügyét.

— Ösmerem, tudom, miről van szó . . . várjon kevéssé, édes nagysád! — mondá a jóltevő és gondolkozni kezdett, mialatt összeszorítá ajkait és fejével bólintott.

Miután egy darab ideig gondolkodott, folytatá:

— Minden esetre folytatni kell a pört, kell egy kis áldozatot hozni, annyival is inkább, mert az összeg, a melyről szó van, nem nagy. Ha nem lenne ama másik is szóban, én magam is tudnék módot találni . . . Vagy ha legalább nagy titokban lehetne a dolgot tartani . . . De lássa édesem, én a főnök vagyok, ő alárendeltem és a hivatalos illem folytán . . .

— De hiszen Beatrice az első, a kinek érdekében van a dolgot titokban tartani.

— Jól van, előbb majd tájékozni fogom magamat, beszélek az ügyvéddel és meglátom, segíthetünk-e ama szegény asszonyon . . . Nagyon viszatetsző dolog egy szegény asszonyt sirni látni.

Olyan jól rendezték a dolgot, hogy néhány nappal később Palmira egy borítékban nagy titokban száz lirát vitt egy befolyásos egyén, egy valódi hivatali kapacitás nevében, kinek nevét fülébe súgta Beatricenek. A szegény asszony örömmel hallotta, hogy egy olyan tekintélyes ember azt találja, az ő apjának igaza van, sőt még fölbátorítja a pör folytatására és ahhoz még pénzzel is hozzájárul.

A pénzt azonnal elküldte atyjának Melegnoba. Demetrio mit sem vett észre. Éjjel-nappal

azon törte a fejét, miként lehetne gazdálkodóbban élni.

Egy napon Balzalotti lovag félrehívta és így szólt hozzá:

— Valamit mondanék önnek, Pianelli. Egy jó barátom Novarából ügyei miatt néhány hónapot Milanóban kénytelen tölteni és irt nekem, találjak számára egy vagy két kis szobát a belvárosban. Nincs másra szüksége, mint egy ágy, egy almáriom, egy asztal és néhány székre a szobában; nem akar vendéglőben lakni és örömetst fizetne huszonöt-harmincz lirát havonként. Eszembe jutott, hogy talán sógornőjének házában lehetne őt elhelyeznünk.

— Hogyne! — kiáltá Demetrio, ki megörült annak a kilátásnak, jövedelmöket huszonöt-harmincz lirával havonként szaporíthatni; ez nagy segítség lett volna a háztartásra. — Hogyne, sőt végtelen köszönöm, lovag úr, a miért reánk gondolt. A szobák barátságosak és könnyen elkülöníthetők külön bejárással.

— Nagyon jól van, azonnal irni fogok jó barátomnak Novarába. Ha netalán valami előleget adhatnék . . . —

— De kérem, kérem . . . ez egészen fölösleges.

— Jól van — felelé a lovag elgondolkozva. Azután kis vártatva folytatá:

— Ön az, a ki nekem egy kis fiút az árvaházba ajánlott?

— Azaz nagyon boldog lennék, ha ott egy üres hely lenne.

— Irja meg folyamodványát. Az ördögbe is, ha valaha, úgy most van okunk pártfogásunkat érvényesíteni. Csak folyamodjék, támogatni fogjuk; én is a bizottsági tagok között vagyok.

— Igazán? Ez valóban nagy jótétemény lenne.

Demetrio mindezen kedvező eseményekben a Gondviselés ujját látta. A jó ember, ki szokva volt távol a világtól, kis padlásszobában élni, nem is álmodta, mily különböző érdekek mozgatják az események kerekeit.

Nem gondolt eddig reá, mily hasznot huzhatnának, ha két szobát kibérelnének. Azután ha sikerülne nekik egy fiút az árvaházba adni, ismét egy tehertől szabadulnának. Bizonyos, hogy mozognunk kell, ha valamit elérni akarunk, mert a sült galamb nem repül a szájunkba. És a földolog, hogy az emberek érdeklődjenek irántunk, főként pedig fölebbvalóink, a kik mindenfelé birnak befolyással. A büszkeség a gazdagok lova; a szegény ember örüljön, ha gyalog járhat.

VII.

A csapás, mely Arabella családját érte, a kis leányra is nagy hatással volt és egészen megváltoztatta őt. Nem volt többé gyermek, mert megismerte már a szenvedést és nem volt még nő, mert nem szenvedett még eleget, arcza azonban megnyult a bánattól, nagy szemei gondolkozóan néztek a világba, szemöldökei között kis ráncz képződött és a szegény kis leány örökös félelemben élt, újabb szerencsétlenség, baj vagy veszekedéstől tartva.

Az elnyomott könyek, a rossz és kevés étkezés, mert sokszor tetette magát, hogy jóllakott, mikor még éhes volt, a nyughatatlan éjek, mikor gyakran álmatlanul hanykolódott ágyában vagy föl-ijedt egy váratlan kutyaugatásra Hányszor képzelte Giovedit a lépcsőn nyöszörögni hallani! és egy más hangot is, mely alamizsnáért könyörög!

Bármennyire is iparkodott Demetrio bácsi a szomorú tényeket elpalástolni, némely részleteket tagadni, Arabella nem kételkedett többé, hogy az ő papája megölte magát, ott fönna ama borzasztó padláson, ama fekete gerendák között a házfödél alatt, ott ama tömör padlásajtó mögött, melyet éjente rémesen zörgetett meg a szél. A sötétben mindig ama fekete nyilást látta, mely misztikus örvényként lebegett előtte, telve pókhálók és rémes

dolgokkal; és jaj volt neki, ha végre kimerültségében, az ily rémes képletek közepett, az álmom elnyomta. Egy ijedt kiáltásra fölrezzent, önmaga kiáltott rémes álmában, verejték gyöngyözött homlokán, szive hevesen vert, úgy figyelt minden legkisebb neszre. Úgy tetszett neki, mintha valaki halk léptekkel a szobában járna, megkerülné ágyát, félénken, segílyt keresve. Mig végre egy hang vagy jobban mondva egy túlvilági szellem átjárná kis testét és a halál borzongásait hagyná maga után. Nem habozott volna egy perczig sem vérét ontani, ha ez által képes lett volna megnyugtatni ama bolygó, elkárhozott lelket, ha elhallgattathatta volna ama hangot, mely érthetetlen dolgokat sugdosott neki fülébe a sötétben.

Türelmetlenül, szivdobogva várta első áldozásának napját. Talán ekkor majd megkönnyöül rajta az Isten és meghallgatja könnyörgéseit. Ha nagyobb lenne, rögtön lemondana a világról, levágná haját — azt a szép haját, — feketébe öltözne, elmenne a kórházakba a hittérítőkhöz, mindenüvé, a hol jót gyakorolnak, és nem magáért tenné, de azért, hogy könnyítsen ama nyugtot nem találó, bolygó lelken. És annyira gyötörte önmagát, annyit gondolkozott e fölött, mig végre fölkérte Demetrio bácsit, fizetné ki Martini úrnak a tartozást és a pénzért fordulna Paolino urhoz. Idővel majd visszafizeti az adósságot önkeze munkájával. Ezután rögtön úgy érezte, hogy az a szegény lélek megkönnyebbült. Talán csakugyan

kitalálta, mit susogott neki ama titokzatos hang rég idő óta: azzal vigasztalta magát, hogy idővel megtanulja e hangot megérteni, és egy alkalommal csakugyan megérteni vélte, hogy miséért könyörög. Lassan-lassan megszokta e hangot és kevésbbé félt tőle.

Egyszer egy paptól hallotta, hogy a legmegrögzöttebb gonosztevő is föloldozást nyerhet, ha végperceiben őszintén megbánja bűneit és hogy az élők jó cselekedetei könnyítenek a szegény halotyakon. Tehát volt remény, hogy megmentheti szegény papáját az elkárhozástól: ő érette könyörgött Istenhez.

Egy vasárnapon a Paolino ur által kölcsönzött pénzzel megjelent nagybátyjával együtt Martini urnál, ki egy szerény házacskában lakott a Larga-utczában. Mialatt nagybátyjának karjába kapaszkodva odament, nem birta magától eltávolítani ama titokzatos szellemet, melyet fölizgatott képzelete most mindenütt föltalált, még a tömeg közepette fényes nappal is. Sokszor a legnagyobb megerőltetésébe került vissza nem fordulni utána.

Demetrio magábazárkózottan és fölizgatva ama gondolat által, mily nehéz lépést kell megtennie, nem is vette észre, mikor Arabella karja két-három izben lesiklott az övéről és egész kis teste megremegett, mintha villamos áram érintené.

Alig látott két lépésnyire maga előtt, az izgatottság, a szégyen Martinival találkozni, fátyolt vont

szemeire. Gondolkozott, mit mondjon neki, de nem volt képes két szót sem összefűzni. Csak lelkiismerete mormogta egészen öntudatlanul: — Könnyű magát megölni; a szégyent, a bűnhődést a hátramaradottak szenvedik.

— Idehaza van Martini ur? — kérde Demetrio egy öreg asszonytól, ki pólyás-gyermekkel karjain jött neki ajtót nyitni. Anyja és gyermeke volt a szerencsétlennek.

— Mi tetszik? — kérde az öreg udvariasan.

— Pénzt szeretnék neki általadni — rebegé Demetrio.

— Tessék besétálni. Mindjárt elhivom.

Midőn egy percze egyedül maradtak az előszobában, Demetrio így szólt Arabellához:

— Hagyj egyedül mennem. Várj itt reám . . . Es a bátor férfinak reszkettek térdei.

Az öreg asszony visszatért. Arabella, ama jognál fogva, melyet minden asszony formálhat a gyöngékkal szemben, a gyermek után nyult. Karjaiba vette a kis pólyás babát és az ablakhoz ült vele, hogy jól megnézhesse. Sok mondanivalója volt a kicsikének. Reáhajolt a piczi arcra és eltakarta könyeit. Demetrio rögtön elhagyta az előszobát. Az öreg Martininét kellemesen érintette a kis leány szeretetteljes bánásmódja a gyermek iránt és azonnal bizalmas közléseket tett. Az ő kis Mimije balszülést alatt született, mert anyja meghalt, mielőtt neki életet adott, és most az igazgatóság

elküldi a papáját messze-messze, egészen Szardi-
niába. Áthelyezték minden előléptetés, fizetésemelés
nélkül, egy haszontalan ember vétke miatt, ki ba-
rárságot színlelve, megcsalta őt . . . Mit nem szen-
vedett ez a szegény vértanu ezalatt a négy hónap
alatt! — folytatá az öreg ellágyulva — többet
szenvedett, mint Krisztus a keresztfán!

Az igazgatóság belátta ugyan jóhiszeműségét,
ártatlanságát, de a példa kedvéért meg kellett bünt-
tetni és a legkisebb büntetés még, hogy ugyanazon
fizetéssel egyidőre áthelyezik. A pénzt meg kellett
térítenie, most miből költözködjék egy öreg ass-
zony és gyermekkel olyan messzire! Két háztartást
kell majd vinnie, kénytelen itt hagyni engem a
gyermek és dajkával és ő szegény bánatát viszi
magával . . . Ezt nyeri az ember, ha becsületes!

Mialatt az öreg asszony kiöntötte haragját és
már századszor elbeszélte e történetet, a nélkül,
hogy lelkén könnyíthetett volna, Arabella mindig
jobban a pólyába mélyeszté arczát, melyet oly erő-
vel szorított magához, mintha támaszt keresne, hogy
el ne essék.

Demetrio egy kis szobába lépett, hol a holmik
elszórva, rendetlenül heverték és Martini pakolással
volt elfoglalva. A két férfi először találkozott most
életében.

— Kihez van szerencsém? . . . — kérdé a
házi ur. Igaza volt a szegény anyának, a sors csa-
pásai egészen megtörték a szerencsétlent.

Demetrio lesütötte szemeit, mintha szavait a földön keresné és a falhoz fordulva mormogá:

— Én . . . én . . . Pianelli Cesarino fivére vagyok és amaz adósság miatt jöttem . . .

És hogy mondatát befejezze, két ötszáz bankjegyet huzott ki tárczájából, oda helyezte az íróasztalra néhány könyv fölé és fejét idegesen mozgatta izgatottságában.

Martini, ki nem volt e látogatásra elkészülve, mely egészen váratlanul találta és fölbolygatta legszomorubb emlékeit, az első perczen nem tudta, mit mondjon.

— Ah . . . valóban . . . igazán nem tudom . . . — rebegé.

— Az erkölcsi kárt nem vagyunk képesek megtéríteni, ezt nem; de ha ön képes lenne megbocsátani ama szerencsétlennek . . . ha másért nem is, gyermekei nyugalmaért . . . nagy jótéteményt tesz velök.

A fölindulás elnyomta szavait; lassu, kérő mozdulatot tett.

Martini lehajtotta fejét és behunyta szemeit. Azután kezét nyujtva Demetrionak, szivélyes kézszorítása és sokatmondó tekintete többet fejeztek ki a legékesszólóbb szavaknál. Tudta, hogy Cesarino nagyon rossz helyzetben hagyta vissza családját és habozott a pénzt elfogadni; de Demetrio könyörgött neki, ne utasítsa vissza, ha nem is a

pénzért, de a halott és élők nyugalmaért. — És hozzá tevő:

— Itt van az elhunytnek egy leánya, ki óhaj-tana öntől a szegény halott nevében bocsánatot kérni. Ha megengedi . . .

Kinyitá az előszobába nyiló ajtót, intett Arabellának, kinek eleinte nem volt ereje megmozdulni.

A kis leány fölemelte könyektől áztatott arcát a pólyáról és hallva, hogy hívják, fölemelkedett. A gyermeket reábizta az öreg asszonyra, ki csodálkozva tekintett reá. Gépiesen tett néhány lépést előre, de minekelőtte átlépte volna a küszöböt, az élet, a ruganyosság visszatért zsibbadt tagjaiba és úgy érezte, mintha valami láthatatlan erő vonszolná előre. Szaladt, majdnem repült ama sápadt, feketébe öltözött ur felé, kis karjait szeretetteljesen fonta nyaka körül és teljes erővel csüngött rajta, hátra-szegve nyakát, behunyt szemekkel susogá: — Bocsásson meg nekünk . . .

Az öreg asszony az ajtóban fehér féketős fejével jóváhagyólag bólintott, egészen feledve karján a kis gyermeket.

A nagybátya és huga minden egyéb magyarázat nélkül távoztak. Szivökben megkönnyebbülést éreztek és bizalmasan kapaszkodva egymásba, az utat hazafelé a legjobb egyetértésben tették meg. Egész hazáig egy szót sem váltottak egymással és mégis, még sohasem értette meg egymást két ember ennyire.

Lefekvés előtt Arabella bezárkózott szobájába és hosszú köszönő levelet irt jótevőjének, Paolino urnak. Így végzé levelét:

»Soha sem fogok megszünni a jó Isten és őrzőangyalomhoz könyörögni, hogy önnek minden vágya teljesüljön. Nagy jótéteményt tett velem, kis fivéreimmel, szerencsétlen anyámmal és szegény papámmal.«

És mialatt papájának nevét leírta, úgy tetszett neki, susogást hall a szobában és a gyertyalángja föllobog, mintha kis szellő mozgatná.

OSZK

OSZK

